

DEVOCIÓ AL SANTUARI

DEVOCIO AL SANTUARI

LA SANTA IMATGE

La Imatge original de la Mare de Déu de Montserrat, bellíssim exemplar de l'art romànic d'últims del segle XI o principis del XII, és tallada en fusta. Una elegant diadema corona la seva testa, un coixí fa d'escambell als seus peus ricament calçats. La indumentària es compon de túnica, mantell i toca en forma de ret la qual de sota la corona davalla graciosament fins a mitja espatlla. La túnica i el mantell són daurats, la toca policromada. A la mà dreta sosté una bola, la mà esquerra és aplicada suaument a l'espatlla del Nen que seu a la falda materna, vestit — llevat la toca — i coronat com la Verge; la mà dreta beneeix, l'esquerra sosté una pinya. La Imatge, asseguda, amida uns noranta cinc centímetres d'alçada. És minsa de cos, segons l'estil de l'època, la qual cosa li dóna un aire de finor i d'espiritualitat ple d'encís.

Com altres Imatges antigues i molt venerades, la Mare de Déu de Montserrat i el seu Infant són negres de rostre. Aquest color no prové pas de la fusta, que no és negra, ni de pintura primitiva; testimonis històrics diuen que a poc a poc s'ha anat enfosquint. La causa d'aquesta morenor cal cercar-la principalment en el fum dels ciris innumbrables que nit i dia cremaven a l'Altar de nostra Madona, a l'antiga i reduïda Església. A còpia d'anys, el fum entelà i enfosquí la faç i les mans de

la Imatge, tan lentament, però, que no es notava. D'altra banda la veneració intensíssima que els Custodis professaven a aquest tresor, no els permetia tocar-lo; encara a principis del segle XVI l'Abat Burgos testifica que els Monjos encarregats d'agençar i vestir la Santa Imatge, no gosaven ni mirar-la fit a fit. Cada generació veié i estimà la Madona un xic més embrunida, fins que li escaigué el nom de *Moreneta*. La devoció ardent dels nostres avant-passats — amb els milers de ciris i de llànties que encengueren al seu Altar, testimonis vivents de pietat i gratitud — ha embrunit el rostre de la Mare de Déu de Montserrat.

Aquesta sagrada Imatge ens ha arribat intacta, llevat d'alguns retocs, i d'una restauració soferta després de la Guerra de l'Independència, que afecta més al Nen que a la Verge. En època de mal gust, com tantes altres Imatges, és vestí la nostra amb ropatges postissos de forma triangular i d'una llargada inversemblant que donen a la Imatge l'aparença d'una alçada que no té, i amaguen la seva gentil i armònica figura. El poble, però, s'ha avesat a venerar-la d'aquesta faisó, i caldrà que la cultura i el bon gust triomfin de la rutina abans de poder exposar Madona de Montserrat tal com és.

Fins al segle XIX clares vegades davallà del seu soli la Regina de Catalunya; i sempre per ésser traslladada a un Altar més ric i escaient. Les reformes verificades a l'Església romànica motivaren ja algun d'aquests trasllats interins, que solament la canviaven de Capella. El dia 11 de juliol de l'any 1599 passà de l'Església vella a la Basílica actual. Aquest esdeveniment notable té una petita història.

Una de les penes més fondes del gran Abat Garriga, i la causa que més dificultat l'acabament de l'Església nova, fou la oposició irreductible d'alguns Monjos ancians que no volien que la Santa Imatge es mogués de l'Església vella. Madona de Montserrat — argumentaven ells — s'ha triat miraculosament aquest indret, en ell ha obrat els grans prodigis que presencien encara els nostres ulls, en ell ha rebut l'homenatge d'innombrables fidels, com gosariem nosaltres canviar-la de lloc? És que Ella acceptarà la nova morada per bé que més sumptuosa? No castigarà el nostre atreviment? Aquestes objeccions que avui poden semblar negligibles, apassionaren vivíssimament la Comunitat montserratina d'últims del segle XVI. A la Visita Apostòlica del 1586 es prohibí amb severíssimes penes que hom parlés més d'aquesta qüestió. Mentrestant l'Església s'ultimava, calia pensar en la seva consagració, i el problema del trasllat de la santa Imatge, que el silenci no havia solucionat, restava en peu. Contra les aprehensions tradicionalistes es dressava un fet viu, inajornable. L'esplèndida Església no s'havia construït per satisfacció d'un luxe capriciós, sinó per la necessitat urgent de poder encabir les multituds que s'asfixiaven a l'Església vella mancada de ventilació i d'espai. Després de fadigues i de despeses incalculables, quan el Temple magnífic estava a punt d'obrir-se al culte, la dificultat esmentada estigué a punt d'esterilitzar l'esforç ingent i deixar Montserrat tal com es trobava a la vinguda de l'Abat Garriga. Els fidels, és clar, no pujaven la Muntanya Santa per admirar una Església de vastes proporcions; venien a venerar la Santa Imatge; allà on restés ella, estarien ells; visitarien, lloarien el nou Temple, però els precés, les cançons, els ciris, les Misses,

totes les manifestacions de la devoció llur les practicarien a l'Altar de la Madona, i si ella no es movia de la Església vella ells tampoc no se'n mourien per petita i mal acondicionada que fos.

El dia 2 de febrer del 1592 amb pompa insòlita es verificà la Consagració de l'Església actual amb l'assistència dels Bisbes de Barcelona, Girona, Urgell, Elna, Tortosa i el de Vich que oficià en substitució de l'Arquebisbe de Tarragona malalt. Així i tot a l'Altar Major es col·locà una còpia de la Mare de Déu de Montserrat; l'autèntica continuava a l'Església vella. Hom imaginà un arranjament: celebrar una part dels Oficis divins i altres actes del culte a l'Església nova, i la resta a la vella. El resultat d'aquesta proposta, fàcilment endevinable, no aportà cap solució, tot continuà com abans; amb el Temple gran enllestit i consagrat, la vida del Santuari continuà set anys i mig descabdellant-se en les estretors de la petita Església romànica.

Felip II, de primer desfavorable al trasllat de la Santa Imatge, acabà per veure la conveniència després de consultats els Prelats de Catalunya i el Nunci del Papa. Pocs mesos abans de morir s'interessà encara i treballà per la translació. Finalment el Patriarca d'Alexandria, a petició de l'Abat Joaquim Bonanat, derogà la Constitució prohibitòria de la Visita Apostòlica el dia 7 de juny del 1599, i el dia 11 de juliol es verificà la cerimònia de traslladar la Santa Imatge amb solemnitat, però amb poc concurs de fidels car, per mor de la pesta que aquells dies invadia Catalunya, no es comunicà la nova per evitar aglomeracions de gent.

*La Imatge original de la Mare de Déu de Mont
serrat, sense els vestits postissos.*

La Imatge original de la Mare de Déu de Montserrat amb els vestits postissos, la corona i el ceptre.

Felip III que presidia a Barcelona les Corts Catalanes, volgué acompanyar la Sagrada Imatge al nou Altar. Per primera vegada pujà a Montserrat el 9 de juliol del 1599, escortat d'una cinquantena de cavallers i d'un gran seguici. L'Abat, revestit de Pontifical, i els Monjos, Ermitans, Donats i Escolans el reberen a l'entrada del Monestir i l'acompanyaren a l'Església vella. Els Escolans cantaren uns Goigs a la Madona, i després el Rei i la comitiva visità el Temple nou tot aparellat, per bé que el retaulle de l'Altar Major no estava enllestit. Diumenge, 11 de juliol, trenta nou anys justos del dia que l'Abat Garriga col·locà la primera pedra de l'Església, Madona Bruna en prenia possessió.

Al matí l'Abat celebrà un solemníssim Pontifical a l'Església romànica; a migdia uns quants Monjos davallaren la Santa Imatge del tabernacle, i habillada i agençada riquíssimament, la col·locaren damunt l'Altar; a la tarda, cantades Vespres, s'organitzà la processó. Hi assistiren quaranta tres Germans llocs, quinze Ermitans, seixanta dos Monjos Sacerdots, revestits amb capes o dalmàtiques. Madona Bruna anava sota tàlem, duta per quatre Monjos i voltada dels Escolans. L'Abat Joaquim de Bonanat amb mitra i bàcul tancava la processó. Darrera seguien el Rei, el qual duia un brandó amb les armes reials gravades, els nobles i cavallers, tots amb ciris encesos, i una multitud de poble, puix malgrat el secret, als darrers moments se n'assabentaren alguns veïns i molta gent arribà a temps a la festa. La processó eixí de l'Església i donà el tomb als Claustres vells. La Comunitat entonà l'*Ave Maris Stella*, i els Escolans cantaren diversos motets de música molt selecta, segons comenta una narració contemporània. Amb aquest ordre arribaren a l'Església

nova, i en entrar la Santa Imatge es cantà el *Te Deum* alternat amb versets d'Orgue. L'emoció de tothom era intensíssima. Felip III no es pogué retenir les llàgrimes. Madona fou col·locada damunt l'Altar. Els Escolans donaren la benvinguda a la Senyora del nou Temple amb el cant d'uns Goigs adients a la festa. En acabat, tres Monjos revestits d'estola, per unes escales cobertes de belles draperies, pujaren la Imatge de l'Altar al tabernacle, i la Mare de Déu de Montserrat rebé el primer homenatge a l'Església de la qual no havia de moure's fins als principis del segle XIX d'infausta memòria.

La Guerra de la Independència inicià l'èxode o la sèrie d'èxodes de la Santa Imatge. Les primeres noves de les malifetes comeses a les Esglésies per les tropes napoleòniques, ompliren d'angoixa els nostres bons Monjos i donaren el crit d'alerta. Per damunt de tot calia salvar el més preat tresor del Santuari, la Imatge de la Verge. Tot estava a punt. A la primera alarma seriosa, motivada al juny del 1808 per la ruptura del cordó sometenista que barrava el pas dels francesos al Llobregat, els Monjos sumiren les Formes consagrades, amagaren l'Arxiu i les joies, i s'allunyaren del Monestir amb la Sagrada Imatge que abandonava Montserrat per primera vegada després de set cents anys. Durant aquest temps no havien pas mancat guerres al Principat, ni lluites civils cruel·líssimes en les quals el Monestir mateix havia pres part activa; fins de vegades, com al 1485, hom havia cregut que el tresor perillava, i les joies de la Verge es servaren a la Seu barcelonina per tal d'evitar possibles sorpreses de l'enemic; però mai ningú no havia ni pensat de tocar Madona Bruna

del seu soli. Ella no tenia enemics. Uns i altres l'estimaven com a Mare i imploraven la seva protecció. Ara, però, els adversaris eren estrangers, i en gran part irreligiosos; la conducta dels Monjos la dictava la prudència. Sense processons, sense cants, sense concurs de reis ni de poble; silenciosament, d'amagat, a braços dels seus fills i custodis fidelíssims, la Imatge venerada davallava la Muntanya Santa per primer cop; no seria el darrer.

Esvaïda la temença, Monjos i Madona retornaren a Montserrat. Les alarmes, però, més que freqüents eren contínues, i al 1809 hom decidí d'ocultar la Santa Imatge. A l'agost del 1810, aprofitant uns moments de relativa tranquil·litat i a instàncies del P. Francesc de la Portella, Abat de Camprodon, hoste del Monestir, la Comunitat retornà a l'Altar Major la Mare de Déu i aquell dia, 28, celebrà un Pontifical solemne.

El 23 de juliol, antevigília de la destrucció total del Santuari, l'Ermità de Sant Dimas, Maur Picanyol, pujà Escala Dreta amunt la Santa Imatge i l'amagà a la seva Ermita, al buit d'una petita escala, segons deixà escrit en l'autògraf servat al nostre Arxiu. Els vells Monjos de Montserrat contaven que durant el saqueig del Monestir i de les Ermites, dos soldats escorcollant la de Sant Dimas trobaren la Mare de Déu, l'expoliaren de joies i vestits, i conceberen el propòsit sacríleg de penjar-la a una al·lina, els rebrols de la qual es mostren avui. Tot just de posar-ho per obra un d'ells caigué mort de repent; l'altre fugí esglaiat. Més tard, a Tarragona, confessà el seu crim, i facultà el Confés de fer-lo públic.

Destruït el Santuari i allunyats els francesos, els Monjos

recuperaren Madona Bruna. Sembla que la baixà de Sant Dimas el Germà Baltà i Rodó.

Encara pel temor de les tropes napoleòniques dues o tres vegades durant l'any 1812 eixí de Montserrat la nostra Verge. Hom havia construït una petita caixa de fusta com un estoig fàcilment manejable a un sol home, i d'aquesta faisó fou transportada, fins que acabada la Guerra de la Independència semblà que Madona Bruna podia restar a Montserrat, indestorbada, mentre hom intentava la reconstrucció del Santuari. No fou així.

Molt pocs dies abans del Nadal de l'any 1822 els Constitucionals, amb el pretext que els Reialistes volien apoderar-se de la Verge de Montserrat, trameteren un escamot de tropa al Monestir amb l'ordre de portar la Imatge a Barcelona. El P. Parcebal representant de la Comunitat montserratina, la col·locà personalment a la susdita caixeta de fusta, i acompanyà el ric tresor sense abandonar-lo un sol instant. A Martorell, on restà fins el 5 de gener, fou obsequiada del poble, de la Comunitat de Preveres i dels PP. Caputxins. El dia dels Reis del 1823 Madona Bruna entrà triomfalment a Barcelona. Poques vegades la Ciutat Comtal ha tributat una recepció tan esclatant a cap Monarca. L'Ajuntament i les autoritats civils i militars prengueren part corporativament a la festa. Des de la *Creu Coberta* de Sans fins a la Catedral, retia honors un cordó de la milícia nacional de gran gala que contenia la multitud innumerable, tot Barcelona, que assistia a la recepció de la Verge estimada. Obrien la Processó lluïdíssima els Gegants, seguien les Creus de totes les Parròquies de la Ciutat amb la clerecia llur, i un concurs immens amb atxes enceses.

Madona de Montserrat anava a la magnífica carrossa dels Marquesos de Castellvell; presidien el Governador Eclesiàstic de Barcelona, en absència del Bisbe, el P. Parcebal, l'Ermità Calvó i el Germà Tresserra; seguien el Capità General, el Governador Civil i altres autoritats. En arribar a la porta de Sant Antoni, en una safata d'argent hom presentà les claus de la Ciutat a la Verge davallada de la carrossa. Vuit Sacerdots portaren aleshores la Santa Imatge i els Regidors prengueren les vares del tàlem. Al moment de penetrar la Mare de Déu de Montserrat a Barcelona, el Castell de Monjuich disparà les canonades de rubrica a les recepcions reials. Enmig de les aclamacions ininterrompudes del poble s'adreçaren a la Catedral on es cantà un Ofici solemníssim. La joia hauria estat complerta sense un detall que, en adonar-se'n, omplí d'indignació el poble: Madona no duia corona; molt abans d'eixir de la Muntanya Santa, Antoni Blai, en nom del Govern, se n'havia incautat.

Un any i mig restà la Verge de Montserrat a Barcelona. El dia 12 de juny amb un ritual semblant al d'arribada, el poble i les autoritats de la Ciutat Comtal donaren comiat a la Santa Imatge. Dos Canonges delegats del Cabilde i dos Regidors representants de l'Ajuntament, amb els Monjos de Montserrat Maur Llampuig i Benet Parcebal presidiren la processó o el seguit de processons que acompanyaren Madona Bruna des de Barcelona fins al seu Santuari. Tots els Pobles del trajecte palesaren la joia pel retorn a Montserrat de la Imatge. Formats processionalment i amb ciris encesos eixien al terme de llurs parròquies i l'acompanyaven fins al terme següent on ja esperaven els veïns, i així tot el camí. A Martorell, a Esparraguera i al Bruch romangué a l'Altar Major

de l'Església parroquial on els fidels li oferiren el tribut de la seva veneració. Retorn triomfal que emocionà els assistents, els quals presenciaren dues gràcies extraordinàries de la Imatge miraculosa tot just d'arribada a la Muntanya estimada. Un home caigué sota les rodes del cotxe que conduïa la Verge, i s'aixecà completament il·lès. Una dona sorda pujà plena de fe la Muntanya el més a prop possible de la Madona; en arribar a dalt s'untà les orelles amb l'oli de la llàntia que cremava davant d'ella, i guarí repentinament. A la Capella dels Apòstols eixiren l'Abat i la Comunitat, i els Comissionats de Barcelona lliuraren oficialment la Santa Imatge, que fou col·locada novament al seu Temple.

Onze anys més tard, al funest 1835, una altra vegada calgué utilitzar la petita caixa, estoig de la Verge en els dies tristíssims del 1812. La incògnita de l'avenir del Santuari era més indesxifrable que a la invasió napoleònica, ara que els mateixos habitants del país cremaven els Convents i assassinaven els religiosos. L'Abat Blanch després d'assenyades consultes confià la sagrada Imatge a Pau Jorba, veí del Bruch, home lleial i de tota confiança. Madona Bruna restà nou anys oculta a casa d'aquest honrat pagès. Un silenci exemplar no violat en un decenni, mantingué absolutament el secret; quan al 1844 es signà el reial decret que concedia la reapertura del Santuari i la reposició de la Santa Imatge, el Bisbe de Barcelona, encarregat de l'execució, hagué de recórrer a l'Abat Blanch, exiliat a Palermo, car ningú no sabia a quin indret restava amagada Madona de Montserrat.

Des d'aquesta data, només dues vegades — llevat els dies de la *setmana tràgica*, 1909 — ha deixat la Verge el seu Altar. El dia 24 d'abril del 1880 a la tarda, vigília de la festa dita del Milenar, s'organitzà una grandiosa processó a la Cova presidida per cinc Bisbes. De retorn al Monestir i abans d'arribar al Temple, quatre Prelats, a indicació del Bisbe Urquinaona, prengueren la Imatge de la Verge que conduïren en triomf fins al peu de l'Altar. El dia 9 de setembre de l'any següent Madona Bruna eixí altra vegada en processó. És aquesta una data memorable per la Santa Imatge.

L'Abat Muntades, eficaçment coadjuvat pel Bisbe de Barcelona Josep M. Urquinaona, sol·licità de la Santa Seu la Coronació solemne de la Mare de Déu de Montserrat, la Proclamació de Patrona de Catalunya, amb Missa i Ofici propis, i la concessió dels honors de Basilica al nostre Temple; tot fou benèvolament atorgat per Lleó XIII de gloriosa memòria. Gràcies tan extraordinàries calia celebrar-les degudament. Poques vegades el nostre Santuari ha presenciat unes festes comparables a les del 9 de setembre del 1881. A punta de dia el Bisbe de Barcelona oficià de Pontifical; a les set Missa de Comunió que digué el Bisbe d'Urgell; el concurs fou tan nombrós, que dos Bisbes i tres Canonges ajudaren el Celebrant a distribuir la Sagrada Eucaristia. A les deu, al Presbiteri, fou presentada al Cardenal Benavides la rica Corona que els Catalans ofrenaven a la seva Patrona per la festa de la Coronació. Mentre el Cardenal la beneïa, l'Escolania cantà l'*O gloriosa Virginum*. A continuació el Cardenal pontificà. Donada la benedicció papal, l'Eminentíssim — al qual Lleó XIII havia personalment delegat perquè el representés en aquesta oca-

sió memorable — assistit de l'Arquebisbe de Tarragona, dels Bisbes de Barcelona, Girona, Lleida, Seu d'Urgell, de l'Abat de Montserrat i del Protonotari Apostòlic Mons. Nussi, pujà l' ampla escalinata que de l'Altar Major conduïa a l'improvisat baldaquí, i enmig de l'esclat d'entusiasme indescriptible dels fidels que emplenaven de gom a gom la Basílica, en nom del Papa, coronà Madona Bruna, Patrona i Reina dels Catalans. A la processó de la tarda es lluïren per primera vegada les insígnies basilicals. La Santa Imatge, agençada amb la corona riquíssima, eixí com per veure millor i beneir tota la terra catalana a la qual maternalment atorgava el Patronatge.

Aquesta Santa Imatge, salvada miraculosament de l'incendi de l'Altar Major el 15 de juny del 1691 i dels estralls bèl·lics, polítics i revolucionaris del segle XIX, ha estat durant vuit centúries l'objecte primordial del culte del Santuari, i és indiscutiblement el principi i l'eix central de la història de Montserrat. Abans d'ella quatre notícies escadusseres ens parlen d'un incipient petit Monestir, molt inferior, aquells dies, al de Santa Cecília de Montserrat mateix per exemple; tot just de col·locada l'actual Imatge a la nova Església romànica, comença i creix progressivament la vinguda de fidels, cada vegada més nombrosos i procedents d'un radi topogràfic més extens, fins a esclatar gloriosa l'expansió del nom de Montserrat arreu del món cristià. El mitjà realitzador d'aquesta meravella, foren senzillament els abundosos i extraordinaris miracles obrats a intercessió de la Verge Santíssima representada en aquesta venerable i venerada Imatge.

MIRACLES I EX-VOTS

PROVISÒRIAMENT hom pot fixar l'any 1100 com a data probable dels primers miracles verificats a la Muntanya Santa. El manuscrit *Ripoll* 193 de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, conta deu miracles fets a invocació de la Verge de Montserrat. Aquest còdex, escrit al segle XII, no és original; és la còpia d'un altre redactat a Montserrat anteriorment. En la narració d'aquests prodigis, l'autor empra de vegades expressions com aquesta: «i la memòria d'aquest fet s'ha servat fins als nostres dies», és a dir, que escriu uns quants anys més tard a la realització del miracle. Tot plegat ens atansa al trencall de la centúria dotzena i, per tant, fins que nous documents no permetin precisar més, resta l'any 1100 com a data possible dels primers fets prodigiosos.

L'existència d'aquests miracles al segle XII, ultra el testimoni acabat d'esmentar, la confirma una Butlla del Papa Climent III, d'últims d'aquest segle. Aquest document pontifici mostra també la difusió de les meravelles que la Verge realitzava a Montserrat, la notícia de les quals traspassà aviat les fronteres catalanes, portà l'emoció als fidels de terres de Provença, de Castella, de Galícia, i colpí braument la fantasia dels Trobadors que incorporaren a llur repertori les narracions montserratines, les quals a la frescor i galania de flors de llegenda unien l'esgarifança i l'agredolç de fets reals que s'esdevenien a l'altra banda

dels Pirineus, segons confirmaven testimonis oculars que venien o anaven en romiatge a sant Jaume de Compostela. A les *Chansons des Pèlerins de Saint Jacques* publicades per Doux, sovintegen les al·lusions al nostre Santuari.

Un model clàssic dels miracles de Montserrat posats en vers en llengua no catalana, el forneixen les conegudes *Cantigues* d'Alfons el Savi de Castella. Sis d'elles, dedicades a la nostra Madona, narren fets meravellosos esdevinguts a Montserrat. Alfons X havia sentit contar aquests miracles, no pas d'una boca sola, i de vegades llur veracitat era roborada amb el jurament de persones solvents: «un mui gran miragre/ vos direi, que me juraron/ omes de boa vida» diu ell mateix a la quinta *Cantiga* montserratina.

Del segle XIII en amunt difícilment s'indicarien Butlles pontificies o Privilegis reials en els quals no s'esmentessin de faísó concreta i ponderativa els Miracles de Montserrat motivadors d'aquestes concessions. Sense cap fatiga hom podria teixir un florilegi extens i variat de frases encomiàstiques com la següent: «Coenobium Virginis Mariae de Monteserrato quod in toto orbe quotidianis fere signis et miraculis claret, et celeberrimumque habetur», tot espigolant la documentació oficial tramesa al Monestir.

Els Monjos tingueren sempre esment de consignar per escrit els fets-prodigis. Ultra els redactats al segle XII, en posseïm del XIV, des de l'any 1320. En aquesta època les narracions contades al Monestir pels pelegrins, eren jurades davant testimonis.

Un nombre considerable de miracles es verifiquen al Santuari mateix, i aleshores són transcrits per testimonis oculars.

Aquests fets, presenciats o sentits explicar pels interessats, en-fervorien poderosament els romeus que visitaven el Santuari. El Monjo destinat a predicar la paraula divina, mai no oblidava de fer-ne menció. A uns models de sermons predicables a Montserrat al segle XIV, es deia: «Sabeu, honrats senyors e dones, com és manifest e públic per tot lo món, entre los Cristianians, en qual manera nostre Senyor Jesucrist, per reverència e amor de la sua preciosa Mare, l'humil Verge Maria, ha insignida, dotada e ennobelida aquesta Cambra devota de Montserrat, de plenitud de gràcies e benediccions e de miracles innumerables, meravelloses e manifestes. Certific-vos que llengües de homens ne fembres no són bastants a recomptar ne dir los miracles e gràcies qui ací es demostren continuament.»

Amb els anys no minvaren els beneficis atorgats per la Mare de Déu de Montserrat als fidels. Aviat l'art de la Impremta curà d'escampar-los arreu, traduïts a les llengües principals. No cal dir que Barcelona constituí el centre d'aquesta divulgació. Existeixen, sense que la llista sigui completa, edicions que contenen uns quants centenars de miracles montserratinos, eixides a llum a la Ciutat Comtal als anys 1514, 1550, 1556, 1568, 1574, 1582, 1587, 1592, 1594, 1605, 1607, 1616, 1627, etc, etc. No eren reimpressions d'un text primitiu; a cada nova edició hom afegia els prodigis verificats des de l'estampació precedent, i el «Llibre dels Miracles» s'engruixia més cada vegada.

No mancà la divulgació gràfica d'aquests fets meravellosos. La Iconografia de Montserrat forneix abundós material. Boixos d'una simplicitat ingènua, coures de tons calents i aigües fortes vigorosos, publicats en fulles soltes i com a portades o il·lustracions de llibres, posaren a l'abast de totes les intel·ligències els miracles montserratins. Ja els primitius gravadors d'imatges de la Verge, artistes al servei del Monestir sota la direcció de Mestre Rosembach, testimonis de vista de molts d'aquests fets, no es saberen estar de traduir al boix les impressions llurs. A la preadíssima estampa gravada a Montserrat vers el 1520, entre els romeus que van al Santuari hom hi dibuixà pobres esguerrats que pugen fatigosament la Muntanya, anhelosos de remei, i d'altres que, assolida la gràcia, en satisfacció de prometençes fetes muntant el camí pedregós a genollons o a quatre grapes. Aquesta Imatge és emmarcada d'una magnífica orla, estil Renaixement, la qual en edicions posteriors es modificà en uns petits quadrets que representen els miracles més freqüents obrats a intercessió de la Verge de Montserrat: alliberació de captius i presoners; guarició de diverses malalties; protecció als ferits, als perseguits de bandolers, als portats a penjar injustament; assistència a les mares; afranquiment de posseïts; salvació de naufrags; resurrecció de morts. Uns superbs aigües fortes editats a Milà a principis del segle XVIII, reproduïxen també algunes d'aquestes escenes.

La narració dels antics miracles traspua la candorositat dels boixos primitius. Heus ací, traduïts, alguns d'aquests esdeveniments escrits al segle XII: «La vigília del Naixement de la Verge, a la tarda, arribà a l'Església de Montserrat un pagès del

poble de Benviure. Portava la seva filla baldada, amb les cames entumides, que no les podia bellugar. El pare conduí la noia al peu de l'Altar; amb plor fervent i amb prec ardent invocava la protecció de la Mare de Déu per tal que d'ell i de la seva filla hagués misericòrdia. No trigà gaire a obtenir el que amb tant d'ardor demanava; puix al cap de poca estona la noia s'estremí de cap a peus, cridà i xislà fortament — alguns que estaven a prop declaren haver sentit en aquell instant un gran cruiximent d'ossos — i restà sana del tot, davant la concurrència que plorava de joia i lloava Déu. L'endemà, la que el dia anterior havia estat conduïda a pes de braços, retornà a peu cap al seu poble en companyia del seu pare, lloant i glorificant Déu amb gran alegria ».

« Un dia que l'Església de Santa Maria de Montserrat estava, com de consuetud, plena de fidels que venien a pregar, hi entrà un home no pas amb aquesta intenció, segons demostrà el que s'esdevingué. Allà a prop veié la ballesta d'un home noble, nova i ben bona; la cobdicià, la prengué furtivament i a mitja nit eixí de l'Església. El noble que continuava la pregària de res no s'adonà, però el lladre fou detingut per virtut divina; car en eixir de l'Església perdé l'esma, i per bé que corria com un foll, mai no aconseguí de passar més enllà de la Capella de Sant Miquel. El mesquí volia llençar la ballesta i no podia, volia avengejar i no sabia com fer-ho, volia retrocedir i tampoc no li era possible. Amb temps per caminar unes quantes llegües abans d'apuntar l'alba, romangué al mateix lloc i allí, amb vergonya i confusió seva, fou atrapat amb la ballesta furtada que encara tenia a les mans ».

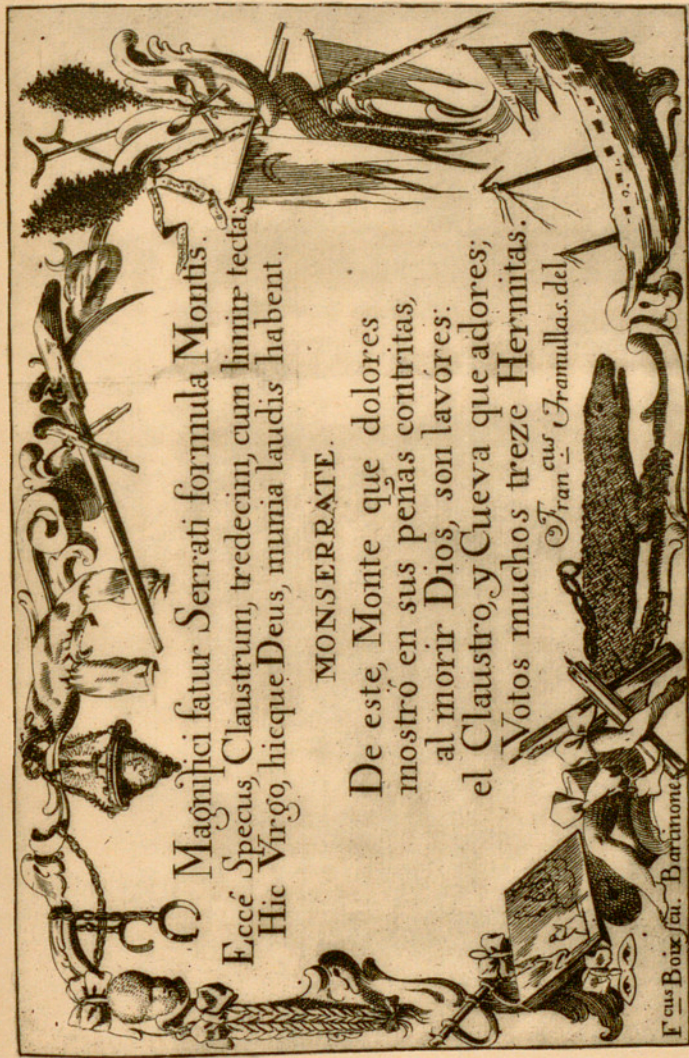
«Una dona d'un poble veí de Montserrat, que en diuen Collbató, es tornà muda. Cap al vespre de la Vigília de Tots Sants arribà a l'Església de Santa Maria i restà molta estona en oració. Heus ací que al dia següent molt dematí, mentre es deia la Missa Matinal, li fou restituïda la paraula, i donà moltes gràcies a Déu. Algú després contava que durant la Missa se li atansà una persona desconeguda, i li digué: Dona, fes gràcies a Déu. Tot just que provà de fer-ho, se sentí guarida per intervenció de la Reina dels Cels. Els que veieren o oïren aquest prodigi, entre ells el Bisbe de Vich que aquells dies amb els seus familiars es trobava a Montserrat, començaren de lloar Déu i la seva Mare santíssima».

A principis del segle XIV, sense perdre la gràcia, l'estil de les narracions miraculoses és més agençat i ric de detalls: «Un petit vaixell lluitava un dia de gran tempesta amb les onades furients que el combatien de tots costats. Sotadament un infeliç mariner, natural de Mallorca, arrabassat d'un cop de mar fou submergit als abismes de l'aigua. Lluny del navili i sense esperança en l'humanal auxili, amb cor humil invocà Santa Maria de Montserrat, Estrella de la mar, Reina de cels i terra. La gloriosa Madona se li aparegué resplendent de llum, i amb aquella dolça veu que als àngels dóna glòria li digué amorosament: Fill meu, no tinguis por. Jo sóc la que tu acabes d'invocar; i el prengué de la mà i el muntà al navili. Just d'arribar a port, el bon mariner vingué a Montserrat amb una fusta, damunt la qual estaven meravellosament pintats la clementíssima Verge i el seu Fill gloriósissim, i la lliurà al Monestir en testimoni del miracle que féu predicar, any 1323».

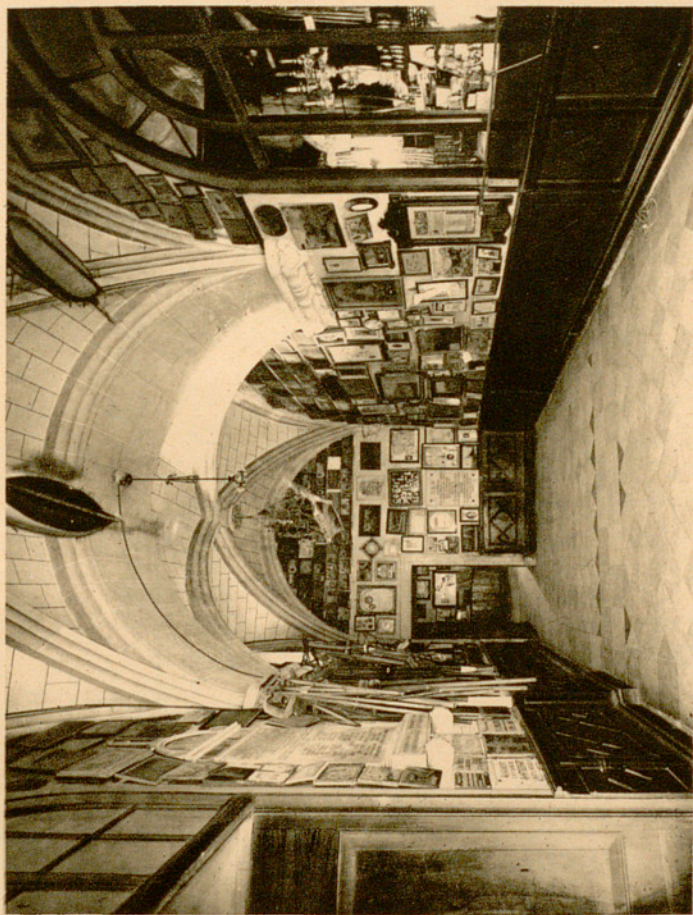
«Una malaltia gravíssima havia privat de la vista a un carnisser de Barcelona. El pobre home esmerçà inútilment en metges i medicines tota la seva hisenda. Sense trobar consol en els remeis de la terra, s'encomanava ferventíssimament a la Verge de Montserrat de la qual era gran devot. Sovint demanava a una seva filla que l'acompanyés fins al coll de Cerola des del qual s'albiren les muntanyes d'aquesta santa Casa, amb la confiança que, en arribar-hi recobriria la vista perduda. La filla, però, enfeïnada i distreta, mai no li vagava de satisfer el desig patern. Un dia que ple d'angoixa plorava el bon home la seva dissort, oí al carrer el drinc d'una campaneta; assabentat que portaven el Cos de Nostre Senyor Jesucrist a un malalt, eixí a la porta de casa seva i amb tota devoció pregà la Verge de Montserrat que li obtingués del seu Fill santíssim el do de la vista, i féu la prometença de visitar la seva santa Casa a genollons i mans juntes des de Barcelona. Tot seguit li semblà veure una resplendor vivíssima que baixava del cel i es difonia pels seus sentits fins que hi veié perfectament. Aquella mateixa nit, ple d'agraïment, començà de complir la prometença, però, en arribar al Convent de Carmelites als afores de la ciutat, no pogué més. Els frares li aconsellaren que anés a Montserrat descalç, dejunant i fent almoïna als pobres. D'aquesta manera vingué a donar gràcies a la Madona, acompanyat de molts que testificaren aquest miracle, l'any 1336».

Els Monjos val·lisoletans, a imitació dels Claustrals, transcriviren també els miracles que presenciaren o eren deposats per persones fidedignes: «Al mes de desembre del 1507 arribà

al Monestir un jovenet d'uns catorze o quinze anys, esmarrit, pal·lidíssim, amb senyals de sofrir de greu malaltia. En preguntar-li els Donats de què patia, el noi amb signes, tal com solen fer els muts demanà menjar i beure. Hom reparà que de tant en tant escupia sang; li obriren la boca i amb horror veieren que li havien tallat la llengua. Moguts a compassió el confiaren a l'Almoiner del Monestir el qual, segons indicacions del Metge, l'estatjà a l'Infermeria on tingueren cura del dissortat minyó. Aquest cas insòlit es divulgà entre els Monjos i romeus. Tots s'interessaren, l'exhortaren a confiar en la protecció de la Verge santíssima, i l'encomanaren fervorosament a la Mare de Misericòrdia. El dia 8 de gener del 1508 s'esdevingué que en retornar l'Almoiner d'oïr la Missa de la Madona, abans que sortís el sol, entrà a l'Infermeria i cridà el jove per a esmorzar. Aquest li respongué: Espereu-vos; de primer m'haig de vestir i rentar i donar gràcies a Déu i a la seva Mare sacratíssima per la gran mercè que m'acaba d'atorgar. Com és això, exclamà l'Almoiner, parles? tens llengua? I és clar que sí, respongué joiosament el noi, com parlaria sense llengua? Aleshores contà que feia poc un infantet nu, blanc com la neu amb cabells rossos i rinxolats, pujat damunt d'un escambell li havia posat el dit a la boca i des d'aquell moment s'havia trobat amb llengua. L'almoiner anà tot seguit a contar aquesta meravella al molt reverend Pare Garsias de Cisneros el qual examinà el noi que ell veié dies abans amb la llengua tallada. Constatat el prodigi, l'Abat ple de santa joia, féu engegar les campanes al vol, i aplegada la Comunitat es cantà a l'Església solemnement el *Te Deum laudamus*. Tothom es feia ensenyar la llengua que de la part tallada en

Reproducció dels ex-vots que amb més freqüència eren penjats als Claustrs del nostre Santuari als segles xv-xviii. Dibuix de F. Tramullas, fet cap el 1750.

Sala actual d'ex-vots coneguda amb el nom de "Biblioteca de la Verge".

amunt era més blanca... —El noi referí que a prop de Terrassa uns companys el robaren, i per tal que no els delatés li tallaren la llengua—. Per manament del Pare Abat s'aixecà acte públic d'aquest miracle, per mà de Notari. Foren testimonis moltes persones d'aquesta santa Casa i de fora, que de primer havien vist la llengua tallada a ran de la gorja i després la veieren sencera i perfecta. A glòria i honor de la clementíssima Reina dels Àngels ».

«El dia 22 de juliol del 1608, Mossèn Joan Roure, Notari de Barcelona, la seva muller Isabel Joana, i Francesc Duran, habitants també de Barcelona, declaren amb jurament el següent miracle: Al mes d'octubre passat, any 1607, Jerònima Roure, filla del susdit matrimoni, emmalaltí greument. Tot el cos se li inflà. Segons parer dels metges Vileta i Castelló, sofria un atac de paràlisi del costat dret, i era hidròpica declarada. Tant s'agreuja, que li foren administrats els Sagraments i l'Extrema Unció. Cada hora semblava que havia de finir, i finalment morí. El susdit Francesc Duran li atansà al nas una candela encesa i li mogué els braços i el cap, però no donà senyals de vida; el seu cos restà fret, mort més d'una hora. El pare es preocupava ja de l'enterrament, però tots pregaven encara la Verge de Montserrat que es dignés restituir-li la vida. La sereníssima Reina dels Àngels moguda a compassió, aconseguí del seu Fill preciós el que demanaven aquests pares desolats, i encara més; car no solament ressuscità la noia, sinó que recobrà la paraula que havia perdut feia molts dies, i guarí perfectament de la hidropesia. Els metges esmentats atribuíren aquests fets a miracle evident, i els pares pujaren a Montserrat a donar gràcies a la Verge d'aquest bene-

fici, i a publicar-lo per tal que arribés a notícia de tothom, el dia i l'any indicats al principi. Foren testimonis el P. Bernat Barecha, Sagristà d'aquesta santa Casa, el Donat Pau Ferruz i el Doctor Joan Carles Amat, metge del Monestir».

Uns quants centenars de fets prodigiosos com els que acabem de transcriure, autenticats de mà de Notari, existien en els vells llibres de la Sagristia de Montserrat; molts d'ells es publicaren a les esmentades edicions del Llibre de Miracles; molts d'altres, però, han restat inèdits i moltíssims, és evident, no foren consignats en escriptura ni pública ni privada. Ultra els manuscrits i els llibres impresos, els ex-vots de totes menes deixats al Santuari permeten constatar que ininterrompudament des del segle dotze fins als nostres dies, Madona de Montserrat ha dispensat els seus beneficis als fidels que de cor l'han invocada. Els miracles de Montserrat no s'han acabat. Sense l'esclat ni l'aparatositat externa de certs fets del temps antic, aquests prodigis es repeteixen als nostres dies amb més freqüència de la que podria semblar a primer antuvi, com ho testimonien els ex-vots, els ciris i el compliment de promences, algunes penosíssimes, que continuament presencien els nostres ulls.

Moltíssimes narracions de les gràcies que avui obtenen els devots de la Verge de Montserrat, continuarien dignament el vell Llibre de Miracles montserratins tant per la importància dels fets com per llur veracitat. D'entre els que coneixem n'escollim un l'autenticitat del qual no podríem posar en dubte. Un nen de set anys, habitant de Barcelona, a conseqüència d'una triple fractura i de greus complicacions havia quedat amb una cama més

curta que l'altra. Esgotats tots els remeis humans la família, devotíssima de la Mare de Déu de Montserrat, improvisà un altaret amb la Imatge de Madona Bruna a la cambra del malalt i començà una Novena. Just el dia d'acabada, el Dr. Margarit, cirurgià que havia practicat tres operacions a l'infant, constatà meravellat, que la cama, perfectament curada, tenia les dimensions de l'altra, i declarà que no sabia explicar-se el que havia passat. Les petites, inútils crosses d'aquest nen pengen avui a la Sala dels ex-vots en companyia de tants d'altres, testimonis de fets anàlegs esdevinguts als nostres dies.

Els Ex-vots. El fidel de tots els temps i de totes les latituds beneficiat d'un prodigi, ha sentit la necessitat de deixar-ne un testimoni perenne en el Santuari, ben a prop de la Imatge a invocació de la qual ha obtingut la mercè. De la tauleta votiva on era escrit l'esdeveniment, a l'objecte real: cabells, forques, grillons, vestits, aparells ortopèdics; de les reproduccions plàstiques en cera, fusta o metalls dels membres guarits, a la pintura ingènua de l'escena miraculosa, el catàleg dels ex-vots és sumament variat i pintoresc.

Al Santuari montserratí no han mancat, no podien mancar, aquests testimonis gràfics d'agraïment. Els primers ex-vots dels quals tenim notícia certa, són tan antics com els miracles i com la Imatge de Madona Bruna. No feia molt temps que presidia a l'Altar Major de l'Església romànica, que la seva Cambra s'enjoiellà amb penjolls d'aquells objectes que tant colpien la fantasia

dels romeus i els movien a devoció. A principis del segle XII una dona de Piera que per intercessió de la Verge obtingué la salut d'un seu fill esguerrat, penjà a l'Altar una estàtua de cera que pesava deu lliures i representava l'infant invàlid. Poc temps després, un home alliberat, a invocació de Madona Bruna, del poder d'un enemic poderós que el tenia pres i lligat a un forcall, vingué al Monestir amb una imatge de cera i el forcall al coll, que sospengué també a l'Altar. El narrador contemporani esmenta l'ofrena d'aquests ex-vots com la cosa més natural. Als segles següents augmentaren copiosament. El Monjo que predicava als romeus, al·ludia sovint a aquests signes eloqüents de la protecció de la Verge. En un sermó del segle XIV llegim: «Po-deu guardar e mirar ací moltes crossès e bastons d'homes con-trets e despoderats qui són estat guarits e sanats; molts sudaris e caixes de morts d'aquells qui són estat ressuscitats; moltes imat-ges de cera d'aquells qui de nafres e de malalties greus e forts són estat deslliurats; moltes cadenes e collars, manells e grillons e altres presons de ferre de diverses persones qui de captivitat e presons miraculosament són estat deslliurats; moltes cues de ca-bells de dones les quals havien haüdes grans malalties...» etc.

Sovint es penjaven a la Capella de la Verge o es servaven a les arques de la Sagristia ex-vots de preu. En un Inventari de l'argent i joies del Monestir, catalogat al segle XV, és notable la col·lecció anatòmica d'ex-vots d'argent: estàtues de mig cos i de cos sencer; caps, cames, braços, mans, peus, abdòmens, pits, torsos, cors i ulls amb tanta d'abundor, que els enfilaven en pen-jolls. Altres objectes també d'argent s'ofrenaven com ex-vots:

recordem els navilis, memorable entre ells el donat personalment pel Cerimoniós en acció de gràcies de la victòria obtinguda a Mallorca; cadenes i grillons del mateix metall, en recordança de la llibertat aconseguida, etc.

Els ex-vots s'acumularen a Montserrat en quantitat fabulosa; aviat no caberen a l'Església i invadiren els Claustres. Un Monjo del segle XVI escrivia que al seu temps les parets n'eren farcides i penjaven arraïmats de les voltes dels Claustres; fruita que llevava tot l'any el Santuari, reveladora de la fertilitat inesgotable de les gràcies de Maria. Amb el local més capacitat, cresqué el nombre i el format dels ex-vots: armes de totes menes, estendards de grans dimensions, reproduccions no esquifides de barques i navilis i, de vegades, peces autèntiques de vaixells, com és ara al 1535 que uns captius cristians per intercessió de la Mare de Déu de Montserrat s'apoderaren de la galera mora que els menava presoners, i en arribar a Barcelona portaren com a presentalla el casc de la nau.

Des del segle XVII fins a la destrucció del Santuari restaren sospesos dels Claustres uns ex-vots originals i singularment impressionants que Laborde no oblidà de dibuixar: quatre cocodrils enormes. La gent els anomenava *Llangardaixos*, i ells donaren nom als Claustres, avui inexistents, que ocupaven part de la Plaça actual al costat dels Gòtics, coneguts fins a l'incendi napoleònic amb el nom de *Claustre dels Llangardaixos*. Eren l'ofrena d'uns mariners catalans els quals en prendre terra, després d'un naufragi, estigueren a punt d'ésser víctimes d'aquests rèptils. Devotament s'encomanaren a Madona Bruna, i reeixiren no

solament a salvar la vida, sinó a capturar-los. Dissecats els portaren a Montserrat en testimoni de la protecció de la Verge Santíssima.

Al segle XVIII assoliren molt d'èxit unes estampes gravades al boix per l'excel·lent artista Tramullas. A l'entorn d'uns versos commemoratius, hi figuraven els ex-vots montserratins. No hi mancaven el cocodril, els penons, les armes, les barques, les trenes de cabells, els sudaris, les cadenes i grillons de ferre, les crosses, els braços i cames etc., de cera, les petites fustes de pintura primitiva, la *llàntia del Rei moro*, els trabucs, els coltells, les ballestes i sagetes..., tot el que el pelegrí havia contemplat àvidament hores i més hores bo i resseguint les parets del vell Claustre montserratí.

Cap d'aquests ex-vots no ha arribat als nostres dies; tots cremaren al 1811. Els actuals daten de la Restauració del Monestir. Grat sigui a Déu, no són pocs; encara cal advertir que els de cera, sumament fràgils, es retiren sovint, i que molts devots prefereixen, en agraïment dels beneficis obtinguts, fer celebrar Misses o oferir joies i sobretot ciris.

ROMIATGES

LA fama dels miracles obrats a Montserrat, la pia curiositat de presenciar algun d'aquests prodigis, el desig d'assolir gràcies extraordinàries, l'anhel d'agrair les ja rebudes, motivaren els Romiatges individuals i col·lectius al nostre Santuari, iniciats a últims del segle XI.

No existeixen estadístiques dels primers segles històrics que permetin precisar el nombre de pelegrins que pujava aleshores la Muntanya Santa. A manca de xifres, els vells còdexs han tramès mots ponderatius. Un del segle XII esmenta la *multitudo populi* que, com de consuetud, diu, envaïa el Santuari. D'altres parlen del « concurs extraordinari; de la gentada innumerable que de tot arreu convergia a Montserrat ». Una conversa del Prior Gallard de Balaguer amb Jaume II, vers l'any 1325, concreta més. Preguntava el Prior, greument preocupat de provisionar els romeus cada vegada més nombrosos, si no seria preferible de muntar tendes de queviures al Santuari mateix, que fornissin el que calgués als pelegrins. No; respongué el Rei, car altrament la gent massa refiada no es portarà virtualles, i els dies de gran concurs no solament les tendes que pogueu posar, però ni les viles veïnes a la Muntanya no bastaran a proveir els romeus. Les viles de què parlava Jaume II — glossa un manuscrit contemporani —

eren Terrassa, Manresa, Martorell, Piera i Igualada. Un còdex dels principis del segle XIV dóna accidentalment una xifra, no pas de tots els pelegrins que es trobaven a Montserrat, sinó dels que accidentalment pregaven a l'Església a mitja nit d'un dia feiner, i diu que eren més d'un centenar: *centum et amplius*.

Les noves vies de comunicació amb el Santuari: el pont de Monistrol, construït al segle XIV, l'arranjament del camí tradicional de Collbató i l'eixamplament del camí de Santa Cecília que l'Abat Josep Ferrer convertí en carretera al 1698, multiplicaren els pelegrins a Montserrat. Del segle XVII ens consta que un dia de gran festa, probablement el 8 de setembre, es reuniren a Montserrat nou mil set centes quinze persones. Set i vuit mil era relativament ordinari a les grans festivitats.² Un Monjo encarregat de servir i estatjar els eclesiàstics, tingué la curiositat de comptar i especificar els que sojornaren al Monestir durant un any del mateix segle XVII, i escriví aquesta curiosa estadística: Franciscans, 445; Dominicans 187; Agustins 125; Mínims 138; Carmelites 126, Mercedaris 132; Trinitaris 117; Bernats 22; Jerònims 15; Cartoixans 5; Basilians 19; Jesuïtes 52; Ermitans 89; Sacerdots seculars 2.349. Total: 3.821. El Cronista acaba preguntant si els Santuaris més famosos, Loreto a Itàlia, Sant Miquel a França, Sant Jaume a Compostela, Guadalupe a Extremadura, etc. poden presentar xifres iguals.

La concurrència de fidels, com tot el relacionat amb el Santuari montserratí, fou subjecta a una ràpida depressió després de la invasió napoleònica i durant els aldarulls polítics de la primera meitat del segle XIX. Empresa de ferm la reconstrucció de Montserrat, les multituds sovintejaren altra vegada. Abans de la cons-

trucció de la carretera que enllaça amb el ferrocarril del Nord, l'estadística anual de visitants a Montserrat assenyala 20.000 persones. Acabada la carretera de Monistrol i establert el servei de diligències per muntar la costa, el número pujà a 30.000; quan les diligències al 1892 foren substituïdes pel ferrocarril de Cremallera es passà a 70.000. Avui que tants mitjans de comunicació faciliten la visita al Santuari, s'ultrapassa la xifra 200.000.

Fins a darrers del segle XVII no hi havia altra possibilitat de pujar a Montserrat que a peu o a sella d'animal. Sovint, però, tot i arribant a Collbató a cavall, com en el cas de Pere el Cerimoniós, els animals eren conduïts a Monistrol pel pla, i les persones pujaven a peu adés per devoció i mortificació, adés perquè amb animals no avesats el camí resultava perillós. Des de temps antics existia a Collbató un servei per transportar els fidels a Montserrat a cavall amb tota seguretat, el qual actuà fins a la vinguda de les diligències. Fins aleshores el camí més pràctic pels romeus que venien a Montserrat des de Barcelona, era el de Martorell i Collbató. A Martorell es prenia una tartana que costava sis rals per seient, i a Collbató un animal que en costava vuit.

El Monestir tingué sempre una cura especial dels camins de la Muntanya; els de les poblacions veïnes que hi conduïen estaven a càrrec dels municipis i més d'una vegada intervingué el poder reial, com al 1342. El Rei d'Aragó escrigué als Batlles de Terrassa, de Vacarisses, del Bruch i de la Guàrdia que, assabentat del pèssim estat dels camins que transiten els romeus de Montserrat, mana que cadascú d'ells dintre el seu terme faci arranjar aquests camins com cal.

Les rutes que de totes parts de Catalunya menaven al Santuari, eren contínuament fressades per devots romiatges. Moltes viles del Principat, en compliment d'un vot de poble, pujaven anualment a visitar Madona Bruna. Així entre altres: Igualada, Vacarisses, Granollers, Piera, La Granada, Castellbell, Masquefa, Rubió, Molins de Rey, Terrassa, Sant Joan Despí, Sant Boi, Vilassar, Premià, Caldes, Rubí, Sant Vicens del Llobregat, Sabadell, Papiol, Castellersol, Sant Andreu de Palomar, Sant Just Desvern, Cabrera, Sant Climent, i una vintena més.

Prop del Monestir s'ordenaven processionalment precedits de la creu i dels gonfanons, i presidits del Rector i clerecia del poble i prohoms de la Vila. Generalment els romeus vestien hàbit de penitència i duïen ciris encesos a les mans. En albirar el Santuari començaven els cants i lletanies que no paraven gairebé fins a la tornada. S'ha servat el cerimonial d'algunes romeries de caràcter excepcional. El *Manual de novells Ardits* descriu l'orde servat en el romiatge extraordinari que organitzà la ciutat de Barcelona per tal d'obtenir de la Verge de Montserrat la salut de l'Emperadriu Isabel, muller de Carles V: «Primerament anaven los minyons vestits ab lo millor orde que podien, après venia lo Crucifix de l'Església de Sant Just i Sant Pastor, lo qual aportava un Capellà, a peu descalç ab un vel negre a la cara, y après de dit Crucifix, venien los minyons qui anaven a peu descalç i vestits en camisa; après venia altre Crucifix ab lo mateix orde; après venien les donzelles a peu descalç i ab los cabells esbandits per les espatlles que aportaven molta devoció; après vingueren los pelegrins en camisa i a peu descalç ab antorxes enceses a la mà hu après l'altre, ab llàgrimes als ulls i mirant

en terra, que aportaven una extremada devoció; après vingueren los Capellans pelegrins de la Ciutat i de la Seu, ab sos sobrepe-llissos vestits, i ciris blancs encesos en la mà», etc.

Els romiatges de penitència col·lectius no abundaven; en canvi els individuals sovintejaven molt; eren l'admiració dels altres romeus i fins dels Custodis del Santuari. Des del segle XIV testimonis oculars han escrit la narració d'aquestes penosíssimes ascensions a la Muntanya Santa, que hom seria temptat de creure exagerades si desconegués la probitat dels Autors i el fet que aquestes relacions es consignaven en llibres que anaven a mans de tothom i no podien estar en desacord amb fets diàriament controlables. Val la pena de transcriure alguns fragments, car ha estat aquesta la manifestació externa més vibrant de la singular devoció dels fidels a Montserrat.

«Los vostres ulls — deia un Predicador del s. XIV — poden veure e contemplar les entrades fort aspres e perillofes d'aquesta Muntanya, d'on convé que los pelegrins que hic vénen ne passen afany, perills e treballs e gran aflixió, e en especial molts e moltes qui vénen descalces e alguns de jonollons ab llurs presentalles al coll, així com són ciris e brandons e draps de mortalles. Veureu venir així mateix alguns ab los dogals al coll... així mateix vénen sovint molts de diverses partides los quals són estat catius en poder de sarraïns e reclamant-se devotament a aquesta devota Cambra de Santa Maria són estat miraculosament delliurats de la dita captivitat, e vénen ací ab llurs presons de ferre, de manyoteres e de cadenes oferint-les ací a Madona».

En el *Libro de la Historia y Milagros hechos a invocación*

de Nuestra Señora de Montserrat, originàriament redactat per l'Abat Pere de Burgos, el llibre clàssic i oficial de Montserrat al segle XVI, en parlar dels romeus hom diu: «La manera como vienen es admirable, y su ejemplo y devoción ha convertido y vuelto a Dios pechos muy duros y almas muy rebeldes, viendo penitencias tan ásperas en cuerpos tan tiernos. Porque aquí se ven grandes caballeros y Prelados que vienen muchas leguas a pie contra el regalo con que se han criado toda su vida; otros vienen con los pies descalzos por la aspereza de estas peñas, dexándolas bañadas con su sangre; unos con sola la camisa con el rigor del tiempo que en el estio los abrasa y en el hinvierno los hiela; otros suben la sierra de rodillas, abriéndoselas en las piedras con grandísimos trabajos; otros vienen armados, otros con grandes barras de hierro en los ombros; otros con sogas al cuello o ceñidas junto a las carnes. Unos con argollas de hierro o esposas en las manos o cadenas y grillos; otros azotándose, derramando su sangre y llorando y gimiendo sus pecados y quien con corazón agradecido presenta cera, plata y joyas ricas a la Virgen Santísima... los que aquí vienen y lo han visto conocerán que es mucho menos lo que aquí se dice de lo que podria decirse».

A últims del segle XVII el P. Montagut a la *Histoire de Notre-Dame du Montserrat*, ha escrit: «hom veu pels camins de Montserrat pujar pelegrins coberts de cap a peus de cilici, d'altres arrossegant cadenes i barres de ferre, d'altres amb pesantíssimes creus al coll; alguns es flagel·len asprament tot pujant la Muntanya. És molt freqüent que persones de bon estament de l'un sexe i de l'altre, vinguin a peu descalç, la qual cosa és

una duríssima mortificació; d'altres assagen de pujar a genollons ».

El P. Raventós, confident de Serra i Postius, escrivia a meitats del segle XVIII: «Aquí — a Montserrat — veiem arribar personatges, i de vegades fins Prínceps, a peu i a peu nu; uns amb ciris i brandons encesos, d'altres amb feixugues creus de fusta, barres de ferro o cordes al coll; uns amb argolles a faisó de collars, d'altres amb grillons a les mans o arrossegant gruixudes cadenes. Els uns es deixuplinen gran part del camí, i els altres caminen mentre poden a genolls nus, damunt les punxagudes pedres que fan eixir sang i descarnen l'os. Fins a nosaltres, tan avesats, ens ve sempre de nou aquest llinatge de penitència.»

La vinguda a Montserrat a genollons impressionà vivament a Laborde. El seu llapis precís ha perpetuat aquesta escena en una de les vistes del Monestir. El fervor de la devoció oblidava la feblesa humana en fer aquestes promences pràcticament incomplidores. Abans d'arribar a terme, sovint poc després d'haver començat l'acte penible, la defallença de les forces, el dolor intensíssim impossibilitaven físicament els genolls llatzerats i sagnosos de continuar avant. Inútilment els companys de ruta pregaven els pacients d'arribar a peu al Monestir i sol·licitar la permutació del vot; molts d'ells declaraven que preferien la mort abans de mancar a la prometença feta. En assabentar-se'n l'Abat trametia un Monjo Confés, facultat per la Santa Seu, com tots els nostres Penitenciers, per absoldre o permutar vots i, en aquest cas concret fins fora de confessió. No sempre resultava fàcil persuadir aquells bons fidels, que la Verge acceptaria amb la mateixa benvolença les pràctiques de pietat i mortificació proposades pel Confés en substitució de la pujada impossible a genoll nu.

De molt antic, doncs, almenys del segle XII, els camins de la nostra Muntanya han estat santificats pels cants de lloança a la Verge, per les llàgrimes de penediment i fins per la sang dels fervents romeus montserratins que, sols o en llargues processons, els han fressat amb devoció edificant.

En arribar al Santuari s'adreçaven tot seguit a l'Església on un Monjo o Prevere els donava la benvinguda i els presentava a la Verge. Immediatament oferien les presentalles personals o col·lectives. Amb freqüència, com a vot de poble, col·locaven i encenien un ciri de grans proporcions que solia cremar tot l'any a la Missa Conventual des de la Consagració fins a la Comunió. Un viatger del segle XV que escriví la seva estada a Montserrat, comptà 17 d'aquests ciris monumentals, ofrenes de diverses viles; solien dur gravat l'escut del poble respectiu. Al 1515 els Consellers de la Vila d'Igualada resolgueren «que sia fet un ciri nou a la Verge Maria de Montserrat, així com altres viles e llocs li tenen, cremant allí davant la Verge Maria: e que hi sia posat lo senyal de la vila reial».

Acomplerts els primers anhels de la devoció, seguia l'allotjament. Rudimentari als temps primitius, progressà a poc a poc sempre d'acord amb el desplegament del Santuari. En els períodes de *Creixença* i *Emancipació* no existien encara a Montserrat edificis especials per instal·lar els pelegrins. Dintre el Monestir, ja prou esquitit, s'utilitzaven algunes cambres per eclesiàstics i nobles; el nombre, però, de persones allotjables era reduïdíssim, ultra les complicacions aportades per la clausura monàstica. Inútilment es cercava de solucionar el problema cada dia més agut d'albergar

els nombrosos pelegrins que impossibilitats de retornar a casa seva per la distància i la fatiga del viatge, els calia fer una o dues nits a Montserrat. Hom pensà en construir habitacions als volts de Santa Cecília. Sembla que el projecte no passà avant; tal vegada la distància tornava ineficaç aquesta solució dispendiosa.

La devoció intensa dels romeus ablania les incomoditats dels primers temps. De dia assistien a les funcions del culte, visitaven les joies de la Sagristia, repassaven els nombrosos ex-vots a la Capella i als Claustres, o pujaven a visitar les Ermites; a la nit s'aplegaven a l'Església i la passaven en vetlla davant la Imatge estimada, pregant i cantant, escoltaven els Oficis nocturnals que celebraven els Monjos, o descansaven algunes estones. Al 1306 l'Ermità Bertran d'Horta amb llicència del Prior, fundà una llàntia que cremés als Claustres per servei dels pelegrins que hi restaven tota la nit, quan l'Església era ja plena. L'antiquíssima consuetud de vetllar a Montserrat nasqué, primitivament, de la manca d'un aixopluc on passar la nit.

A les vetlles hivernals, tan fredes a Montserrat, el Monestir facilitava als bons pelegrins el petit confort d'unes mantes i, en tot temps, matalassos on reposar menysin còmodament. El Prior Vicens de Ribes ordenava que certs ingressos del Monestir es destinessin, com solia fer-se, a la compra de flassades, catifes i matalassos per servei, diu, «dels Romeus que vetllaran en l'Església de Madona Santa Maria o en les Capelles d'aquella, e no en altra part». Aquest document particularitza més. El domèstic encarregat tindrà inventari d'aquestes peces, les quals repartirà al vespre als pelegrins. De bon matí les recollirà i, ajudat els dies de concurs d'alguns servents del Monestir, les espolsarà i

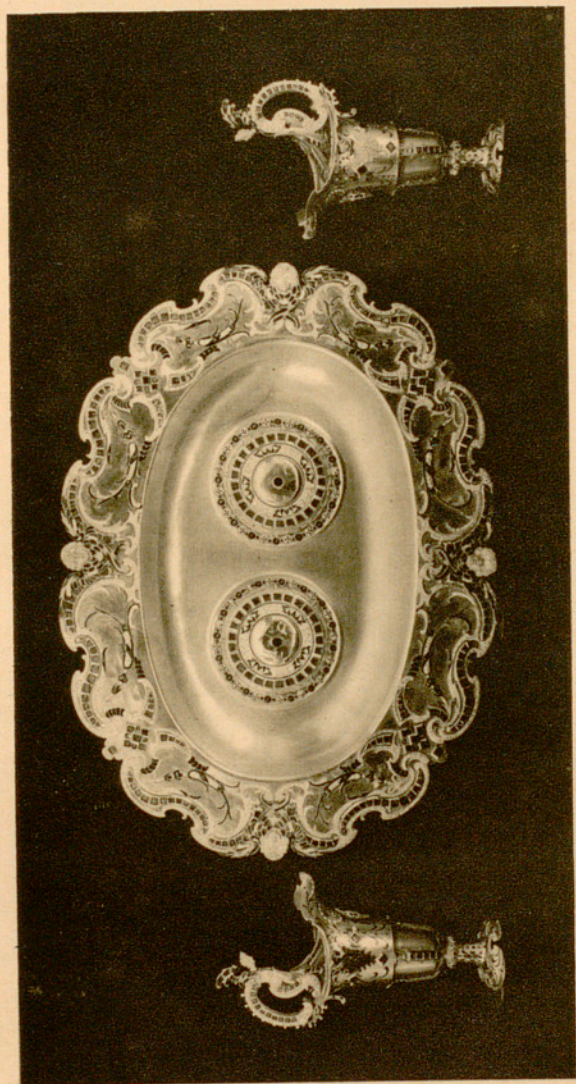
plegarà convenientment per tal de servir-les netes i endreçades.

A poc a poc hom instal·là algunes cambres i petites sales. Els malalts es beneficiaren d'elles primer de tots. S'establí una Infermeria on els colpits de malaltia a la vinguda o durant l'estada al Santuari eren atesos caritativament. Des d'aquest temps comença a Montserrat la demanadissa i les recomanacions per obtenir cel·les. Les poques cambres utilitzables eren sol·licitades amb gran afany. És interessant una lletra del Rei Joan datada a Barcelona el 18 d'agost del 1383, adreçada al Prior de Montserrat. *L'Aimador de la gentilesa* s'interessa per Ramon Jacme, domèstic reial. Coneixedor dels topans del Monestir que tan sovint visitava, prega el Prior que li lliuri aquella petita cambra que està a prop de la que fa servir ell en venir al Santuari. Fins els nostres predicadors d'aquest segle exhortaven els fidels a la paciència i que no es preocupessin excessivament per la manca de cambres, naturalment insuficients, posat el nombre de pelegrins que feien nit al Santuari.

De dia en dia augmentà el confort proporcionat pel Monestir als pelegrins. Un segle abans de la destrucció l'allotjament a Montserrat es podia dir perfecte, segons les exigències de l'època. Les cel·les i les oficines annexes a utilitat dels visitants, ocupaven gran part dels edificis montserratins. Així, en traspasar els romeus el Portal, davant la Font del Miracle, trobaven a mà dreta la tenda de queviures i la carnisseria que al costat tenia la cereria. A continuació, quasi a l'indret de les antigues cel·les de Santa Escolàstica, s'alçava el primer edifici destinat a habitacions dels pelegrins; tenia baixos i dos pisos; als baixos hi havia la pallissa i els dos pisos eren cel·les. A mà esquerra deixaven els pelegrins

*Calze d'or, esmaltat i ornat amb robins. Ofrena
de l'Emperador Ferran III d'Austria al Mones-
tir de Montserrat per agrair a Madona Bruna
una gran victòria obtinguda.*

Plata i canadelles d'or esmaltat, amb robins que ja joc amb el calze precedent, ofrena del matx Emperador. Uniques joies que han romàs de l'immenus tresor montserratí, lliurat en part per les despeses de la Guerra de la Independència, i en part confiscat al 1822.

l'hospital, construcció relativament gran i també de dos pisos que servien als malalts, la planta baixa l'ocupava la fusteria i una sala per servir el bagatge dels que no tenien habitació. Venia després la barberia, la ferreria i basteria, amb habitacions al damunt per traginers i mulaters. Per tal d'encabir més gent hom utilitzà els edificis perifèrics del Monestir. Així, sota la Majordomia — als actuals estatges de Sant Josep — s'habilitaren cel·les. Sota la Infermeria dels Monjos, que mirava al Torrent de Santa Maria, s'instal·laren dos pisos d'habitacions, i sota la cambra abacial es posà la cuina dels pelegrins, les habitacions del Metge, del P. Aposentador, etc. Els captaires tenien habitació a banda en dues grans sales, la una per homes i l'altra per dones. Els eclesiàstics i persones distingides s'estatjaven a l'interior del Monestir. Destriats d'aquesta faisó, tots els visitants de Montserrat trobaven alberg segons llur estament, llevat, és clar, de les festes principals, especialment el dia 8 de setembre que s'aplegaven de sis a set mil persones, i anys extraordinaris fins vuit i nou mil; llavors calia, segons comenta un Monjo del segle XVI, «aposentarse entre los riscos, a la sombra de los árboles y en algunas cuevas». Al segle XVIII el nombre de cel·les disponibles pels fidels augmentà considerablement, però també remarquen els cronistes de l'època que a les grans Festivitats un nombre considerable passava la nit al ras per manca d'aixopluc.

L'hospitalitat que el Monestir oferia als visitants, no es limitava a l'habitació.

Documents dels últims del s. XIII i principis del XIV fan referència a l'antiquíssima consuetud de donar a tots els romeus

pa, vi, formatge i sal; i als soldats, cavallers, etc., també carn i altres viandes. Aquesta almoina es regulà segons les possibilitats del Monestir, i anà en augment fins a últims del segle XVIII en què minvaren les rendes i les captes a favor del Santuari. Així i tot, també en aquest període s'exercí la caritat amplament. A tots els eclesiàstics que venien a peu se'ls donava la mateixa ració que als Monjos. La classe mitja solia portar-se els queviures o es proveïa a Montserrat mateix, i si quelcom mancava ho afegia el Monestir gratuïtament. Als captaires, i a tots els que volien, se'ls servia de caritat, esmorzar, dinar i sopar. A les set del matí, a dos quarts d'onze i a les sis de la tarda l'encarregat dels pobres tocava una campaneta per avisar els mendicants que podien anar a cercar el recapte. A primera hora se'ls donava mitja lliura de pa; al migdia i al vespre, asseguts en taules oportunes, hom els servia un plat calent, i pa i vi en abundància. Sovint entre la pobretalla miserablement vestida, es destriava una noble dama o un cavaller ricament habillats, que per devoció i humilitat es barrejaven amb els captaires i demanaven l'almoina d'un troç de pa que s'enduïen i servaven a casa seva com una relíquia. Sovint també algunes persones nobles, acompanyades de l'Abat del Monestir, es presentaven a l'hora dels àpats al menjador dels pobres per tal de servir-los a taula i d'obsequiar-los amb algun extraordinari.

Als pelegrins, pobres o rics, que emmalaltien al Santuari se'ls conduïa a l'hospital. El metge i el P. infermer els visitaven dues vegades al dia. Allotjament, servei, medicines, tot gratuït. Encara si el malalt era pobre i tenia dona i fills, se'ls mantenia a tots al Monestir mateix fins que el pare estava bo. Per tal de mostrar

a tothom que la caritat exercida al Santuari amb els malalts era absolutament desinteressada, no s'admetien deixes testamentàries dels que morien a Montserrat; i si algú deixava quelcom, s'esmerçava íntegrament en celebració de Misses per l'ànima del difunt.

Tres dies era el límit màxim permès de restar al Santuari. De l'una banda els pelegrins podien satisfer llur devoció i reposar de les fadigues del viatge, i de l'altra s'evitaven els abusos de l'hospitalitat i permetia la renovació constant dels devots. Excepcionalment, i sols als benefactors insignes i als seus recomanats, es concedia fer una novena. Elionor de Sicília i d'altres Reines d'Aragó hi passaren diverses vegades nou dies consecutius. A voltes es tractava del compliment d'una prometença, com al 1543, que els Ducs de Cardona amb pietat edificant acompliren diversos actes de devoció durant llur novena i en acabat, com de consuetud, ofrenaren rics presents a Madona Bruna.

Els pelegrins empraven els tres dies de sojorn al Santuari en actes de culte i pietat; assistien a les funcions de l'Església i es dedicaven a guanyar les indulgències concedides per la Santa Seu als Confreres i romeus de Montserrat. Amb aquesta intenció pujaven molts d'ells a visitar les cinc primeres Ermites en honor de les cinc llagues de nostre Senyor Jesucrist, per tal de guanyar els perdons atorgats als visitants de les Basíliques romanes. Al segle XVI era tan gran aquesta devoció, que hom construí l'Ermida de Sant Benet per tal que les persones febles de salut satisfessin aquest desig sense necessitat d'allunyar-se massa del Monestir.

La partença dels romeus vinguts col·lectivament, imitava el cerimonial d'arribada, amb el Sant Crist i els estendards issats al davant, seguits dels pelegrins ordenats processionalment. Els que prenien el camí de Collbató, en arribar a la Capella de Sant Miquel es giraven de cara al Santuari i donaven el darrer comiat a Madona Bruna amb el cant de la *Salve Regina*. Si havien pujat la Muntanya Santa amb ex-vots i presentalles, no retornaven pas amb les mans buides. De temps immemorial hom davallava de Montserrat mostrant en lloc visible medalles, rosaris, etc., testimonis de la devota excursió. Sabem que la Reina Maria, muller del Magnànim, passà la festa de la Mare de Déu de setembre del 1422 a Montserrat, i abans de partir comprà «vint-i-vuit fils de parenostres, de boix — rosaris — e curanta senyals d'estany e plom ab l'emprenta de Sancta Maria — medalles —, los quals parenostres e senyals la dita Senyora decontinent donà e compartí entre les seues companyes per ço que aquells aportassen en demostració de venguda de romiatge». Documents més antics esmenten les típiques culleretes — n'hi havia d'argent —, els rosaris, les creus i altres objectes de boix treballats pels Ermitans. Més tard, les estampes de la Verge, el llibre dels Miracles, les cèdules i fulles d'indulgència dels Confrares, etc., i els ramets de boix i romaní de la Muntanya estimada, records amables de l'anada inoblidable a Montserrat.

EL TRESOR

DELS segles XII i XIII no han romàs inventaris especificadors del tresor montserratí. Al segle XIV sovintegen les al·lusions a les joies de Montserrat. Hom deia als romeus: « Si voleu mirar l'Altar e la Sagristia e les parets d'aquesta devota Cambra de Madona Sancta Maria, veureu en aquells, testimoni e memòria de totes aquestes coses. Car ací ha molts relicaris d'or e argent, molts càlics e molts palis e molt rics draps e vestiments e altres rics ornamentals; moltes llànties d'argent e altres coses riques e devotes ». Els joiells de més preu restaven desats al Monestir, i no es mostraven pas a tots els visitants. Al 1380 la Duquessa de Bar trameté al seu il·lustre gendre, Joan I, un dels seus servents. El Príncep d'Aragó obsequià el nou vingut i el féu acompanyar al nostre Santuari. En la lletra de presentació diu al Prelat de Montserrat: « No res menys proveescats que totes les joies del Monestir li sien ben mostrades ».

El tresor de Montserrat preocupà el Rei Pere III; hom l'havia informat falsament, sembla, que el Prior Rigalt de Vern es venia calzes, llànties, joies i arnesos del Monestir. Rigalt era estranger i poc simpàtic al Rei qui cregué massa fàcilment les males llengües. Trameté a Montserrat l'escrivà Pere Sapllana per prendre inventari i segellar les caixes que contenien les joies.

Informat, però, que els rumors eren calumniosos, escriví al Prior desfent el tort comès.

Un inventari del segle XV, per bé que incomplert, descriu part del tresor d'aquesta època. Ultra setanta llànties i 15 calzes d'argent, commemora «la Custòdia major, tota éntegra, ab una corretja entorn d'or e argent, ab campanetes penjades, pedres e perles; e un vericle guarnit d'argent ab moltes pedres fines, segons ja està especificat en altres inventaris del Monestir; una altra Custòdia petita, ab dos àngels a cada costat de la Custòdia, ab una creueta petita ab un Crucifix, e nostra Dona d'una part e Sant Miquel de l'altra; un reliquiari de Sant Benet en lo qual d'una part està Sant Benet i de l'altra Santa Mònica ab les armes de Foix; un parell de canelobres d'argent daurats, grans, ab les armes de l'Abat Vilalba; un bàcul pastoral d'argent daurat, ab moltes pedres e perles; la mitra del reverendíssim Senyor Abat, guarnida de moltes pedres fines, perles e esmalts de gran valor; una creu daurada ab son peu, e armes de Cardona i de Pinós; un Crucifix d'or esmaltat d'esfalt blanc, ab un robí a la nafra; un llibre guarnit d'argent, fornit tot de relíquies; una bacina d'argent ab esfalt de nostra Dona de Montserrat; una Vera Creu ab son peu tot d'argent; un àngel ab ses ales, ab una creu a la mà plena de perles; una imatge de Santa Pudenciana ab sa corona al cap; tres testes grans de Santes de les onze mil Verges, e una petita de Santa Pelaia ab sa diadema e més quatre corones d'argent, ab moltes pedres fines, etc., etc.»

En prendre possessió de Montserrat els Monjos val·lisoletans, trobaren la Sagristia ben fornida de joies i paraments litúrgics,

segons testimoni de Geroni Münzer. Feia poc que el Rei Ferran havia lliurat al Monestir la magnífica cadena d'or que duia posada quan va córrer el risc d'ésser assassinat a Barcelona. El metge nuremburguès la qualifica d'artística. Valia mil ducats.

Després de la descoberta d'Amèrica augmentà prodigiosament el tresor del Santuari. L'or que tan escassejava abans del XV, figura en gran quantitat en els donatius del XVI i XVII. Cap Príncep, cap personatge poderós no visità el Santuari sense oferir riques presentalles. Estalviarem al lector la fadiga de recórrer llistes interminables de noms il·lustres de benefactors; però esguardarem ràpidament la Sagristia del Santuari com estava a les vigílies de la Guerra de la Independència. Hom diria una continuació d'ex-vots; com ells, i més que ells, aquestes joies palesen les profunditats que la devoció a la Verge de Montserrat arribà a atènyer en els cors dels fidels que amb tanta prodigalitat ofrenaven llurs riqueses. L'admiració, l'amor, l'agraïment, la veneració a Montserrat enjoiellaren Madona Bruna amb opulència insospitada.

El tresor del Monestir es servava a la Sagristia, tancat en nou grans armaris. El primer contenia els reliquiariis. Montserrat posseïa un fons notable de relíquies, i tingué cura de mostrar-les en ostensoris rics, pulcrament treballats. Ells sols representaven un bell tresor. Abundaven les estàtues de mig cos i de cos sencer, totes d'argent, ornades de pedreria; urnes de metalls preciosos i cristall de roca; arques de fustes rares amb aplicacions de vori i de metall, etc. Dues espines, venerades com procedents de la corona de Crist, s'exposaven en un viril riquíssim d'or i

argent amb tres cents trenta dos diamants; una altra relíquia era inclosa en un estoig d'or esmaltat. Els pelegrins remarcaven en aquest armari una esplèndida estàtua de Sant Sebastià lligat a un roure, tot d'argent amb fulles esmaltades de verd i les aglans d'or; i sis arques preadíssimes d'argent cisellat, anomenades les arques prodigioses. Contenien sis cossos de Sants Màrtirs de Sardenya, i tenien llur història que el P. Sagristà recontava sovint.

Encomanades les arques a un orfebre de València, foren traslladades a Barcelona per mar. Poc abans d'arribar al port, el petit vaixell riscà el naufragi per causa d'un temporal. Els mariners que es creien perduts, alleugeriren el navili tot llençant a l'aigua la càrrega que duïen. En prendre les arques, un mariner s'exclamà: «No; això no, que és de la Mare de Déu de Montserrat. Ella ens alliberarà d'aquest perill». I així s'esdevingué. Immediatament, sense saber com, es trobaren dins el port.

En inventariar les joies contingudes al segon armari de la Sagristia, escrivia un Monjo de Montserrat: «Aquest armari, distribuït en quatre divisions, conté una suma de preciositats inexplicable. Hi ha tants anells, rosaris, pectorals i joiells de totes menes, d'or i d'argent, rics pels metalls, pel treball artístic i encara més per la quantitat, diversitat i valor de llur pedreria, que no hi ha manera de descriure-les totes». Era el petit joieller de Madona Bruna. Entre vint-i-cinc parells d'arracades preadíssimes, excel·lien les ofrenades per la família d'Aytona a faisó de llantions, i unes altres rublertes de diamants. A remarcar: una insígnia de l'Orde de Sant Jaume, amb cinquanta tres diamants, una altra de la de Malta, d'or esmaltat de blanc; una

creu d'argent amb cent nou brillants; una agulla de pit, amb dues àguiles ornades de maragdes i puntes de diamants; un colomet d'or esmaltat de blanc amb vint-i-nou diamants; dues llaçades d'or amb maragdes; una creu d'or amb cinquanta tres diamants; moltes manelles d'or, una amb vint-i-cinc diamants; una maragda en forma de tau voltada de diamants. Moltes altres joies de preu omplien encara aquesta primera divisió. A la segona s'admiraven sis estrelles que sumaven en conjunt mil dos cents quaranta dos diamants; dues roses, la una amb cent deu i l'altra amb setanta cinc diamants; una papellona d'or esmaltat, enriquida de quaranta maragdes i un gran topazi; una papellona d'argent amb trenta una maragdes, dos robins i molts brillants; una altra papellona esmaltada i coberta de diamants; dues perles de gran tamany; un ventall i un rellotge d'or i pedres fines; vuit rosaris de preu, entre ells uns de quinze denes, els grans del qual eren perles i la montura d'or; un camafeu amb una testa de Medusa meravellosament treballada; una maragda gran, a faisó de carbaseta revestida d'or; un estoig d'or i a dins una miniatura de vori, el retrat de la Duquessa d'Arcos; un joiell d'or amb la Imatge de la Verge i dos àngels que la coronen amb una diadema de diamants, robins i safirs; un vaixell d'or esmaltat amb tretze perles.

A la divisió tercera lluien setanta una joies precioses, entre elles uns rosaris de perles, les glòries d'or i la creu amb un diamant, cinc maragdes i sis robins. A la quarta divisió s'admiraven quatre cents quaranta anells, quasi tots d'or, amb pedres fines, i vint-i-set pectorals. Hom mostrava amb predilecció el que havia emprat el Venerable Bisbe Palafox; un Crucifix

d'or; un altre ornat amb sis safirs i seixanta sis diamants, ofert per un Bisbe de Lleida; un altre amb sis topazis grans i la cadena d'or artísticament treballada. El que oferí el Marquès de Vilanau, antic Escolà de Montserrat, en acció de gràcies per haver eixit d'una gravíssima malaltia, era d'or esmaltat tot cobert de diamants finíssims; un altre pectoral guarnit amb divuit maragdes fou la presentalla del Cardenal Ídice.

El joiell més preat del tercer armari, tot ell tapit de rosaris, de cadenes, de penjolls de joies, era un magnífic porta-pau que representava l'Arbre de Jessè i el Pessebre d'Amberes, admiració dels experts en orfebreria. El lliurà personalment l'Emperadriu Isabel. El seu estat feble de salut no li permetia acompanyar Carles V en les seves freqüents vingudes a Montserrat. Agreujada a Barcelona, la ciutat organitzà el romiatge ja esmentat; l'Emperadriu guarí i, en agraïment, dugué al Monestir l'estimable joia i mil ducats d'or. Un tresor de gràcia i d'art eren les sis estatuetes de vori, dites les sis Sibil·les, servades en aquest mateix armari molt a prop d'una capella d'argent amb la Imatge de la Puríssima també de vori. Com obra d'art es mostrava una miniatura, amb l'escena del baptisme de Jesús exquisidament pintada dins d'una petxina. Dues custòdies, dos porta-paus, tres grans plàteres d'argent cisellat, i tota una munió d'altres joies acabaven d'enriquir aquest armari. El següent contenia amb preferència objectes de cristall de roca. Hom remarcava un servei complet d'Altar amb els canelobres, la Creu, el platet de les canadelles, les cobertes del Missal, la campaneta, etc., tot de cristall. Amb les Sibil·les susdites feien joc sis bustos d'Emperadors romans. Entre les teles era notable la presa de la ciutat de Troia, amb figures me-

nudíssimes i d'altres que representaven ànimes alliberades del Purgatori per les tres Misses de Gràcia dites a l'Altar de la Madona. Encara en aquest armari cal recordar tres creus esplèndides, d'ambre, d'or, amb deu maragdes i sis robins. Per tal de reposar l'esguard dels visitants, l'armari cinquè tenia una sola peça: el magnífic tabernacle d'argent emprat a les processons del 8 de setembre i del Corpus Christi.

L'armari sisè servava les joies de més preu que posseïa el Santuari de Montserrat. Un enlluernament d'or i pedres precioses. Durant una bella estona hom no sabia on fixar l'esguard. A poc a poc es destriava la *Corona formosa* de Madona, la Corona de maragdes, obsequi dels devots montserratins d'Amèrica. Era tota d'or, riquíssimament esmaltada, guarnida amb dues mil cinc centes maragdes; dues d'elles en forma d'ametlla, valorades en mil lliures cada una, una altra, gran com un ou de colom, inestimable. Encara hom preferia, per llur finor exquisida, les de la Creu que ultimava la Corona. Aquest cascadeig verdejant de maragdes damunt la massa d'or esmaltat produïa un efecte indescriptible. Felip IV la qualificà d'incomparable. Si no més bella, s'estimava molt més preciosa la *Corona rica* de la Mare de Déu de Montserrat. Amb amor filial més de vint anys un Monjo de Casa la treballà a Montserrat mateix. Pesava una arrova i mitja d'or i de pedres fines! L'ornaven mil vuit centes perles, mil cent vint-i-quatre diamants, trenta vuit maragdes, vint-i-un safirs, cinc robins. Acabava amb un petit vaixell amb trenta cinc brillants. Amb aquestes dues corones de la Mare feien joc, més petites naturalment, les del Nen Jesús, totes dues d'or esmaltat, la una

amb dues centes trenta una maragdes, dinou diamants, i l'altra amb cent trenta perles, setze robins i dues maragdes.

Pariona de la *Corona rica* de la Verge era la Custòdia bona de Montserrat, servada en aquest mateix armari, treballada també al Monestir, emprada a la processó del *Corpus Christi*. El peu era d'argent daurat, l'ostensori d'or amb mil cent setze diamants, més de mil perles, cent set òpals, un com un ou, tres safirs i moltes turqueses. Feien escorta d'honor a aquests joiells preadissims un calze d'or finament esmaltat, amb la patena del mateix metall, el platet i les canadelles també d'or amb esmalts i ornat amb molts robins, ofrena de l'Emperador Ferran III d'Alemanya; un copó d'àgata amb aplicacions d'or i un preadíssim safir a la tapa, sostenia la copa una nimfa d'or esmaltat, el peu i la tapa sembrats de pedreria; més gran que aquest hi havia un altre copó d'or amb esmalts polícroms que feia joc amb un calze i patena tot d'or. El que ofrenà al 1708 l'Arxiduc Carles i la seva muller Teresa de Brunswich, d'argent daurat, tenia junt amb les canadelles, trenta quatre diamants i un robí; a l'espasí del mateix Arxiduc regalat al 1707 hom contava noranta nou diamants en el pom d'or. Cal commemorar un ram d'or esmaltat amb moltes perles, diamants i robins; una cadena d'or de cent catorze anelles; un calze, un platet i canadelles, dos canelobres, una Creu, un vas i una arquella per Sants Olis del Papa Urbà VIII, tot d'ambre que regalà al Santuari el Cardenal Antoni d'Aragó; uns rosaris amb la cadena i creu d'or esmaltat de verd i blanc i llacets de diamants per separar les denes; unes sacres, un copó gran, quatre canelobres mitjans, sis de grans amb la creu corresponent, catorze calzes i moltes plàteres pulcrament es-

maltades i cisellades, notable entre totes, la que representava el judici de Pàris amb Junó, Pal·las, Venus, i la poma d'or de Júpiter amb la llegenda: «*detur pulquerrime*», tot d'argent i pedreria, etc., etc.

Mancaven, encara, tres armaris del tresor montserratí, però després d'aquest sisè hom restava sadoll de tanta riquesa, i només tenia cor de visitar la que duia a sobre la Mestressa d'aquestes joies.

Madona Bruna que posseïa cinquanta vestits preadíssims, estava col·locada damunt una sumptuosa cadira tota d'argent que pesava catorze arroves, presentalla règia de la família Cardona. Per cada dia duia Corona d'argent daurat amb pedres fines, lliri d'or a la mà dreta, esmaltat, cobert de diamants; braçalets, ofrena de la Companyia del Comerç de Barcelona, del primer or arribat d'Amèrica; rosaris d'or esmaltat de blanc, la Creu, de Malta, amb trenta dues perles i una maragda, i el magnífic collar d'or amb l'anagrama de Maria format de diamants, donatiu del Comte de Peralada.

Les tres cel·les que formaven el Càmbril d'aquesta època, mereixien el nom de Museus per la multitud i exquisidesa d'obres d'art que contenien, especialment teles, gravats i làmines d'argent. Notabilíssim un Crist de vori de mig metre, labor minuciosa i exquisida. El P. Argerich escriví que en entrar en aquestes cambres, els experts en matèries d'art oblidaven el que havien admirat a Montserrat, joies i tot.

L'existència a Montserrat d'aquests joiells i de moltíssims d'altres que fóra cosa llarga catalogar, no és gens dubtosa ni hom pot impugnar l'autenticitat dels inventaris al·legats. Per damunt de la probitat dels redactors i de la concordància perfecta, malgrat no dependre els uns dels altres, hi ha el fet indiscutible dels rebuts de la Ciutat i de la Seu de Barcelona, quan en dies de perill les joies de Madona Bruna foren traslladades a la capital del Principat.

Quant a la minuciositat de les descripcions i a l'exactitud del nombre de pedres etc., ultra la correspondència dels diversos inventaris, el calze i les canadelles de Ferran III, únics sobrevivents a la gran desfeta, permeten el control d'aquestes descripcions que resulten precises. Si s'ha perdut el tresor montserratí, resta almenys el consol de saber acuradament en què consistia i les mans generoses que l'ofrenaren.

Insistim: aquest davassall de joies s'ha perdut per sempre més. No cal fer-se il·lusions. Totes foren lliurades a les autoritats per tal de subvenir les despeses de la Guerra de la Independència, llevat les dues Corones, la Custòdia, el calze i canadelles suara esmentats, i algun altre joiell de preu. Salvats a Mallorca en temps dels francesos, caigueren a mans del «Crédito Público de Barcelona», excepte les ofrenes de Ferran III, les quals no inventariades pel «Crédito», es feren fonedisses i dormiren un segle en un recó de golfa, ignorades de tothom.

« LAUS PERENNIS »

DE totes les manifestacions montserratines la que ha evolucionat més normalment, la que ha seguit, sense penediments, el seu desplegament ascensional enmig les vicissituds pròsperes o adverses de la nostra història, ha estat la manifestació externa del culte tributat a la Mare de Déu de Montserrat. Altres caires de la vida del Santuari colpits per canvis sobtats del règim de la Comunitat, han sofert decandiments; el culte ha prosperat sempre. Centre de predileccions d'uns i d'altres, constitueix el títol més gloriós del nostre Monestir.

La sumptuositat del Temple, l'abundor i magnificència de paraments litúrgics, el prodigament d'il·luminació diürna i nocturna emmarcaren superbament les cerimònies cultuals del Santuari de Montserrat.

Gravíssimes dificultats topogràfiques impediren, fins a una època tardana, l'erecció d'un temple de vastes proporcions, però l'exquisida Església romànica amb el seu encís sadoll de misticisme suplia avantatjosament la grandor material. Pere III elogiava «aqueixa beneita Església que és una de les solemnes e devotes del món. Carles V, segons testimoni del seu historiògraf Sandoval, amava apassionadament aquesta Església; repetia sovint que copsava en ella quelcom de diví que no sabia com expressar.

Antoni de Guevara i d'altres personalitats, narradors de llurs pelegrinatges, accentuen encara les ponderacions elogioses. Cal confessar, però, que el Temple grandió de l'Abat Garriga facilità sobiranament l'esclat cultural montserratí. Ha estat a aquesta Església — a la nostra Església — que les esplendorositats litúrgiques de Montserrat han pogut atènyer el grau màxim de llur fastuositat.

Paral·lelament al catàleg de les joies hom podria refer amb facilitat l'inventari dels riquíssims paraments emprats en el culte; ofrenes de Reis, Prínceps i Nobles, o adquisicions del Monestir. Des d'aquella «casulla de drap d'or» amb les armes reials brodades d'or i seda que la Reina Elionor presentà al Monestir al 1351, fins als quatre Pontificals en roba d'or i argent, als quinze terns amb les corresponents capes pluvials i frontals d'altar riquíssimament brodats, a la col·lecció inacabable de belles casulles, a la munió d'albes, estovalles d'altar, sobrepellissos i roquets guarnits amb puntes finíssimes de Cambray, que omplien les calaixeres de la Sagristia al 1811; el catàleg dels ornaments acumulats al Monestir és importantíssim per l'abundor i per la riquesa. Impossibile detallar. L'Abat Argerich resumia: «esta Sacristia está abundantísimamente provista de cuanto pueda pedir... la majestad y grandeza con que aquí se lleva el Culto Divino».

La il·luminació, excessiva a l'Església romànica per les dimensions reduïdes i manca de ventilació, augmentà impunement a l'Església nova. La Musa popular ha familiaritzat les llànties montserratines: «Fins setanta quatre llànties, / cremen davant de l'Altar; totes són de plata fina» /. Aquesta vegada la Musa no exagera; ha estat ben informada. A últims del XVII i principis

del XVIII, d'una biga sospesa davant l'Altar major penjaven setanta quatre llànties d'argent. Memorables la del centre, oferta al 1650 pels Consellers de Barcelona en nom de la Ciutat, i la primera, començant pel corn de l'Evangeli, a faisó de vaixell, que duia el llantió al fanal de popa; pesava quatre arroves, era donatiu de la Marquesa de Castelrodrigo. Tres altres magnífiques llànties, també d'argent, sostenia el sostre del Presbiteri. La del mig, valorada en vuit mil sis centes lliures, pesava vuit arroves, l'oferí el Gran Duc de Toscana; les dues laterals lliurades al Santuari per Felip II i Felip IV eren més petites, però també de gran valor. Una dotzena més de llànties, en diversos indrets de l'Església, i un nombre inimaginable de ciris cremaven nit i dia davant l'Altar. Fundacions perpètues, mai no s'apagaven. Era el foc sagrat del Santuari, inextingible, com la devoció dels fidels a Madona Bruna.

Així, a tota hora l'Església estava aparellada per les funcions litúrgiques, quasi inintermitents. Els fills de Sant Benet que tenen de Regla res no anteposar al servei diví, es lliuraren a Montserrat al culte amb una ardor exemplar. Un nombre de Monjos i Preveres, adequat a la capacitat dels diferents Temples, — durant segles passà d'un centenar — i, des del període d'*Independència*, l'ús de les insígnies pontificals atorgades als seus Prelats, intensificaren la pompa i solemnitat de les cerimònies culturals.

La vida de culte, fins acompanyada amb l'opulència d'elements que contava Montserrat, s'enriquí encara amb les aportacions del Santuari. A l'any 1027, la primera vegada que un document

històric esmenta el Monestir, es parla d'unes Misses de Difunts, cantades pels nostres Monjos. La devoció dels fidels en encomanar Misses i Aniversaris a Montserrat cresqué en tanta de manera, que aviat calgué refusar noves demandes per manca de Sacerdots i de dies disponibles. Bernat Vilalta, el Monjo erudit relacionat en afers literaris amb la Reina Maria, escriví al 1433 un llibre d'aquests Aniversaris providencialment pervingut als nostres dies; és abundós en detalls interessants, sobretot del seu temps, els quals revelen la intensitat d'aquest aspecte del culte montserratí, i les curioses habituds de l'època.

A l'any 1425 Pere Corbera, del terme de Terrassa, vol en testament, que «los honorables Monjos e Preveres del Monestir de Madona Santa Maria de Montserrat, sien tenguts, de dir a honor e reverència dels set goigs de la Verge, Madona Santa Maria, set Misses; e d'altra part sien tenguts de dir, a honor e reverència de les cinc plagues de Jesucrist, cinc Misses». Més complicada resulta la fundació de quatre Misses fetes a l'any dessús dit pel noble i magnífic Senyor Antoni de Cardona. És el seu desig que aquestes Misses les celebrin els Monjos de Montserrat; la primera el P. Abat, la segona el Prior Claustral, etc. El Procurador dels Aniversaris avisarà el Celebrant a la vigília, a l'hora de Completes, i li indicarà quina Missa cal dir, puix dues d'elles seran «de la Passió del Fill de Déu, e les altres dues de la gloriosa Verge, Madona Santa Maria, en les quals hagen a fer commemoració de morts per les ànimes dels damunt nomenats». Aquestes Misses es deien setmanalment el dimecres, divendres, dissabte i diumenge. Els dos primers dies la Missa *Nos autem gloriari oportet*, i els altres dos *Salve, Sancta*

Parens. En escaure's una festa solemne, hom avançarà la Missa instituída.

Si es funden trentenaris i Misses quadrisetmanals perpètues resades, no manquen institucions de nombrosos Aniversaris cantats. Al 1434 Feliu Llunes, mercader i ciutadà de Barcelona, ordena que li siguin cantades anualment quaranta Misses i el dia dels Morts li sia feta una absolució general. Deixes per dotze Misses anuals, una cada mes, eren freqüents. Al 1409, Galseran de Setmanat, cavaller de Barcelona, instituïa per remei de la seva ànima una Missa solemne de difunts el dia 3 de cada mes. A la vigília, a hora de Vespres, calia tocar a morts amb els «senys e esquelles del Monestir» diu el testament, i després de Vespres resar nou lliçons de Difunts. L'endemà acabada Prima, es tocan altra vegada les campanes. «Posaran davant l'Altar de Madona Santa Maria un moniment de fust, cobert d'un drap d'or ab quatre canelobres ab sengles ciris cremants, a manera de cos present; e après diran solemnement Missa de *Requiem* ab Diaca e Sots-diaca; e, finida la Missa — mentres toquen a morts — sien tenguts los Monjos davallar processionalment davant l'Altar, e aquí fer tres absolucions sobre lo dit moniment, e après dir la lletania de Morts, segons ja és acostumat de fer en lo dit Monestir». Aquest era el Ritual emprat en tots els Aniversaris solemnes. Al 1416, Antic Almugàver fundava també dotze Misses anuals cantades, celebradores el dia quatre de cada mes, amb condicions idèntiques a les demanades per Galseran de Setmanat, i amb l'esmentada clàusula: «segons ja és acostumat de fer en lo dit Monestir». Els cent quaranta fulls del Llibre d'Aniversaris

registren un nombre considerable de Misses, resades i cantades, instituïdes a Montserrat només a la primera meitat del segle XV. Tothom encomanava la seva ànima als sufragis del Santuari venerat. Al costat de nobles i humils famílies catalanes hom troba un tal Joan «de llinatge de Moros, lo qual fou esclau d'En Pere des Puig, fuster, ciutadà de Barcelona» que al 1400 funda un Aniversari amb Missa solemne de *Requiem* i absolució general. La summa dels Aniversaris solemnes fa preveure que alguns dies caldria als nostres Monjos i Preveres cantar més d'una Missa de Difunts, ultra la Conventual i la Matinal.

També en deixes testamentàries s'oferia almoina per oracions i altres sufragis celebradors en festes i solemnitats establertes. Els germans Jaume i Pasqual Lledó, al 1327, demanen que els encomanin a Déu en la processó general que bé i solemnement es fa al Monestir de Montserrat el dia de Corpus Christi. L'endemà tots els Monjos i Preveres diran Missa de Difunts per ells i, en acabat, faran una altra processó per tot el Monestir, en sufragi de llurs ànimes. És interessant que ja a principis del segle XIV fos de consuetud al nostre Santuari celebrar la Festivitat del Corpus amb processó solemne. Hom podria espigolar indefinidament en vells documents i manuscrits, i apomellar un munt de dades reveladores de la vitalitat i magnificència que el culte assolí a Montserrat en èpoques llunyanes, per obra de la Comunitat benedictina amb la cooperació de Preveres addictes al Monestir.

La eclosió, però, dels esplendors culturals montserratins sols s'arribà a atènyer a l'aparició d'un tercer element: l'Escolania.

La presència constant d'un chor de veus blanques, d'un grup de joves instruïts en l'art musical permeté a Montserrat, cosa rarament atorgada a d'altres Monestirs, d'incorporar sense restriccions els avenços musicals de totes les èpoques a les solemnitats del culte. Cant pla, polifonia, música instrumental han tingut al nostre Santuari una execució digna i acurada, un conreu intel·ligent i apassionat. L'actuació dels Escolans montserratins — ultra la nota deliciosament poètica de teixir una diadema vivent d'amor i d'innocència a l'entorn de Madona Bruna — ha estat efectiva, transcendent en el culte del Monestir. De temps immemorial, cada matí tot just apunta l'alba aquests infants saluden la Verge amb el cant de la Missa Matinal. En dies més recents sabem que tots els dissabtes i diumenges de l'any, i quan a l'Altar Major o a qualsevol altre Altar s'exposaven relíquies de Sants, la Matinal era cantada a quatre veus, música de faristol; als dies litúrgicament anomenats clàssics, és a dir, a totes les festivitats notables s'executava a dos chors acompanyats de violins, i la resta de l'any a cant pla. Cada matí també cantaven els Escolans un respons de Difunts i dues lletanies lauretanes; el diumenge, una d'elles a dos chors i amb instruments, i el respons a quatre veus, sempre que la Matinal era polifònica. A la tarda, després del Rosari, cantaven els Goigs de la Madona, el *Magnificat* i la *Salve* a veus i instruments. L'execució, l'acompanyament instrumental i la direcció d'aquestes funcions — remarquen amb goig alguns antics Mestres de l'Escolania — eren a càrrec exclusiu dels Escolans, sense intervenció de cap Monjo. A les grans solemnitats, uns trenta dies a l'any, i als octavaris de Corpus, Naixement de la Verge, Puríssima Concepció etc., els

Escolans s'unien al chor de Monjos i formaven una gran massa choral que executava a cant figurat la Tèrcia, la Missa Conventual, les primeres i segones Vespres i les Completes. Tota la Capella cantava encara l'Invitatori i Responsoris de les Matines de Nadal, Invitatori i Lliçons de l'Ofici de Difunts, Responsoris, Benedictus, Miserere, etc. del dijous, divendres i dissabte Sants, la Nona del dia de l'Ascensió, els freqüents Aniversaris solemnes, els funerals de tots els individus de la Comunitat i tres Misses per cada Monjo difunt. Cal afegir un nombre notable de fundacions perpètuas; Misses cantades en dies feiners, com és ara per Santa Teresa i el dia següent, Sant Ignasi, Mare de Déu de les Neus, primer dia de Maig etc.; Responsoris, com els tres a cada festa de la Mare de Déu instituïts pel Duc de Cardona al 1668; Motets, com l'Antifona *Inviolata* que es cantava tots els dissabtes d'Advent i de Quaresma des de l'any 1644 que un francès devot de Montserrat donà l'almoïna adequada, etc. Tot el que acabem de referir, i altres detalls que preterim per no fatigar el lector, eren de consuetud i d'obligació. La devoció particular dels fidels augmentava aquest programa, fent cantar a intenció llur Misses, que generalment es celebraven a les set del matí, entre la Matinal i la Conventual; Goigs, Salves, Magnificats, etc. que hom cercava d'intercalar en l'horari ja prou dens.

Les estampes de la Mare de Déu de Montserrat des del segle XVII fins els nostres dies solen reproduir uns quants Escolanets que canten i d'altres que toquen diversos instruments de vent i de corda als peus de la Verge. Als principis del 1600 alguns d'aquests instruments resultaven desproporcionats a les forces

dels petits virtuoses, i el Monestir obtingué que uns quants Escolans restessin fins als divuit anys amb derogació de les prescripcions de la Visita Apostòlica. Tots els instruments eren emprats a les funcions a llaor de Madona Bruna, de preferència els de corda. Molts deixebles de l'Escolania eixiren experts tocadors de violí, de violoncel, d'arpa, etc.

L'orgue, rei dels instruments, ha estat l'auxiliar insubstituïble en totes les solemnitats culturals del Monestir; actuà al nostre Santuari des d'època molt antiga. La primera referència històrica data del 1456. Les Constitucions de l'Abat Antoni Pere Ferrer fixen el que cal donar a l'Organista de Montserrat. Dins el mateix segle XV el metge nuremburgués, diverses vegades citat, diu que un dissabte al matí oí Missa solemne amb orgue. Aquest orgue prestà servei fins al 1548 que l'Abat Miquel Forner en construí un de nou encara a l'Església vella i que passà, més tard, al Temple de l'Abat Garriga. A últims del segle XVII, gràcies a la generositat del Comte de Peralada, hom dotà Montserrat d'un dels orgues més esplèndids que existien a Catalunya. Cremà a l'incendi del 1811 junt amb l'altre del Presbiteri, construït al 1735 per l'organer de Barcelona Antoni Buscà, i el petit orgue d'estudi instal·lat a l'Escolania.

La tradició dels Organistes montserratins és gloriosa. Els PP. Simó, Gaver, Castell, Marquès, Rocabert, López, Casanoves, Brell i molts d'altres excel·liren en el maneig del difícil instrument i meresqueren l'elogi de llurs contemporanis. El seu art, associat a les veus de Monjos i Escolans, contribuï poderosament a la solemnitat del culte a Montserrat.

Monjos, Preveres, Escolans foren els principals, però no únics actors de les funcions celebrades a la Muntanya Santa. Els Ermitans i els pelegrins, que en trobar-se a Montserrat s'incorporaven a la vida de culte del Monestir, no escatimaren pas llur concurs per tributar homenatge a Madona Bruna. Els cants i les oracions de tots plègats, trenaren la «Laus perennis», garlanda immarçible, corona de llum indeficient, glòria de les glòries del nostre Santuari.

Que el lector amable vulgui davallar a la prosa de xifres i horaris. A les dotze en punt de la nit els Monjos començaven al Chor Matines i Laudes; molts dies de l'any cantaven l'Invitatori, sempre el *Te Deum* i l'Antífona final. A tres quarts de dues de la matinada el tritlleig de les campanes eremíques desvetllava els nostres Anacoretes i a les dues, en eixir els Monjos del Chor, començaven ells el res de Matines i Laudes de l'Ofici diví, les de l'Ofici marià i a continuació tenien una hora d'oració mental. No havien acabat, que els Escolans entonaven al Presbiteri l'Introït de la Missa de la Mare de Déu, cantada diàriament, seguida d'un responsori i dues lletanies, etc. En acabar la Missa Matinal, vers les sis, els Monjos reprenien l'Ofici diví amb l'hora de Prima, cada dia cantada, la qual junt amb l'oració mental durava fins a les set. Llavors Novicis i Juniors recitaven l'Ofici de la Verge, i sovint l'Escolania cantava una altra Missa a intenció dels devots. De les set a les nou, sense interrupció, es celebrava a l'Altar de la Verge i els romeus donaven esplai a llur devoció amb cants i actes de pietat col·lectius. Al punt de les nou el Celebrant entonava Tèrcia, sempre cantada i després, molts dies de l'any, s'organitzaven proces-

sons a l'entorn de l'Església, dels Claustres o de la Plaça, segons les festivitats, a les quals assistien sempre els Monjos, els Donats i els Escolans i en les grans solemnitats també els Ermitans. L'Escolania interpretava alguns motets i, de retorn a l'Església, es deia solemnement la Missa Conventual, i es resava Sexta i Nona. Mentre la Comunitat dinava, l'Església restava oberta a la devoció dels fidels. En retornar del Refetor tot cantant el *Miserere*, es celebrava la última Missa del dia i els Escolans deien Vespres i Completes de l'Ofici marià. Després les recitaven els Novicis i Juniors a les tribunes, a continuació els Monjos, i ja era hora de començar el cant solemne de les Vespres de l'Ofici diví que terminaven a quarts de quatre amb algunes antífoes a cant pla. Fins a quarts de cinc els Ermitans tenien els seus resos i oració mental, i a quarts de cinc els Escolans recitaven al Presbiteri Matines i Laudes de l'Ofici de la Mare de Déu pel dia següent. A les cinc en punt, amb assistència de les tres Comunitats, s'entonaven Completes sempre solemnes, molts dies a cant figurat i instruments. Llavors seguia la nota típica del dia: el cant dels Escolans que amb instruments acompanyaven quotidianament els Goigs a la Madona, el *Magnificat* i la *Salve*, abans o després deien el Rosari i l'aprofitada jornada dels petits cantaires era finida. Monjos, Juniors i Novicis recitaven Matines i Laudes de l'Ofici marià, i en eixir ells del Chor, els Ermitans deien Completes de l'Ofici diví. Encara duraven, que el Temple ja ressonava dels cants dels romeus. Era la seva hora. La pia consuetud de vetllar a l'Altar de la Verge de Montserrat es perpetuà fins a la destrucció del Santuari. Els fidels feien la vetlla tot resant i cantant. Monjos dels segles XVI, XVII i XVIII comen-

ten que a prop de les dotze passaven els Donats per l'Església i imposaven silenci per tal que no torbessin la salmòdia monàstica que al punt de mitja nit reprenia novament amb l'entonació del *Deus in adiutorium meum intende* de Matines.

Amb petites variants i modificacions, cosa enutjosa i innecessària de puntualitzar, el culte del nostre Santuari s'ha descabdellat durant centúries segons el programa pletòric que acabem de transcriure. Hom pot afirmar, amb estadístiques a les mans, que durant segles, el culte més opulent que la Terra ha tributat a la Verge Mare, ha estat al Monestir de Madona Santa Maria de Montserrat.

LA CONFRARIA

EL dia 23 de juliol del 1223 es signava a Montserrat un document important: «Ramon, per la gràcia de Déu Abat de Ripoll, i Berenguer, Prior de Santa Maria de Montserrat, de plena voluntat i consentiment de tots els Monjos, i a instància i precs de molts devots inicien i funden al Monestir la Confraria de Nostra Dona de Montserrat». Després de les clàusules ordinàries firmen els primers Confreres: «S. Arquebisbe de Tarragona; m'inscriu com a Confrare. R. Abat de Ripoll. Elionor, Reina d'Aragó. B. Prior de Montserrat. Bernat Ferrer, de Vacarisses, etc». A continuació de les firmes, l'Arquebisbe de Tarragona atorgà 20 dies d'indulgència a tots els fidels que s'inscriuran Confreres. Pocs dies més tard el Bisbe de Vich feia la mateixa concessió. És molt probable que l'Episcopat de Catalunya imità l'exemple.

Per bé que el document parla de fundació, la Confraria ja existia abans d'aquesta data. Com totes les grans institucions montserratines té els seus orígens entre els segles XI i XII. Escripcions d'aquesta època precisen el concepte de Confrare. El Monestir promet als benefactors il·lustres que, segons llur desig, a l'hora de la mort participaran de tots els sufragis i oracions del Santuari, hom els considerarà com a Monjos, com de la

família monàstica. En català medieval *frare* és sinònim de germà. Aquests devots volien ésser tinguts com germans, *com frares* del Monestir. No solament el concepte, el mot mateix de *Confrare* apunta en velles escriptures molt abans del 1223. Aquest any la presència a Montserrat de la Reina d'Aragó, de l'Arquebisbe de Tarragona i d'altres personatges, i tal vegada l'ignorar ja llavors la data de la fundació primitiva, motivà l'escriptura solemne; de fet una confirmació a l'estil de moltes d'altres verificades més tard, especialment al segle XV.

Aquest segle, tan criticat dels nostres historiadors, és el més abundós en manifestacions de veneració i afecte a la Confraria; 1415, 1454 i 1484 són dates memorables. Els tres més grans Abats del període d'*Independència*: Marc de Vilalba, Antoni Pere Ferrer i Joan de Peralta es preocuparen de l'increment de l'antiquíssima Confraria. A les dates esmentades aplegaren al seu entorn les diverses seccions de la Comunitat montserratina per tal de ratificar i millorar la institució pia. Les escriptures de confirmació signades aquests anys pels Monjos, Preveres, Ermitans i Donats precisen la seva organització.

L'escriptura del 1223, que sols posseïm fragmentàriament, obliga el Monestir a celebrar diàriament una Missa a l'Altar de la Madona, en sufragi dels Confreres difunts. La manca de detalls d'aquest document contrasta amb l'abundor dels «Capítols de la Confraria del Monestir de la gloriosa Verge Maria de Montserrat» instituïts el dia 10 de juny del 1415 a «salvació e devoció especial de les ànimes dels Confreres e Confraresses que són e seran per temps esdevenidor, prenent per Patrona e especial Advocada nostra Dona de Montserrat». Tots els Con-

frases són admesos a la participació dels sacrificis, abstinències, afliccions, dejunis, oracions, almoines, aspredats de vida, hospitalitat i romiatges celebradors al Monestir. Cada setmana la Comunitat cantarà un solemne Aniversari amb absolució per les ànimes del Confreres, especialment pels traspassats durant aquella setmana. Cada Monjo i Prevere tindrà obligació de dir setmanalment una Missa pels Confreres, per tal que Madona Santa Maria, els atorgui especial guarda i protecció i beneeixi les obres que emprendran. Els no Sacerdots recitaran cada setmana el psalm *Miserere* i els Ermitans set Parenostres i set Avemaries a honor dels set goigs de la Verge Maria. Els Confreres participaran encara de totes «les indulgències atorgades per molts Sancts Pares, Cardenals, Patriarques, Arquebisbes e Bisbes que són moltes, axí com apar per diverses Butlles e Cartells».

Els Confreres «per sustentació de la lumenària de cent llànties que cremen de nit e de dia davant nostra Dona de Montserrat», per les obres, adobs de camins e hospitalitat, donaran, de caritat, set sous barcelonesos el dia d'entrada a la Confraria, set sous en testament i set diners cada any o llur equivalent en blat, vi, oli, llegums, safrà, llana, fil, lli, etc. Els religiosos i religioses de les quatre Ordes Mendicants: Frases Predicadors, Frases Menors, Agustins i els de Santa Maria del Carme es podran inscriure a la Confraria sense pagar les quantitats susdites, commutades per set Misses que els Sacerdots celebraran en ingressar, i una altra d'anyal; i els no Sacerdots recitaran set Psalteris d'entrada i set vegades a l'any els psalms penitencials.

La Confraria de Montserrat es regulà molts anys pels Capítols de l'Abat de Vilalba. Antoni Pere Ferrer, l'ardit i intrèpid Abat,

els confirmà solemnement amb motiu d'un privilegi que atorgà Nicolau V als Confreres. L'Abat Ferrer emprengué un viatge a Roma i a Nàpols per parlar amb el Papa i el Rei de greus afers. No s'oblidà de la Confraria. Nicolau V, a petició del Magnànim i de l'Abat, expedí a últims del 1453 una Butlla pontifícia. En arribar a Montserrat Antoni Pere Ferrer el 1454, donà compte de les gestions realitzades a la Ciutat eterna, i amb escriptura pública i amb cartells especials n'assabentà tots els Confreres: «En nom de Jesucrist, Fill de la gloriosa Verge Maria, Patrona e especial Advocada dels Confreres e Confraresses de la Capellania, vulgarment dita Confraria de nostra Dona de Montserrat; jo F. Antoni Pere Ferrer, Abat de nostra Dona de Montserrat, capitularment ab so de campana essent aplegats tots els Monjos, Capellans e Ermitans, comfirmam, ratificam e aprovam la Confraria per nostres predecessors ja feta e instituïda; lloant e aprovant los capítols e ordinacions en aquella contenguts, en especial los fets en lo temps de l'Abat Marc de Vilalba, digne de bona memòria, no afegint ne llevant, ans estant aquells en llur força e vigor en totes les particularitats. Per ço com en lo present temps, per especial gràcia de la sobredita nostra Dona de Montserrat, és estat plasent a nostre Senyor Déu e al Sant Pare de Roma, Nicolau Papa quint, per especial suplicació del molt alt e excel·lent Príncep, Rei Alfons, per gràcia de Déu Rei d'Aragó, Confrare de la predita Confraria; a donar e atorgar per singular e especial gràcia a tots els Confreres e a cascú d'aquells qui són e seran, indulgència plenària en lo article de la mort. E per ço vull que sia notificada a tots els Confreres qui són e seran ».

El 25 de maig del 1484, una altra confirmació fou feta dels Capítols de l'Abat Marc de Vilalba per l'Abat Joan de Peralta i totes les seccions de la Comunitat montserratina. En aquesta escriptura s'esmenta per primera vegada el *Llibre de la Confraria* en el qual s'inscrivien els nous Confreres. És dolorosa la pèrdua d'aquesta col·lecció d'autògrafs, inestimable. Testimonis fidedignes que el tingueren a les mans, certifiquen la presència de noms de molts Papes, Cardenals, Patriarques, Arquebisbes i Bisbes; d'Emperadors i Emperadrius, Reis i Reines, Prínceps, Ambaixadors, Admiralls, Generals i molta noblesa d'Espanya, França, Itàlia, Alemanya, etc. Els que visitaven Montserrat signaven personalment, d'altres es feien inscriure per delegats, sovint per les persones que duïen les ofrenes dels Prínceps i nobles. Ultra la Reina Elionor, Ferran d'Antequera, Alfons el Magnànim, la Reina Maria, Ferran el Catòlic, etc., escriviren llurs noms a la llista dels Confreres montserratins: l'Emperador Carles VI que signà: *Patrum virtute humilis cliens Carolus*; l'Emperadriu Isabel: *Ad nutum Dei, Elisabeta Cristina*; Joan V de Portugal i la seva muller, Josep Manel, també de Portugal, etc. El nombre de Confreres augmentà ràpidament. Al segle XVIII es fa referències als diversos Llibres-registres de la Confraria que es servaven al vell Arxiu montserratí.

Des del document pontifici, datat a Sant Pere del Vaticà a 16 de novembre del 1453 per Nicolau V, pocs privilegis són atorgats a Montserrat en què no s'esmentin els Confreres; alguns Breus i Butlles s'adrecen a ells exclusivament. Gregori XV en confirmar, al 1621, les indulgències i gràcies concedides a la Con-

fraria de la Mare de Déu de Montserrat, resumeix les principals. Recorda que Climent III (1187-1191) ja havia concedit cent quaranta dies de perdó a tots els Confreres que donessin almoina al Santuari montserratí. Els Confreres de Montserrat, morts en temps d'interdicte, podien ésser enterrats en sagrat amb pompa moderada i els era lícit d'assistir al Sacrifici de la Missa i rebre els Sagraments a l'Església, portes tancades. El primer diumenge de cada mes guanyaven un gran nombre d'indulgències. Climent VI i Bonifaci IX entre altres privilegis conferiren als nostres Confreres les gràcies, indults i indulgències que guanyaven els pelegrins que visitaven diverses Esglésies de Roma.

El mateix Papa Bonifaci IX, i més tard Alexandre VI ordenaren als Bisbes, Rectors i Superiors de les Ordes Mendicants que fessin predicar les indulgències concedides a la Confraria de Montserrat, sense dret a exigir almoina. Urbà XI, permeté a tot Confrare que una vegada a la vida pogués escollir-se confés que l'absolvés de tots els pecats fins dels reservats a la Santa Seu i guanyés, a l'hora de la mort, indulgència plenària i remissió de tots els pecats. També Nicolau V, a petició d'Alfons el Magnànim, atorgà elecció de confés amb pleníssim jubileu a l'hora de la mort. Lleó X concedí a tots els membres de la Confraria de Montserrat que devotament visitessin tres Altars o dos o un, i que resessin tres vegades l'Oració dominical i la Salutació angèlica, els mateixos perdons que si personalment, durant la Quaresma, fessin les Estacions a Roma. Encara més, atorgà que els Confreres difunts fossin participants dels sufragis de totes les Misses, oracions, recitacions de l'Ofici diví i les altres obres de pietat practicades per l'Església universal. L'Abat de Montserrat

o el seu representant podia commutar qualsevol vot emès pel Confrare, llevat els romiatges a Roma, Jerusalem i Compostela, etc., i dispensar els juraments, llevat que de la dispensa pervingués dany a un tercer. Esmenta encara Gregori XV que alguns Romans Pontífexs, predecessors seus, concediren indulgència plenària als Confreres de Montserrat una vegada cada mes si, rebuts els Sagraments de la Penitència i Eucaristia, pregaven per la exaltació de la Santa Església Catòlica, i una altra a la hora de la mort, invocat el sant Nom de Jesús amb els llavis o amb el cor. Gregori XV acaba confirmant amb autoritat apostòlica la llarga llista de gràcies i privilegis inventariats encara no complerta. Lleó X al 1514 permeté a tots els Confreres de Montserrat — nobles, soldats, prohoms, graduats i preveres — de tenir Altar portàtil, en el qual en lloc decent, per bé que no sagrat, fins en indrets colpits d'interdicte, abans i tot de l'alba, poguessin celebrar o fer celebrar el sant Sacrifici a presència de llurs familiars i domèstics. Altres privilegis, com la no suspensió d'indulgències durant els Anys de Jubileu; el guanyar indulgència plenària a l'Església de Montserrat pel Naixement de la Verge i durant la seva Octava, com a la Porciúncula, etc., per bé que amb referència als Confreres, eren privilegis facilitats al Santuari i a tots els seus visitants.

Amb aquest número de gràcies i privilegis extraordinaris conferits per la Santa Seu, i amb la fama del Santuari montserratí arreu estesa, no és estrany que la Confraria de Montserrat assolís un increment formidable. Un detall. Al maig de 1498, Mestre Joan Luschner estampava a Barcelona, per encàrrec del Mo-

nestir, 18.000 cèdules de Confraria. Esgotades en un any, al 1499, ja instal·lat al Monestir, imprimia el mateix Luschner 142.950 cèdules més, que no durarien gaire, puix entre els impresos de Mestre Rosembach a Montserrat figura una altra partida fabulosa d'aquestes cèdules de Confreres.

Per antiguitat, per importància de concessions i privilegis pontificis, per la qualitat de les persones i pel nombre total d'inscrits, la Confraria de Madona Santa Maria de Montserrat, avui en plena floescència, primereja entre les institucions similars.

CUSTODIS DEL SANTUARI

CUSTODIS DEL SANTUARI

ELS MONJOS

HOM no sabia com desglossar de la Història de Montserrat, la història dels homes que durant segles han triat aquesta Muntanya com a llur sojorn habitual. Monjos, Ermitans, Donats, Escolans, Preveres i Servents, reclamen unes ratlles en aquest esbós històric.

Els Monjos custodis del Santuari de Montserrat, des de la fundació del Monestir fins als nostres dies han estat Benedictins.

Sant Benet, patrici romà, instituí la seva Orde ara fa catorze centúries. Inicialment el culte diví, admirablement harmonitzat amb el treball manual i l'estudi, constituïa l'essència de la vida monàstica. A mans de l'Església, que de bona hora emprà llargament llurs serveis, els Benedictins esdevingueren aviat instruments d'una adaptabilitat perfecta. La conversió a la fe de l'Europa central i de la Gran Bretanya, la colonització agrícola i civilització dels bàrbars invasors, la transmissió de la cultura clàssica i cristiana, l'organització de la vida feudal, la direcció d'Estats poderosos i, durant dotzenes d'anys, el règim suprem de l'Església de Déu, ha estat l'obra memorable d'aquesta institució secular. Acomplertes llurs missions transcendents, els Monjos han retornat joiosos a la solitud del claustre i han reprès la tasca essencialment benedictina sintetitzada en el mot

conegut: *Ora et labora*. L'oració — el res de l'Ofici Diví, l'*Opus Dei*, acompanyat de les magnificències d'un culte litúrgic que, algunes vegades, com en els Monestirs de Cluny, ha arribat a atènyer excelsituds insuperables — i el treball, sobretot l'estudi, l'estudi profund, metòdic, pacient i escrupolós, esdevingut proverbial.

Al segle XIII l'aparició de les Ordes Mendicants, filles d'una reacció contra l'excessiva riquesa i aristocràcia benedictines, marquen un moment de decadència de l'Orde ja llavors set vegades secular. No tardà, però, a redreçar-se, i aviat escriví nous capítols de la seva història gloriosa.

Actualment la vitalitat de la família benedictina és intensa i pròspera, especialment a Alemanya, Bèlgica, Nord Amèrica, etc. Els Benedictins moderns han assimilat la vella tradició monàstica, i la reviu en globalment i íntegra adaptada als nostres dies. Les florents missions per la conversió dels infidels, les nombroses Escoles, Seminaris i Universitats per l'educació de la joventut, el conreu de les arts, sobretot de la música, els pacientosos treballs d'investigació històrica i de crítica textual, i tantes d'altres manifestacions culturals en les quals s'esmerça avui l'activitat dels fills de Sant Benet, parlen prou clar a favor llur. Des- triats en quinze Congregacions, observen tots com a norma suprema, essencial, bàsica, l'admirable Regla benedictina, modèlica en discreció i amplitud d'esperit. Llevat de clares excepcions, tots vesteixen de negre: cota cenyida amb corretja o faixa, escapulari gran, petita caputxa i, com a hàbit de Chor, la folgada cogulla. Viuen, generalment, en grans Monestirs, presidits d'un Abat vitalici que usa d'insígnies pontificals. Com a títol, per comp-

tes del *Fra* emprat pels Mendicants, han reprès l'antic *Dom*, abreujament del mot llatí *Dominus*, Senyor, i no són anomenats *frases*, com els Franciscans, Caputxins, Dominicans, Carmelites, etc., sinó *Monjos*.¹

Els Benedictins de tostemps han esdevingut excel·lents custodis dels Santuaris més venerats. El cas de Montserrat no és pas una excepció a l'història del benedictinisme. Els Santuaris, especialment marians, servits pels Fills de Sant Benet, han format constel·lació; encara avui primeregen en algunes nacions, com és ara, Einsiedeln a Suïssa, Montevergine a Itàlia, etc. La solemnitat del culte, l'ús de les insígnies pontificals dels Abats, el nombre notable de Monjos, l'hospitalitat tan intensament encomanada pel gran Patriarca, han fet més brillant i albiradora l'actuació benedictina en els grans Santuaris.

A Santa Maria de Montserrat fa *nou cents anys* que els Benedictins hi resideixen corporativament. Individualment, un o dos,

1) Als Benedictins de tots els països els desplaia ésser anomenats *frases*. Aquí escau una anècdota inèdita recollida de llavis de l'interessat. El Pare Maur Serafini, Abat General de la Congregació Benedictina Sublacense, conversava un dia amb el Papa Pius X. Tot parlant, digué familiarment «els nostres *frases...*» El Pare Sant l'interrompé: «Perdoneu P. Abat, volem dir els vostres *Monjos*». L'Abat restà perplex davant la inesperada rectificació pontificia. Llavors el bondadós Pius X recontà somrient: «En haver cantat Missa vingui a Roma i, naturalment, vaig fer la visita a les Basíliques. A la vostra de Sant Pau, m'acompanyà pel Temple i el Monestir un Pare que amb tota gentilesa em féu de Cicerone. Tot d'una se m'acut de preguntar-li: Quants *frases* sou? El bon home es planta en sec, em mira sever i em diu: Perdoneu, Mossèn, els Benedictins no som frases, som Monjos! Ja veieu, P. Abat, que la lliçó no fou inútil. D'això fa ja molts anys, però mai més no he comès la incorrecció de dir *frare* a un Benedictí».

com a custodis de la primitiva Capella, en fa més de mil. Jurídicament els canvis soferts per la Comunitat han estat pocs: incorporada a Ripoll abans de l'erecció de Congregacions, influenciada per Cluny en venir a Ripoll els Monjos de Sant Víctor de Marsella, agregada a la Congregació Claustral catalana en el temps de la seva *Independència*, subjecta a la Congregació Val·lesoletana del 1493 al 1835, i unida a la Congregació Sublacense des del 1862, la nostra Comunitat ha restat sempre benedictina. Amb lleugeres adaptacions i interpretacions, ha observat constantment la Regla de Sant Benet.

La vida menada pels nostres antics Monjos acusa una austeritat remarcable, amb les variants, naturalment, establertes per cada Congregació. Documents antics dels períodes de *Creixença* i *Emancipació*, parlen de l'assiduïtat edificant dels Monjos i Preveres als divinals oficis diürns i nocturns. Un qüestionari escrit al nostre Monestir vers el 1330, mostra l'exactitud i minuciositat exigides en l'observança fidel de la Santa Regla. El Prior calia que respongués no solament del compliment de les obligacions monàstiques ineludibles, originades dels vots emesos, i de la recitació de l'Ofici Diví; sinó també de les prescripcions regulars: de l'abstinència i dejunis decretats per Sant Benet, de la pràctica estricta del silenci a l'Església, al Claustre, al Chor, al Dormitori; de la lectura espiritual al Capítol i al Refetor; de la benedicció del Prelat que calia rebre en eixir de Clausura i en retornar, abans de començar i en acabar els oficis hebdomadals de lector i servidors de taula, etc., de si dormien plegats al Dormitori comú, vestits i cenyits, i hi cremava una llàntia durant

tota la nit, segons ordena la Regla; de si acollien cordialment els Monjos forasters que trucaven al Monestir i, en acabada la lectura santa, els admetien a l'òscul de pau; de si tots vivien en caritat fraterna i res no mancava als febles i malalts, etc.

Al segle següent hem ja esmentat la part disciplinar i ascètica de les Constitucions escrites per l'Abat Antoni Pere Ferrer, que sincronitzen perfectament amb el qüestionari del 1330, i que la nostra Comunitat acceptà i ratificà amb vot unànim. El cas és ponderable car fins ara hom ha titllat el temps d'aquest Abat com el més relaxat de la nostra història. Ja en vida seva i abans de començar la lluita contra Joan II, foren gravíssims els càrrecs imputats a l'Abat de Montserrat, i de retop a tot el Monestir. Els Consellers de Barcelona eixiren braument a la defensa llur, i al 20 d'agost del 1459 escrivien al Rei Joan: «...signantment, com lo dit Monestir vui sia en molt orde, e lo servei de Déu, tant com la spreadat del lloc soporta, hi és molt diligentment fet». Joan II n'estava plenament convençut, i en donava testimoni a la Santa Seu en lletra signada el 22 de desembre del 1459, adreçada al seu enviat especial a Roma, en la qual diu que el Papa respecte a l'Abat Antoni Pere Ferrer «seria stat informat sinistrament de la vida, condició e manera del dit Abat, en no poca denigració de sa honor e fama» i li comana de suplicar «la sua Santitat no vulla donar orella a les paraules dels èmuls e detractors del dit Abat, ans aquell per nostra contemplació haja en especial recomendació».

La vida agitada i un xic aventurera de l'Abat Ferrer es prestava a comentaris poc favorables, i fins les seves Constitucions,

excel·lents i aprovades per la Santa Seu, no eren, però, del tot modèliques pel govern d'una Comunitat monàstica. Edifica el capteniment dels nostres Monjos que al 1474 demanaren permís a Roma d'observar les Constitucions antigues, escrites pel primer Abat, Marc de Vilalba, més austeres i acostades a l'esperit de la Regla benedictina. Ignorem si la Santa Seu atorgà la gràcia; el gest, però, d'aquests Monjos és un clar indici de la reacció espiritual de Montserrat així que s'acabaren les lluites civils, reacció mantinguda fins a l'arribada dels Monjos de Valladolid.

L'exemple i el mestratge ascètic de l'Abat Cisneros, aixecaren el nivell espiritual de la Comunitat montserratina a una alçada envejable. Creà una vertadera escola de sants. No ens repetirem; volem, però, esmentar el fet curiós que a l'Abadia de Sant Benet de Valladolid, al cap de poquíssims anys d'haver introduït la *reforma* a Montserrat, li calgué cercar al nostre Monestir un Mestre que formés en la virtut i observança els seus joves: el P. Joan Xanonés, el qual acomplí tan meravellosament el delicat encàrrec, que en voler reformar un Monestir es nomenava uns quants anys Mestre de Novicis a aquest excel·lent deixeble de l'escola de Montserrat, com s'esdevingué a l'Abadia de Sahagún i d'altres a Castella i a Portugal.

El zel de l'observança, el foc del fervor i l'anhel de vida perfecta tant s'abrandaren al nostre Monestir, que ni els corrents de la discòrdia, impetuositats a últims del segle XVI, no abastaren a atuir-los. Entre els nombrosos testimonis que poden adduir-se, cal preferir unes curtes ratlles, d'un valor excepcional:

la lletra que el Visitador Apostòlic, de Montserrat estant adreçà confidencialment a Gregori XIII el dia 6 de desembre del 1584. Era el moment àlgid de la lluita entre catalans i castellans. Els Consellers de Barcelona, el Rei, el Papa s'interessaven seriosament pel conflicte montserratí, sobretot quan en ell hi prengué part activa una partida de bandolers reclutada als Pireneus. Gregori XIII, a petició de Felip II, trameté a Montserrat de Visitador Apostòlic el Bisbe de Lleida, Benet de Tocco. Aquest personatge, descendent dels Reis d'Albània, havia nascut a Nàpols. Adolescent vingué en romiatge a Montserrat. La solitud de la Muntanya, la devoció del Santuari, el capteniment dels Monjos foren pel jove aristòcrata una revelació; no volgué retornar a casa seva. Demanà i obtingué l'hàbit, i restà al Monestir del qual fou elegit Abat en el trienni 1556-1559, i reelegit al 1562. No acabà aquest segon trienni puix al 1564 Pius IV el preconitzà Bisbe de Vich; més tard passà a Girona i últimament a Lleida. Era persona indicada per l'afer delicadíssim que la Santa Seu li havia confiat. Estranger, estimava i coneixia Montserrat, del qual, però, feia una vintena d'anys que era absent.

El Bisbe Benet de Tocco uns quants dies després d'haver arribat al nostre Santuari escriví una lletra que ha romàs inèdita als Arxius Secrets del Vaticà; és un document interessantíssim que caldrà reproduir íntegre a la història documental de Montserrat. Les primeres paraules són el testimoni de què parlàvem suara. Traduïm literalment del llatí: «Santíssim i Beatíssim Pare: Altres lletres meves han assabentat a la Santedat Vostra la meua arribada al Monestir de Santa Maria de Montserrat, per tal de complir la comanda que em féu la V. S. Ara, després d'haver

convocat ambdues parts i d'haver escoltat minuciosament els parers, les raons, els greuges d'uns i d'altres, i mentre ràpidament cerco d'arranjar aquest afer, m'he decidit d'escriure a V. S. per tal de comunicar-li el meu parer. Els Monjos de Montserrat — els de Chor passen de setanta — lloablement, reverentment i amb gran edificació de tots els que visiten el Santuari compleixen de dia i de nit els divinals Oficis, les oracions sagrades, les devocions prescrites per nostre Pare Sant Benet; quant a les normes de la recitació de l'Ofici Diví, a l'exactitud en fer els exercicis espirituals, al manteniment de la vida perfectament comú, en res no es decanten dels exemples rebuts dels Pares antics. En fi tots ells viuen tal com demana la professió monàstica que han abraçat...»

Magnífic elogi d'uns homes profundament pertorbats per la més apassionant de les discòrdies.

L'activitat de la Comunitat montserratina durant quasi un mil·leni, s'ha esmerçat primordialment en els esplendors del culte, en l'assistència espiritual i material dels pelegrins, en l'increment i expansió del Santuari, en la custòdia fidelíssima del més preat tresor de Catalunya: la Imatge de la Madona Bruna.

L'horari regulador de la vida monàstica a Montserrat força-sament ha sofert modificacions diverses en nou cents anys. Donarem el que regia als segles XVI-XVIII, no massa diferent, segons les notícies escadusseres que avui posseïm, del que empraren els antics Benedictins de la Congregació Claustral.

Al punt de mitja nit els Monjos s'aplegaven al Chor per la recitació de les Matines i Laudes de l'Ofici Diví, la salmòdia era lenta, i el res d'aquestes Hores canòniques s'allargava fins a les dues de la matinada. A les sis hom reprenia la vida de Chor amb el cant quotidià de Prima, seguida de la meditació que durava fins a les set. De les set a les nou es celebraven les Misses privades. A les nou es cantava Tèrcia i la Missa Conventual seguida del res de Sexta i Nona que durava fins a prop de les onze. A les onze dinaven i en retornar al Chor cantant el *Miserere*, es deia la darrera Missa a l'altar de la Madona que començava a les dotze en punt. A les dues de la tarda Vespres cantades, i després el res de Vespres i Completes de l'Ofici de la Mare de Déu. A les cinc el cant solemne de Completes, el res de Matines i Laudes de l'Ofici marià, i assistència al *Magnificat*, Salve i Goigs cantats pels Escolans. Entre mig intercalaven encara lectures espirituals col·lectives, assistència a conferències i capítols, devocions particulars, etc. Horari densíssim de culte i de pietat. Hom no s'explica on trobaven aquells bons Monjos el temps dedicat a obres de cultura.

L'exacte i devot compliment d'aquest horari era ja un bell exemple, una prèdica eficaç pels romeus que freqüentaven el Santuari. Calia, però, encara llescar-los el pa de la paraula divina, guarir les nafres espirituals i esbandir llurs ànimes amb els Sagraments de la Penitència i Eucaristia.

Els nostres Monjos començaren molt aviat d'exercir el ministeri de la predicació que compartien amb els Preveres residents al Monestir. Al segle XIV l'ofici de Predicador de Montserrat

era un títol honorífic que hom no deixava d'esmentar en ocasions solemnes: així, Mata d'Armenyach, nora del Cerimoniós, en escriure a Arnau Saplana tot regraciant-li un llibre tramès, li dóna el títol de *Predicador del Monestir de Santa Maria de Montserrat*. D'aquest segle resten dos models de sermons, d'una ingenuïtat amable, que hom predicava a la vella Església montserratina. Més tard, a la Missa Matinal hi havia sermó totes les festes, i a la Quaresma cada dia. Els PP. Antoni Brenach, Antoni Arfaix, Joan Prats i d'altres, adquiriren fama d'oradors sagrats.

Més absorbent i fadigosa resultava l'administració del Sagrament de la Penitència, posat el nombre extraordinari de pelegrins que inundava el nostre Santuari, i tots ells volien confessar-se. Eren molts els Confessors, i inacabables les hores de Confessionari. A l'Església antiga no bastava el lloc, i calgué posar Confessionaris al voltant dels Claustres. Els nombrosos estrangers que visitaven Montserrat podien reconciliar-se en llurs pròpies llengües, puix de molt antic trobem Confessors que parlaven francès, italià, i més tard alemany, etc. La Santa Seu concedí facultats extraordinàries als Penitenciers montserratins, sobre la commutació de vots i absolució de casos reservats. Prou convenia, car les conversions repentines de grans pecadors ha estat sempre un dels prodigis més remarcables obrats per intercessió de Madona Bruna. Fins les persones devotes se sentien intensament compungides en aquest Santuari, com ho testificava el famós Bisbe de Mondoñedo, Antoni de Guevara, en una lletra escrita al P. Pere de Burgos, en la qual li deia: «he visitat els Santuaris marians més coneguts del món, però cap no n'he trobat tan

devot com el vostre. Mai no he vingut a Montserrat que no em confessés amb abundoses llàgrimes de contrició», etc. De les conversions fulminants de pecadors vinguts al Santuari, accidentalment en parla un antic Monjo de Montserrat, Confessor i Poeta, en aquests versos: «Llega el pecadorazo pasajero / (que ha corrido mil mares y mil males), / cubierto de bordados y diamantes. / Huella altivo y hinchado estos humbrales, / jurando, por la fe de caballero, / que no ha visto grandezas semejantes. / Sin quitarse los guantes toma el agua bendita, / tan necio, que el sombrero no se quita. / Mas en llegando a ver tu Imagen pura, / cera se vuelve el alma helada y dura; / y de su mal doliente, / entra curioso y sale penitente».

En esmentar els penitents romeus de Montserrat, espontàniament es perfila la simpàtica figura de Sant Ignasi de Loyola, que amb els nostres Monjos féu confessió general la primera vegada que visità Montserrat, i després, durant la seva estada a Manresa, sovint tornà a pujar la Muntanya Santa per departir de coses espirituals amb els sants i savis Penitenciers montserratinos.

Déu premià amb escreix ja en aquesta vida les fatigues dels nostres Confessors, amb el consol inefable d'innombrables ovelles esgarriades, retornades a la pleta del bon Pastor. Solament Ell podria dir el nombre d'ànimes que als Confessionaris de Montserrat retrobaren la gràcia perduda, fiança de llur salvació eterna.

La vida de culte i el ministeri apostòlic no esgotaren pas les energies dels nostres Benedictins. La fundació, l'augment, la conservació del Monestir-Santuari, la causa més eficient de l'expansió del nom de Montserrat i de la difusió del seu culte, és

obra de la Comunitat monàstica que durant nou cents anys sojorna a la Muntanya Santa. No cal adduir proves. Tota la història de Montserrat es dreça en testimoni inapel·lable.

L'objecte, però, d'aquest culte, motivador de l'atracció i expansió montserratines, ha estat la Imatge miraclera de Madona Bruna. La història d'aquesta Imatge està íntimament vinculada, fusionada amb la història de la Comunitat benedictina que ha regit els destins del Santuari montserratí. Els Benedictins a últims del segle XI o principis del XII col·locaren la Verge de Montserrat a l'Altar Major de la nova Església que ells acabaven de construir; per espai de vuit centúries han retut a la Santa Imatge les magnificències d'un homenatge indeficient; en dies de perill, l'han servada incòlume d'entre les flames, les guerres i les revoltes amb fidelitat i amor filials.

El catàleg de Monjos il·lustres de Montserrat no és breu. Molts d'ells han excel·lit en dignitats eclesiàstiques, monàstiques i fins civils; és llarga la llista dels escriptors, erudits, artistes, i abundoses i edificants les biografies d'homes remarcables per la seva virtut.

Alguns historiadors han catalogat com a fills il·lustres de Montserrat a Benet XIII i a Juli II. Del Papa Luna no cal ni parlar-ne. No el lliguen a Montserrat sinó les Butlles de gràcies i privilegis atorgats. Si tots els Pontífexs que estan en idèntiques circumstàncies haguessin d'incorporar-se a la llista de montserratins il·lustres, aquesta seria interminable. El gran Papa Juli II és cert que fou Abat Comendatari del nostre Monestir, però, no

Madona de Montserrat, voltada de les diverses seccions de la Comunitat Montserratina: Monjos, Ermitans, Donats i Escolans. D'una tela existent al Monestir atribuïda al P. J. A. Ricci. Monjo de Montserrat.

Interior d'una de les velles Ermites montserratines, sorprès pel llapis fidelíssim de Laborde, que es pot dir una fotografia. Els inventaris que es conserven d'aquestes Ermites revelen l'exactitud del present gravat.

essent Benedictí no pot sumar-se als Monjos de Montserrat, per bé que hagi estat una alta honor el tenir un Prelat dels mèrits del Cardenal Julià della Rovere, que amb els Claustres gòtics ha deixat al nostre Santuari una bella i perdurable recordança del seu govern.

Cardenals de l'Església Romana foren els Monjos de Montserrat Vicens de Ribes, Benet de Sala i, segons alguns, Berenguer d'Eril, Prior del Monestir benedictí de Santa Maria de Meyà, més tard Bisbe d'Urgell, després de Barcelona i finalment promogut a la dignitat cardenalícia. Sembla que la seva mort s'esdevingué al 1371. No hem pogut controlar aquestes dades. Vicens de Ribes, un dels més experts canonistes del seu temps, el condecorà amb la sagrada porpra Gregori XII en el Consistori del dia 19 de setembre del 1408, del títol de Santa Anastàsia. Segons hem escrit, fou l'últim dels Priors de Montserrat; amb constància heroica mantingué el Monestir obedient al Papa de Roma, durant els luctuosos dies del gran Cisma d'Occident. Sembla que aquesta nòmina a favor del P. Vicens de Ribes la sol·licità el Rei Martí que desitjava tenir un Cardenal del seu Regne. De fet al P. Ribes se l'anomenà el Cardenal d'Aragó. Molts anys més tard Climent XI promogué al Cardenalat un dels homes més eminents que han eixit d'aquest Monestir, el P. Benet de Sala i Caramany. Joveníssim vestí l'hàbit benedictí al nostre Santuari; cursà els estudis superiors a Salamanca on deixà un record perenne d'home de talent extraordinari; en abandonar la càtedra de Filosofia d'aquella il·lustre Universitat el cèlebre Cardenal Aguirre, el substituí el P. Benet de Sala; fou nomenat Director teòleg, Definidor, Mestre General, etc. Elegit Abat de

Montserrat a l'agost del 1682, començà amb gran activitat la Cambra Abacial que no pogué acabar, puix dos anys més tard Carles II el presentà per Abat de Sant Pau del Camp de Barcelona; d'aquí passà a Gerri i, refusada la mitra de Ripoll, prengué possessió del Bisbat de Barcelona el gener del 1699. A la Guerra de Successió, acèrrim partidari dels Àustries, caigué a mans de Felip V. Climent XI aconseguí que traslladessin el P. Sala, a la ciutat pontifícia, almenys nominalment, d'Avinyó, amb la promesa formal que no es mouria sense el permís del Papa. Llavors començà una lluita diplomàtica desesperada entre les Corts de Viena i Roma contra les de París i Madrid per tal d'alliberar l'antic Abat de Montserrat. Felip V no cedí ni aconsellat de Lluís XIV. Refusà despectivament els avantatjosíssims canvis de presoners proposats per Viena que no limitava la condició ni el nombre dels presoners partidaris dels Borbons com a preu de la llibertat del Bisbe de Barcelona, i no escoltà les súpliques insistents de Climent XI. L'Arxiduc Carles el presentà al Papa per Arquebisbe de Tarragona; Climent XI accedí volenterosament, però el P. Sala no acceptà la nòmina, i escriví aquestes memorables paraules: Si el meu cor fos dominat de l'ambició, preferiria ésser Bisbe de Barcelona a la presó, que Arquebisbe de Tarragona en llibertat. Abans de firmades les paus, el Papa nomenà Cardenal al P. Sala, i Felip V publicà un edicte per tota Espanya que ningú no el reconegués com a Cardenal. Cal repassar la correspondència d'aquest personatge, per tenir una idea del respecte i estima que li professaven el Papa, els Cardenals, els Emperadors de Viena, etc. Al 28 de novembre del 1713, el Marquès de Prié, Ambaixador a Roma de Carles VI, escrivia al

Cardenal Sala tot pregant-li que hi anés aviat car la seva entrada a la Ciutat Eterna seria un triomf. Ja estava determinat el programa de les festes: li eixiria a l'encontre el Col·legi Cardenalici i seria rebut del Sant Pare en públic Consistori; en fi, una formal reparació a l'injuriós decret del Duc d'Anjou — Felip V — contra la promoció al seu Cardenalat; la qual cosa el Papa desitjava vivíssimament, segons li havia comunicat de paraula el mateix Climent XI.

En un esbós d'Història, és impossible biografiar els montserratins il·lustres en dignitats eclesiàstiques; sols és permès de consignar que Monjos de Montserrat han estat Arquebisbes de Tarragona, d'Oristany i de Caller; Bisbes de Barcelona, de Girona, de Lleida, de Vich, de Seu d'Urgell, de Barbastro, de Tarazona, d'Albarracín, d'Alguer, d'Alés, de Sacer, etc. Fills del nostre Monestir han regit amb dignitat d'Abats els Monestirs de Ripoll, Camprodon, Sant Miquel de Cuixà, Sant Feliu de Guíxols, Sant Genís de les Fonts, Sant Pau del Camp, Sant Benet de Bages, Santa Cecília de Montserrat, Sant Pere de Galligans, Santa Maria d'Arlès, Sant Esteve de Banyoles, Santa Maria d'Amer, de Roses, de Meyà, de Serrateix, de Gerri, Sant Pere de Besalú, de Roda, de la Portella, Sant Martí del Canigó; tots ells a Catalunya. A la resta de la Península Ibèrica, Monjos de Montserrat han governat els Monestirs de Santa Maria de la O, San Juan de la Peña, San Victorian, San Pedro de Eslonza, Santa Maria de Valvanera, San Benito de Sahagún, de Obarenes, San Juan de Dueñas, San Vicente de Oviedo, de Salamanca, San Juan de Burgos, San Pedro de Montes, Santa Maria de

Sopetran, San Esteban de Rivas de Sil, San Juan del Poyo, Montserrat de Madrid, San Salvador de Zelonio, Santa Maria la Real de Hirache, San Claudio de León, San Pedro de Tenorio, Santa Maria de Espino, Obona, Nàxera, Carrión, Espinareda, etc., etc. I encara Tibaes a Portugal, San Salvatore dei Castelli, Gènova i Roma a Itàlia, Emmaüs a Praga, Bezdez a Bohèmia, i algunes Abadies d'Amèrica. No encetem la llista dels Monjos de Montserrat que han estat Priors; ens fariem interminables.

Aquí caldria també esmentar els Monjos del nostre Monestir Fundadors de la Congregació benedictina de Montserrat a l'Àustria i a la Bohèmia; els Reformadors de la Congregació de Portugal i del Brasil; els Generals de la Congregació de Valladolid; els Visitadors Apostòlics nomenats per la Santa Seu en afers delicats; els Predicadors i Confessors reials, els Definidors i Mestres Generals de la Congregació, Qualificadors del Sant Ofici, etc., etc.

En dignitats, que podríem dir-ne civils, cal recordar els Ambaixadors, els Diputats, els Presidents de Corts. Abans al·ludirem als Abats Marc de Vilalba, Antoni Pere Ferrer, Garsias de Cisneros, els quals els Reis o la Diputació i la Ciutat de Barcelona havien escollit com Ambaixadors a Reis i Papes. Podem afegir el P. Bernat Boil tramès pel Catòlic al Rei de França, i molt abans, al 1303, Bernat Escarrer, Ambaixador de Jaume II al Rei Carles de Nàpols, i el P. Vicens de Ribes Ambaixador de Martí l'Humà al Papa Gregori XII. Molts Monjos de Montserrat foren elegits Diputats de Catalunya pel Braç eclesiàstic; com és ara Marc de Vilalba al 1413 i 1431, Antoni d'Avinyó

al 1440, Antoni Pere Ferrer al 1458, Joan de Peralta al 1491, Benet de Toccò al 1569, Andreu Pont al 1647, Josep Magarola al 1665, etc. Diputats per Aragó ho foren els PP. Royo i Plàcid Corona. L'antic Escolà i Monjo de Montserrat Miquel Sobràries, mentre era Abat de Hirache, presidí les Corts del Regne de Navarra.

Als Monjos traspassats en olor de santedat, els devem aquí dues ratlles.

Vers el 1250 fou elegit Prior de Montserrat el P. Bertran de Bach que deu anys més tard passà d'Abat a Ripoll, però restà encara un decenni en el govern del Priorat montserratí. Home virtuosíssim es lligà d'íntima amistat amb Sant Domènec de Guzman amb el qual, sembla, havia conviscut a Roma. Era l'edificació del Monestir, i el Senyor li atorgà favors especials, entre altres la visió del seu amic ja gloriosament traspassat, Sant Domènec, al qual erigí un Altar a l'Església de Ripoll, un dels primers que tingué el propagador de la devoció del Rosari. El P. Bertran finí santament els seus dies vers el 1300.

El Venerable Prior Jaume de Vivers restà en el record de la nostra Comunitat amb l'aurèola de sant. Ella havia admirat les seves grans virtuts durant el llarguíssim Priorat, i fou testimoni de l'esperit de profecia tan clarament palesat en el vaticini de la seva mort, anunciat amb tres dies d'anticipació.

Un antic Calendari-Necrologi servat al vell Arxiu de Montserrat, sobri de paraules i eixutíssim d'elogis, en consignar la mort del Prior Vicens de Ribes, escriu: «Eodem die obiit Reverendissimus in Christo Pater D. frater Vincentius de Ripis,

Prior huius Monasterii, magnificus in sanctitate». Breus mots, reveladors de les virtuts d'aquest altre gran Prelat montserratí.

A la llista dels nostres Ascetes ocupa un lloc assenyalat, el P. Cisneros. Malgrat la direcció treballosa del Monestir, la seva oració era contínua i la seva contemplació ininterrompuda. La caritat, la mansuetud, la resignació en els sofriments, la paciència heroica en tol·lerar les injúries i fins les amenaces de mort, fan doblement simpàtica la seva noble figura. Amable, condescendent dispensador de la rigor de la Regla i Constitucions quan ho demanaven les ocupacions o feblesa de salut dels seus súbdits, era austeríssim i inflexible amb ell mateix. La seva mortificació admirava els nostres Monjos. Els camins de les Ermites, més d'un hivern foren trepitjats pels seus peus nus i sangnosos en visitar els Anacoretes als quals demanava, agenollat, que l'encomanessin a Déu. Worí en olor de santedat, i deixà al Monestir una Escola perdurable de virtut.

El P. Joan Xanonés, Confessor de Sant Ignasi de Loyola, excel·lí entre els deixebles de l'Escola cisneriana. Es féu remarcar per la seva doctrina, prudència i pietat. La seva observança monàstica era modèlica. Després d'haver edificat la nostra Comunitat i els Ermitans durant les seves estades a l'Ermita de Sant Dimas, passà al Monestir de Valladolid i altres d'Espanya i Portugal per tal de formar els joves de la Congregació reformadora. Els darrers anys de la vida sojornà al nostre Monestir. Dia i nit se'l veia en altíssima contemplació. Donà exemples admirables de pobresa evangèlica i de gran penitència. Dejunà tota la vida; de les dues terceres parts del menjar que li tocava, en feia caritat als pobres els quals estimava tendrament i sol·lí-

cita. Mai, ni a la convalescència de greu malaltia quan és permès per la Regla, no volgué trencar l'abstinència. A l'agonia no permeté que li treguessin l'aspre cilici que tota la vida havia dut damunt la carn. Morí nonagenari al 1568.

Del P. Nicolau Pla, antic Escolà del Monestir, es llegeix en un Manuscrit existent a la Biblioteca Nacional de París: «molt erudit en l'art musical, professà ben jove la vida monàstica. Home excel·lent, temerós de Déu, amador de la castedat, devotíssim de la Verge Maria. Recitava amb fervor extraordinària l'Ofici Diví. Profetitzà el jorn i l'hora de la seva mort, que s'escaigué el dia 15 d'agost del 1599», el dia que havia pujat al cel la seva estimada Mare.

Trenta anys abans del P. Pla, havia mort a Montserrat el P. Maur Morell. Era el consol dels malalts als quals prodigava les dolçors d'una caritat inexhaurible. Amantíssim de la pobresa i de la mortificació, duia constantment un cilici del pit als genolls i dormia damunt la terra nua. Morí el 15 de novembre del 1569, venerat per tots com un Sant.

El noble Francesc de Bèjar, d'amagat de la seva família vingué a Montserrat i demanà humilíssimament el sant hàbit. Tot just d'haver professat donà proves d'una virtut altíssima i aviat fou mestre de perfecció. A punt de celebrar la primera Missa emmalaltí gravíssimament, i a l'hora de la mort veié Maria Santíssima que acompanyada d'un mirífic chor de Verges el venia a cercar.

Aquestes aparicions, ja en vida i sobretot a l'hora de la mort, no eren infreqüents. Madona Bruna sentia predilecció pels

Monjos que d'infants havien estat Patges seus. Al P. Jean Guerin mentre pregava davant la seva Imatge, se li féu visible. El P. Francesc Rossell, molestat en els darrers instants de la seva vida per l'esperit maligne, fou confortat amb la presència de la bona Mare. El P. Plàcid Ferrer expirà en l'èxtasi inefable de la visió de la Reina dels Àngels. El P. Josep Capellades morí absorbt en l'audició dels chors angèlics. El P. Jaume Costa, després d'una vida santíssima esmerçada en el culte de la Madona, es retirà a l'Ermita de Sant Antoni, i al moment de la mort, amb la sonora veu que tantes lloances havia tributat a Maria, entonà amb joia el «Gloria in excelsis Deo» i, acabada la doxologia, lliurà l'esperit al Creador.

A principis del segle XVI vivia a Itàlia un jove piíssim, de família benestant, Francesc Lebroto de nom. Cobejós d'una vida perfecta es lliurava a casa seva als exercicis d'una oració intensa; l'eixutesa, però, del seu esperit i l'abandó sensible de Déu el turmentaven sovint. Un jorn que les angoixes de la seva ànima eren més dilacerants, es llençà als peus d'un Sant Crist i amb plor desfet demanà misericòrdia. El Crist desclogué els llavis i li digué clarament: *Vés a Montserrat i t'aconsolaré*. Fidel a la vocació divina, abandonà el món i les riqueses paternes, i entrà de Monjo al nostre Santuari. També ara s'humitejaven sovint els seus ulls, però eren llàgrimes del goig espiritual intensíssim que fruïa en la contemplació dels divins misteris i en la lectura de les divines Escripures i dels Sants Pares, especialment de Sant Bernat. Durant molts anys ensenyà els joves montserratins. Un dels seus deixebles, el P. Benet de Tocco, diverses voltes esmentat en el curs d'aquesta Història, en ésser nomenat Bisbe,

volgué endurse'n de Secretari el seu virtuós Mestre. Aquest amb recança davallà la Muntanya Santa. En arribar a Barcelona mentre pregava fervorosament davant una Imatge de la Verge, ella li digué en to de reny maternal: *Em deixes per un altre?*. El Pare Lebrotto en oír aquestes paraules, s'acomiadà del Bisbe i retornà al Monestir en el qual perseverà fins a la mort, consol i edificació de la Comunitat. Vivia del dejuni; la seva delícia era la mortificació i el seu gaudi suprem la contemplació. Es conta que cada dia quan a les dues de la matinada, després del res de l'Ofici Diví, la Comunitat es retirava a descansar, el Pare Lebrotto restava agenollat al Chor en oració fins a les cinc que començava la Missa Matinal. Pronosticà el dia i l'hora de la seva mort, esdevinguda la Vigília de Nadal de l'any 1583.

En temps més recents la Comunitat montserratina tingué un espill de totes les virtuts en l'Abat Benet Argerich, teòleg remarcable, escriptor de la Vida del Venerable Germà Josep de Sant Benet. Com al Patriarca dels Monjos d'Occident havia Déu revelat la destrucció de Montecassino, revelà al seu servent Pare Argerich, a l'hora de la mort, la pròxima destrucció de Montserrat. Aquesta il·lustració divina colpí dolorosament el sant Abat que tan estimava el Santuari, i que deixava a mig fer el grandios Monestir. Resignadament acotà el cap als designis inescrutables de la Providència, però en acabar la tràgica visió no pogué retenir l'angoixa i digué sanglotant als seus fills que voltaven el llit d'agonia: *De la corona d'or de la Verge als barrots del galliner, res no restarà a Montserrat*.

Dels Monjos escriptors, erudits i artistes en farem esment al capítol de la Cultura montserratina.

ELS ERMITANS

ELS primitius custodis de l'humil Capella de Santa Maria de Montserrat, foren Ermitans. Si llur actuació hagués finit a la vinguda dels Monjos, la història llur seria brevíssima; hom només podria constatar-ne l'existència. Sortosament, però, la vida eremítica iniciada a Montserrat en temps antiquíssims, perdurà prosperosa fins al segle passat, i en sabem intimitats saboroses.

No eren solament els senzills romeus que restaven corpresos en visitar l'escampall d'Ermites disperses per la Muntanya, i en conversar amb llurs austers moradors. Homes eminents, allunyats de nosaltres espiritualment, i de nacionalitats diverses — Laborde, Thicknesse, Guillem d'Humboldt, per exemple — han ponderat efusivament les impressions rebudes en l'insospitat Ermitatge montserratí. Val a dir que la situació topogràfica d'aquestes Ermites, nius d'orenell penjats a les roques, el llinatge de vida menat pels Ermitans, els vincles de germanor constantment mantinguts amb la família monàstica del Cenobi, i llur ininterrompuda persistència mil·lenària, han fet d'aquesta amable característica montserratina un cas únic a la història.

Hom bastí totes les Ermites dels temps històrics, a la part alta de la Muntanya. El torrent de la Vall Mal o de Santa Maria, les destriava en dos grups designats amb els noms de Tebes i

Tebaida, al·lusió a les terres d'Egipte tan fecundes d'Anacoretes als primers segles del Cristianisme. El catàleg de les nostres Ermites no és llarg:

Sant Jeroni. De dimensions reduïdes, bastida sòlidament per mor del vent que en aquell paratge és constant i fortíssim; tenia dues cisternes que bé calien, puix en anys de sequia no era fàcil proveir-se d'aigua. Estava emplaçada en el lloc ocupat avui per la Capella del gran Doctor. Al 1590 fou reedificada i aviat abandonada. No cal confondre aquesta Ermita amb la Capella titulada *Santa Maria la més alta*, que de temps antics existí en l'actual Mirador de Sant Jeroni.

Santa Maria Magdalena. La primitiva Ermita d'aquesta invocació, s'aixecava uns quants metres allunyada de les ruïnes actuals. Mancada de vista i mal orientada, al 1498 fou reconstruïda en lloc més avinent. Les velles Cròniques del Monestir remarquen que l'Ermità de Santa Magdalena podia alternar el res amb els Monjos, puix la salmòdia, sobretot nocturna, es feia clarament entenedora des d'aquesta Ermita.

Sant Onofre. Per la seva construcció s'aprofità una bauma; setanta graons excavats a la roca conduïen a l'Ermita. El panorama és esplèndid; domina tot el Migjorn i en dies clars s'albiren les Illes Balears. L'Abat Cisneros era un enamorat d'aquesta Ermita en la qual es lliurà llargues temporades a vida d'oració i contemplació, absent dels afers temporals.

Sant Joan. Es tocava amb la de Sant Onofre. Una mateixa roca les aixoplugava. Antigament una passarel·la enllaçava les dues Ermites; més tard fou llevada per tal d'evitar perills a la vida solitària. Hom podria dir-ne l'Ermita Abacial, car alguns

Abats l'escolliren per passar-hi els darrers anys de vida. Felip III dinà a Sant Joan el dia 10 de Juliol del 1599.

Santa Catarina. Sota la de Sant Joan; una mica enclotada, però molt arrecerada. La gran abundor d'ocells, sobretot rossinyols i merles, que niaven al seu entorn, batejaren aquesta Ermita amb el nom d'*Aucelleria de Montserrat*. Molt a prop existien les ruïnes d'una altra antigament dedicada a l'Apòstol Sant Pere.

Sant Jaume. Penjada a mig aire d'un dels grans penyals isolats que es drecen davant el Monestir, era l'Ermita de situació més pintoresca i una de les que més colpien els romeus, els quals podien contemplar-la de la Plaça del Monestir estant. Millor encara que el seu veí de Santa Magdalena, l'Ermità de Sant Jaume s'unia al psalmeig monacal que arribava ben destriat a l'Ermita.

Sant Antoni. L'Ermita més alta de la Tebaida i una de les més velles de Montserrat. Primitivament fou construïda molt més lluny de les actuals ruïnes, en paratge agrest, desavinent i fins perillós, que obligà a desplaçar-la aviat. De molt antic fou traslladada damunt l'alterós espadat. A l'Ermità no li calia caminar gaire per fruit d'un panorama incomparable.

Sant Salvador. De primer s'aprofità una bauma per demora de l'Ermità. Més tard es construí una bella Ermita, i la Capelleta s'excavà a la roca en forma quasi circular, d'uns disset pams de diàmetre. Hom professava una singular devoció a aquesta Ermita. Del segle XIII existia la fundació d'una llàntia perpètua.

Sant Benet. Fou construïda de planta al 1536, per tal de facilitar als romeus la visita a cinc Ermites, que solien fer en reverència de les cinc llagues de Nostre Senyor Jesucrist. La seva proximitat al Monestir i la posició topogràfica immillorable,

la indicaren, com la de Sta. Creu, per habitació dels Ermitans més vells o malalts. Per bé que el titular era Sant Benet, la festa d'aquesta Ermita era celebrada el dia de Santa Escolàstica, puix Monjos i Ermitans solemnitzaven plegats al Monestir la Festivitat de llur Fundador.

Santa Anna. Era la parròquia de les Ermites. Ultra l'Ermità hi vivia el Monjo, Vicari de l'Abat, Superior immediat dels Ermitans.

Santíssima Trinitat. Anomenada el *Palau de les Ermites*, per les seves proporcions molt més grans que les altres. A últims del segle XV fou magníficament restaurada pel famós P. Boil, el Missioner d'Amèrica. Més tard l'Abat Beda Pi l'eixamplà encara. Continuà habitada fins després de la destrucció de Montserrat pels francesos, però al 1822, uns bandolers assassinaren l'últim dels seus Ermitans, el P. Jordi.

Santa Creu. La més propera al Monestir, situada al capdamunt mateix de l'*Escala dreta*; posseïa tres cisternes. Santificada per l'Ermità Benet d'Aragó que l'habità durant seixanta set anys.

Sant Dimas. No gaire lluny de la de Santa Creu. Abans era anomenada l'Ermita del Castell, en recordança del que havia existit en aquest mateix indret. Hi visqué llargues temporades el P. Xanonés, Director espiritual de Sant Ignasi, i en aquesta Ermita morí el gran Abat Bartomeu Garriga. Al 1892 hom bastí una petita Capella a la mateixa invocació.

També foren habitades les cinc Capelles del primitiu Eremitori montserratí: Santa Maria, Sant Iscle, Sant Pere, Sant Martí i Sant Miquel. Avui, ultra la Cova i l'Església romànica de Santa Cecília, existeixen les Capelles de Sant Jeroni, Sant Joan, Sant

Dimas, Sant Benet, Sant Miquel, Sant Iscle i la dels Apòstols construïda al segle XVI per un Clergue devot, i modernament restaurada.

Les descripcions minucioses, els dibuixos fidels del natural i els Inventaris completíssims que sortosament posseïm, permeten la reconstrucció precisa i acurada d'aquestes demores d'oració i de penitència. Ha prevalgut el nom d'Ermites, i no cal esmenar el mot tradicional ni fóra cosa fàcil trobar-li substitut, llevat l'antic *Ermitatge*; de fet, però, eren petits Monestirs habitats per solitaris. Res no mancava. Sense obeir a un pla uniformista, de proporcions diverses i de formes múltiples imposades sovint per la situació topogràfica, les Ermites montserratines tenien totes un dormitori, una sala de treball i d'estudi, una cuina, un menjador, altres dependències secundàries, un bell oratori i, al defora, un tros d'horta, un jardí i les cisternes, amb freqüència excavades a la roca viva, per servir aigua plujana de vegades aconduïda a l'Ermita amb tuberïes avinents.

Les nostres cel·les eremítiques eren ben parades i abundantament proveïdes. Els Inventaris esmenten una llista considerable d'objectes. Aquests atuellis eren ben ordenats; l'Ermita neta i endreçada. El llapis fidelíssim de Laborde sorprengué un interior amb la veracitat d'un objectiu fotogràfic. Hi ha neu a Muntanya, però fa bo. Pel finestral esbatanat entra un raig de sol i un vol d'ocells que van a dinar — la familiaritat dels Ermitans amb els petits cantaires del bosc era proverbial, cap escriptor montserratí no s'ha oblidat de consignar-la — la taula està aparellada per l'àpat de migdia. Damunt les blanques estovalles hi ha

un pa, un plat, unes típiques setrilleres i un porró. El vell Ermità, cara bondadosa xuclada pels anys i l'abstinència, està assegut amb el tovalló cavalcant damunt els genolls. Distret de menjar, esguarda amorosament els seus alats amiguets que, àvids, pelluquen les molletes ofertes. A terra espurneja un braser amb un gerre d'aigua a escalfar. Dues cadires de braços, una llibreria, un rellotge de paret, una Imatge de la Mare de Déu i alguns quadres completen el mobiliari d'aquesta habitació confortable.

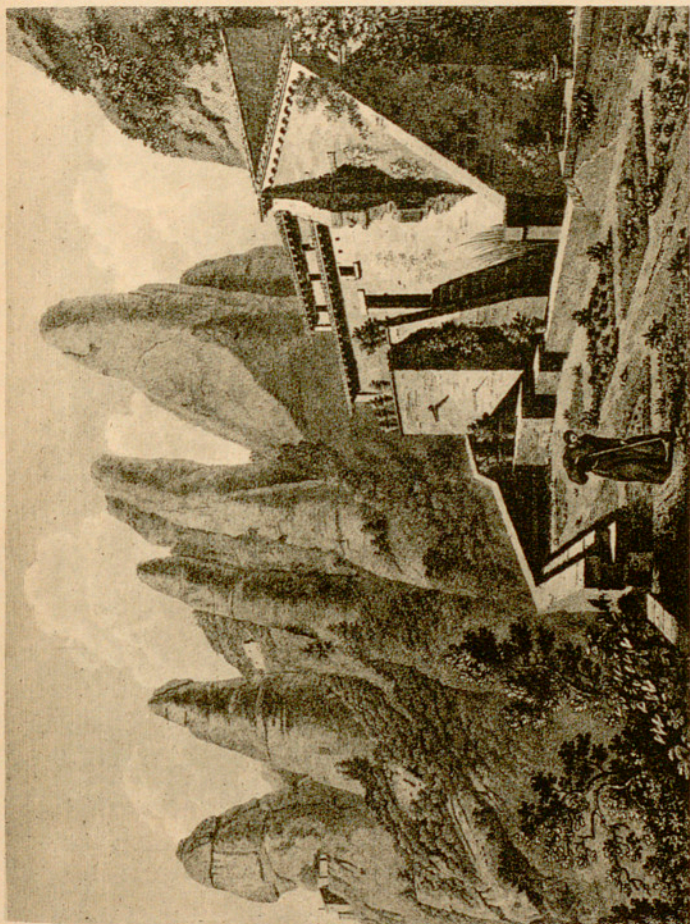
Els vells Pares del Desert, els Antoni, Pacomi, Arseni, l'estilita Simó i tants d'altres, es trobarien desplaçats en aquestes petites sumptuoses demores, i més d'un de llurs deixebles s'escandalitzaria i blasmaria els nostres bons Ermitans, avesats com ells eren a sojornar en cavorques impossibles o damunt el fust d'una columna.

La discreció benedictina, alliberada d'exaltacions neòfites i de laxituds de gent lassada, presidí la construcció i regulà la vida de l'Eremitori montserratí. L'excel·lent organització assolí, durant segles, un nivell constant d'alta perfecció, cosa remarcable en un llinatge de vida tan decantadis a extremitats i a exageracions. Atemperà meravellosament la solitud més severa amb la germanor més afectuosa, la penitència gairebé excessiva amb l'amable dolçor de la caritat. El nostre Ermità amb la sol·licitud de l'Abat, el confort espiritual del P. Vicari, l'exemple estimulant dels seus germans, les oracions dels Monjos; alliberat del consorci mundanal, sense cap cura de les coses terrenes i moridores, es llençava refiat a l'encalç de la santedat altíssima exigida per la seva professió. La ponderació assenyada de la Regla de Sant Benet, nodriment essencial de llur esperit, donà als Ermitans montser-

ratins un equilibri admirable, infreqüent en homes allunyats de tot contacte humà. De Montserrat estant, Guillem d'Humboldt escrivia a Goethe: «hom pensaria que un fanatisme religiós empeny aquesta gent a menar vida solitària, però no; aquests Ermitans són dolços, silenciosos, semblen i són realment devots. Llevat d'algun cas excepcional no es troba ni ombra de fanatisme o d'exaltació. Cap d'ells no es lliura a somnis fantasiosos, a meditacions subtils ni a l'ociositat. Tots viuen feliços en aquesta solitud on mai cap sentiment hostil no torba la pau de les ànimes llurs». Laborde afegia: «Són homes senzills i dreturers que temen Déu i defugen el mal. La pau il·lumina llurs rostres.»

Ignorem les Constitucions per les quals es regien els primitius Ermitans de Montserrat. De vegades no eren Solitaris, en el sentit absolut del mot. Documents relacionats amb l'Ermita de Sant Miquel, signats a meitats del segle XI, parlen de dos Ermitans custodis de l'esmentada Capella.

Quan el Monestir de Santa Maria, aconseguida la supremacia de la Muntanya, s'incorporà aquestes cel·les, les més properes es deshabitaren, car les multituds que freqüentaven el Santuari pertorbaven la vida solitària, i llavors hom començà a bastir les Ermites que deixem catalogades, i que subsistiren fins a la invasió napoleònica. De temps molt antics els Ermitans vivien sota l'obediència del Prior de Montserrat que tenia el dret de visita, admonició i correcció. A cada elecció prioral els Anacoretetes davallaven al Monestir a prestar obediència al novell Prelat. Una escriptura de l'any 1333 ens assabenta d'aquests detalls, essencials per establir la filiació benedictina i montserratina dels Ermitans. L'Infant

Exterior d'una de les nostres Ermites. Era dedicada a Sant Benet, Hom veu l'Ermità conreant el seu hortet

Indret on estaven situades les Ermites de Sant Joan i Sant Onofre. Totes foren dibuixades del natural per Laborde i donen una idea aproximadíssima de la realitat.

Don Joan d'Aragó, Patriarca d'Alexandria, Administrador del Priorat de Montserrat, el dia 2 de novembre de l'any dessús dit visità el nostre Monestir, probablement per primera vegada després de la seva nòmina d'Administrador. Aplegada la Comunitat a la Sala Capitular, es presentaren els Ermitans i donaren la seva obediència al Patriarca, segons de temps immemorial es verificava amb els Priors, diu l'escriptura. L'Infant Joan partí el mateix dia, i des d'Olesa trameté al seu substitut a Montserrat, el P. Guillem de Matamala, una lletra — admonicions particulars i consells espirituals — que en nom seu havia de llegir als Ermitans. El P. Matamala els convocà a l'Ermita de Sant Salvador, i reunits sota la noguera de l'hort de l'Ermita, segons especifica el Notari Ramon d'Orpí, fou llegida la lletra del Pratriarca Administrador, i després Arnau de Torrent, Duran Mayol i Jaume de Rosselló que el 2 de novembre no eren al Monestir, donaren la seva obediència. Més endavant tenim ja la fórmula de professió, que era la benedictina, amb vot de mai no moure's de Montserrat.

Els Abats Marc de Vilalba i Pere Antoni Ferrer redactaren Constitucions i normes de vida pel perfeccionament espiritual dels Ermitans, que no s'han conservat; existeixen, però, les escrites per l'Abat Cisneros les quals, amb lleus modificacions, foren observades de finals del segle XV fins a principis de XIX. El temperament no reformador sinó conservador i perfeccionador del gran Abat, permet considerar aquestes Constitucions com el reflex i millorament de les dictades pels Abats del període de *Independència*. Aquestes regles i d'altres documents referents als nostres Ermitans, detallen la vida llur des de l'entrada al Noviciat fins el jorn del traspàs.

Els candidats a Ermitans de Montserrat, eren nombrosos. Humboldt, en la lletra susdita, comentava: «per fatigosa i aspra que sembli aquesta vida solitària, és anhelosament cercada; per cada vacant hi ha un estol de pretendents». Els Prelats de Montserrat havien de negar molt sovint les peticions dels amants de la vida eremítica, no solament en temps de l'amic de Goethe, sinó en segles anteriors. Més d'una vegada els Reis del Casal Català intercediren a favor d'algun pretendent rebutjat. «Prior — escrivia el Príncep Joan al P. Rigalt de Vern, 22 d'agost de 1381 —: Entès havem que vós no haveus volgut recollir en les Muntanyes de Madona Santa Maria de Montserrat, lo feel nostre Arnau Coltell de Perpenyar, qui, mogut de consciència, ha proposat de fer e complir penitència en alcú dels Ermitatges d'aquelles Muntanyes; de la qual cosa nos meravellam molt, car en aytals bones obres tota bona persona hi deu donar lloc. Perquè, Prior, vos pregam afectuosament, que vós lo dit Arnau en les dites Muntanyes benignament rebats, e a aquell alcun dels hermitatges d'aquelles li façats lliurar a fi que ell puga allí sa penitència complir. Sabent que d'açò farets a nòs plaer e servei, lo qual vos agraïrem molt». Cal suposar que la petició del Primogènit del Cerimoniós fou amablement atesa, com dos anys abans ho havia estat la que presentà a favor d'un domèstic seu, Antoni de Verjús. El cas era més interessant; val la pena de transcriure el curt document: «Com nòs per honor e reverència de Déu siam tenguts a fer bé, specialment en aquells qui han desig contemplativament de servir a Aquell; on, com frare Antoni de Verjús, Ermità, lo qual en lo temps que entenia en les coses mundanals era domèstic e de casa nostra, haja gran devoció e fervent volentat d'estar,

perseverar e los seus dies finir en les Muntanyes de nostra Dona la Verge Maria de Muntserrat, en així com la Regla d'Ermità ordona. E per tal com en altres llocs d'ermitatges ha gran avinentesa o ocasió de turbació de les dites coses mundanals, les quals són horribles e contrariables a la devoció del dit frare Antoni qui ha posat en lo servei de Déu, segons que és cert, com haja tres anys que ha estat contínuament e perseverat ab frare Arnau Sanç, Ermità, lo qual li ha mostrat la Regla e vida ermitana, e lo dit frare Antoni n'és bé instruït. Per ço vos afectuosament pregam que per honor de Déu e esguard nostre rebats lo dit frare Antoni en les dites Muntanyes, e li donets la provisió e coses acostumades axí com els Ermitans que hi són». La recomanació principesca fou eficaç, i Antoni de Verjús trobà a Montserrat la pau i solitud cobejades. Molts anys més tard perseverava en la vida eremítica i esmerçava els seus lleures en l'art del pinzell.

No tots els postulants gaudien d'influències reials; el nombre d'Ermistes era estrictament limitat, i als nombrosos candidats els calia una paciència heroica. L'hora d'entrada de vegades tardava anys a tocar. El Noviciat es practicava al Monestir, i de fet durava set anys. Sant Benet en el capítol primer de la seva Regla havia escrit dels vertaders Ermitans: «aquells qui no per fervor de novella conversió, mes per llarga prova en el Monestir, han après de combatre el diable amb l'auxili dels altres Germans ja experimentats; i un cop ben formats, eixint de la milícia fraterna vers la lluita singular de l'erm, forts de si mateixos, sense consol d'altri, amb la divina gràcia es basten per lluitar contra els vicis

i les temptacions». És cert que els nostres Ermitans un cop acabat el Noviciat feien la seva professió, però en compliment del consell prudentíssim del Sant Fundador, fins després de set anys de vida cenobítica no podien obtenir la desitjada Ermita. Encara es tenia per sortós el que eixit de la dura prova trobava Ermita franca, puix sovint calia esperar llargament la vacant que tan sols motivava la mort d'un Ermità o l'ascens a alguna dignitat monacal o eclesiàstica, cas raríssim.

Els Ermitans durant els anys de prova i d'espera vivien al Monestir, assistien a tots els actes conventuals, però mai no freqüentaven l'esbargiment dels Monjos. El silenci era inviolable, i l'austeritat de vida ultrapassava l'assenyalada als Cenobites.

Coneixem el Cerimonial emprat en la presa de possessió d'una Ermita. En restar una plaça disponible, arribaven al Monestir, previ el consentiment de l'Abat, el P. Vicari — Monjo que habitava a Santa Anna i actuava de Superior — i dos Ermitans antics els quals venien a cercar i acompanyaven el «neòfit» a la seva Ermita. En arribar entraven a la Capella, i plegats feien oració. En acabat seguien les dependències de l'Ermita, i junts revisaven acuradament tots els objectes els quals eren consignats en l'Inventari que signava el nou entrat. Després acomiadava els seus acompanyants i l'anhel de la seva vida restava satisfet. Tenia una Ermita; estava sol! Mai més no li serà lícit abandonar la Muntanya estimada, segons havia promès solemnement a Déu el dia de la seva professió.

La distribució de la tasca quotidiana, no era a l'albir dels Ermitans; obeïa a un horari preestablert, la qual cosa frenava l'inconstància individual i impedia divagacions estèrils i pèrdues de temps. Istiu i hivern, a tres quarts de dues del matí l'Ermità de torn tocava la campana de la seva Capella; li contestava la de l'Ermita veïna, i aviat el dring de les campanes de tot l'Ermitatge trencava la quietud de l'hora pre-matinal i convidava els heroics habitants de les altures montserratinas a santificar el nou jorn que el bon Déu els atorgava. A les dues en punt començava a cada Capella el res de Matines i Laudes de l'Ofici Diví, immediatament Matines i Laudes de l'Ofici de la Mare de Déu. Seguia una hora d'oració mental, una altra de lectura espiritual i la recitació de l'Ofici de Difunts. Després d'una pausa que era emprada per endreçar i netejar la cel·la, deien Prima i assistien espiritualment a la Santa Missa. A continuació, dues hores de treball manual lliure. En aquest temps l'Ermità entrecavava l'horta, conreava el jardinet, apariava algun petit desperfecte de la cel·la, s'entretenia treballant el boix, fent creus, culleretes, rosaris, anava a cercar llenya, arranjava el camí de la seva Ermita, etc. En haver resat Hores menors i oït espiritualment la Missa Conventual que es celebrava al Monestir, encenia foc, preparava la minestra, parava taula, dinava, i en acabat tenia mitja horeta d'esbargiment, de passeig a l'entorn de l'Ermita, i una hora de sesta. A la tarda, de dues a vuit el temps era esmerçat en la recitació de Vespres, estudi, treball manual, lectura espiritual i meditació. A les vuit, llevats els dies de dejuni — la major part de l'any — sopava, deia Completes, i després de l'examen de consciència, vers les nou, es retirava a descansar.

La vida eremítica era d'una austeritat penosa. L'Ermità montserratí mai no menjava carn; dejunava sis mesos seguits, i la resta de l'any tots els dimecres i divendres; es flagel·lava tres vegades per setmana i, durant els temps d'Advent i de Quaresma, cada dia. Dormia sis hores escasses, vestit i damunt de palla. Tot això de Regla i, per tant, d'obligació; molts d'ells, però, multiplicaven encara aquestes austeritats, i han deixat exemples que Pal·ladi podria afegir a la Història Lausiaca.

L'isolament no era absolut. El nostre Ermità podia rebre caritativament els romeus que visitaven les Ermites, acompanyar-los a la Capella, oferir-los pa i vi, i conversar amb ells discretament i breu, llevat que fossin dones soles. Acomplert aquest deure d'hospitalitat benedictina, tota comunicació amb el món exterior era interdicta. Ni l'Abat no podia atorgar llicència a un Ermità de baixar al Monestir, per tal de visitar parents ni amics. El P. Vicari controlava la correspondència limitadíssima. Tampoc no es permetien visites mútues entre Ermitans. No podien allunyar-se més de mig quart de la seva Ermita, fora dels casos següents, decretats en les Constitucions: Els diumenges, de bon matí, tots els Ermitans s'aplegaven a l'Ermita de Santa Anna. Es confessaven, oïen Missa, combregaven, escoltaven la conferència espiritual del P. Vicari i, en silenci, retornaven a les cel·les llurs. Per la festa de l'advocació de cada Ermita, s'hi celebrava la santa Missa amb assistència de la família eremítica. A les grans festivitats litúrgiques: Nadal, Pasqua, Pentecostès, Nativitat de la Verge, Tots Sants, festa de Sant Benet, etc., davallaven al Monestir, freqüentaven tots els actes conventuals i, en les processons, eren l'edi-

ficació dels fidels que els distingien fàcilment dels Monjos pel mantell que duïen damunt de l'hàbit per comptes de cogulla, i per la barba que es deixaven els no sacerdots, és a dir, quasi tots. També baixaven al Monestir per assistir a l'enterrament dels Monjos i dels Ermitans, i quan excepcionalment eren demanats per Reis, Prínceps de sang reial o altes dignitats eclesiàstiques. Mai, però, no passaven la nit fora les cel·les llurs. Acabada la festa o el motiu que havia ocasionat llur vinguda, retornaven a les Ermites processionalment i en silenci. L'Ermità malalt podia, al seu albir, passar a l'Infermeria del Monestir, o bé romandre a l'Ermita, totes ben acondicionades. En qualsevol cas, altres Ermitans feien d'infermers, i l'Abat prodigava a l'Ermità la mateixa sol·licitud amorosa que al Monjo malalt. Llevat d'aquests casos, mai no podien abandonar l'Ermita llur. El Monestir els fornia de tot: de vestit, de calçat, de queviures etc. Dues vegades per setmana un criat passava amb una mula i deixava a cada Ermita el que calia. Cap preocupació mundanal no torbava l'esperit d'aquests Anacoretes que a ple cor podien lliurar-se a la vida de perfecció i atènyer la santedat anhelada.

La fama de les virtuts d'aquests sants homes s'escampà arreu ja en segles passats, i foren molts els grans personatges que encomanaven llurs persones i afers a les oracions dels penitents de la nostra Muntanya. És típic el cas de Pere III d'Aragó. El 29 d'abril del 1344 vingué «a fer reverència a nostra Dona de Montserrat», i a implorar protecció per la guerra contra Rosselló. Com a presentalla oferí a la Verge Bruna una barqueta d'argent. El Rei era molt pressat, car el seu exèrcit l'esperava a Girona;

no féu nit a Montserrat, ni li restà temps de visitar les Ermites, però no volgué partir sense encomanar personalment el greu afer a les oracions dels Ermitans. «E presentada la dita galera — diu ell mateix a la seva Crònica — faem-nos venir los Ermitans de Montserrat, los quals dels seus Hermitatges havia fet al Monestir davallar lo dit Abat — vol dir el Prior Vilaregut —, als quals diguem e pregam que per ells fos constituïda special oració, la qual diguessen a certes hores de dia e de nit per nós e per les dites nostres companyies, per la rahó que dessús havem dit». En el Diplomatarí del Casal d'Aragó sovintegen les al·lusions i concessions als Ermitans de Montserrat. Els Papes enriqueiren d'indulgències els objectes de pietat, que els bons solitaris treballaven amb boix de la Muntanya, i els nostres avantpassats davallaven amb certa recança del Santuari, i no tenien per perfet el romiatge a Montserrat si la manca de temps o la feblesa de llurs forces els privava de pujar a les Ermites, a demanar un consell o una oració als venerables Anacoretes, i endur-se'n, com a penyora i relíquia, uns rosaris, una creu, etc. També els estrangers es dalien per aquests objectes. A França, a Itàlia i altres indrets d'Europa es troben Creus eixides de l'Eremitori montserratí. Són infusibles. La seva llargada oscil·la entre un i dos pams. No tenen Sant Crist. Els dos llistons, plans, són d'una amplada notable; la banda del darrera es llisa; al davant, traçudament esculpits en pla-relleu, hi han els símbols i objectes de la Passió; al mig resta una obertura per tal de col·locar-hi una relíquia, al peu hi són gravades les Muntanyes amb la serra i, de vegades, l'any en què fou terminat l'humil treball.

La Comunitat d'Ermitans ha augmentat el catàleg d'homes il·lustres de Montserrat, sobretot la secció d'Ascetes i Místics. A l'any 1217 vivia l'Ermità Bertran de Sant Salvador; els vells documents contemporanis l'anomenen sempre Venerable, i diuen d'ell que fou un model de penitència durant els cinquanta anys que visqué a l'Ermita, i allí morí en olor de santedat. Aquest mateix segle santificà la nostra Muntanya el P. Rocacelsa, home eminent en virtuts, al qual, entre altres gràcies extraordinàries, atorgà Déu esperit de profecia; escriví un llibre de vaticinis, segons testimoni del P. Vieyra. A principis del segle catorze s'esmenta un altre Ermità notable per la seva virtut. En morir, cosa insòlita no tractant-se d'un Prelat, hom li construí un bell sepulcre a l'Església romànica; la concisa llàpsia funerària deia: «Hic iacet frater Arnaldus de Torrent, civis Barchinonensis, qui in Heremitorio Montis serrati XXIII annis sancte et laudabiliter vixit». Les notícies d'Ermitans il·lustres són més abundoses als segles XV i XVI. Joan Molla passà els darrers quaranta anys de la seva vida reclòs en una de les nostres Ermites, en l'aspror voluntària d'una vida meravellosa. Damunt les prescripcions de la Regla ja prou austera, acumulava mortificacions a desdir. Dejunava a pa i aigua totes les Quaresmes, anava cobert de cilicis i turmentava la carn amb tots els enginys que li suggeria el seu gran esperit de penitència. Ple de mèrits i virtuts profetitzà el dia del seu traspàs, esdevingut el catorze d'octubre del 1516. L'exemple d'aquest sant penitent fou encara ultrapassat per l'Ermità Martí Dansa. Des de la seva vinguda a Montserrat, li calgué lluitar amb l'esperit maligne que el perseguia bàrbament. Per tal de vèncer el diable, es lliurà a una vida d'abstinència i flagel-

lació exorbitant. Els altres Ermitans admiraven el P. Martí com un penitent rediviu de l'Egipte. Joan Serra s'especialitzà en el silenci. Es conta d'ell que passà trenta anys sense pronunciar cap paraula que no fos absolutament indispensable. Un vell catàleg montserratí comentava: «en trenta anys d'exercitar la virtut del silenci, arribà a aprendre l'art difícilíssim de callar». El P. Benet d'Aragó esdevingué famós. D'infant fou Escolà del nostre Monestir; molt jove ingressà a l'Ermita de Santa Creu que habità seixanta set anys, essent un model de totes les virtuts. Tingué moltes revelacions i es féu remarcar pel seu esperit de profecia. Els Monjos del seu temps escriviren un llibre de les seves virtuts, i gravaren a la seva Ermita uns díctics remembradors de l'altíssima perfecció assolida en aquella humil demora.

De la vida de molts altres Ermitans ens han romàs detalls d'una exemplaritat edificant, que comproven l'alta perfecció que aconseguí la majoria dels penitents moradors de la Muntanya Santa.

ELS DONATS

ELS Donats o Deodats eren homes, generalment Llecs, que es lliuraven per pròpia voluntat al servei del Monestir. A Montserrat aquestes oblacions personals fetes solemniament amb escriptura pública, daten d'últims del segle XI. De consuetud els nous servents oferien al Monestir llur hisenda i serveis personals, a canvi d'ésser nodrits i vestits tota la vida per la Comunitat.

No és fàcil precisar quan aquests Donats foren jurídicament incorporats a la família monàstica montserratina. El recurs presentat a la Santa Seu pel Prior Bernat Salvador per tal d'expulsar alguns Donats indignes, i el títol de *frater* sovint emprat davant el nom d'aquests Donats, sembla indicar que ja de temps antic no eren simples servents laics, sinó Religiosos Llecs.

Les vocacions a Donats de Montserrat abundaven molt, i sovint els nostres Priors no podien tampoc atendre les peticions de nous candidats. En el diplomatarí de la Corona d'Aragó no manquen recomanacions reials a favor d'algun pretendent a Llec. El Rei Pere escrivia pel maig del 1376: «Prior: a nòs plauria molt, per lo gran deute que en G. Viella de Manresa ha ab nostre Secretari en Pere de Gostemps, e per tal com és obra piadosa, que el dit G. hagués vida en vostre Monestir e que aquí servís

Déu e el Monestir en ço que sabès e pogués; cor, segons que havem entès, hom és de bones gents en aquella terra e solia ésser prou ric; e és ara vingut a menys, e ha voluntat que lexada muller e ço del seu, visca en servei de Déu, segons que hom llec pot fer. Perquè us pregam afectuosament, que per honor nostra e per tal com sens dubte ne farets obra de caritat, pusca a Déu servir. E farets a nòs de ço gran plaer e servei, lo qual molt vos grahiem ». El Cerimoniós desconfiava que la seva petició fos admesa, i el mateix dia escriví a l'Abat de Santa Cecília de Montserrat sobre aquest afer: «perquè entenem, diu, que vostres prechs poran molt obrar en açò per la bona amistat que el dit Prior ha ab vós... Pregant-vos afectuosament que per honor nostra e per servei de Déu façats e endrecets ab lo dit Prior que obeesca los dits nostres precs, e fer-nos hets d'açò servei e plaer ».

El dia 27 de desembre del 1417 els Donats: Jaume Scuder, Pere Carner, Pere Fejar, Ramon Oliveres, Arnau Miquel, Bertran Blanquet, Joan Gil, Ramon Carós i Pere de Lisbona assistiren, cosa insòlita, a un Capítol de Comunitat; no hi mancaren els Ermitans ni els Preveres; presidia l'Abat Marc de Vilalba. Tots plegats establiren els sufragis que calia fer a la mort dels membres de cada una de les seccions de la Comunitat montseratina. En morir un Donat — acordaren — tots els Monjos, Preveres i Ermitans Sacerdots aplicaran una Missa per la seva ànima, els no Sacerdots. resaran el Psalteri, els Donats li diran cent cinquanta Parenostres i Avemaries.

El Donat Ramon Oliveres sobrevisqué als seus companys, i a l'any 1442 és el primer de firmar una escriptura en la qual

intervenen nou Donats i l'Abat Antoni d'Avinyó. Més endavant, el dia 25 de maig del 1484, una altra vegada foren cridats a Capítol els Donats de Montserrat per tal de signar, juntament amb els Monjos, els Ermitans i els Preveres, una solemne confirmació i ratificació de la Confraria de nostra Dona. Aquestes firmes són interessants, car algunes d'elles afegeixen al nom, l'ofici respectiu: Miquel Mateu, Francesc Fonoll, Didac, Joan Creus, Pere servent dels pelegrins pobres, Joan campaner, Rafel forner, Joan cambrer dels hostes, Jaume boteller, Garcia hortolà, i Joan pastor.

De vegades alguns Clergues i fins Sacerdots ingressaven, per humilitat, a l'estament dels Deodats i eren associats al Chor dels Monjos, però vestien, com els Llecs, cota i escapulari d'estamena color canyella, per bé que a les funcions litúrgiques portaven sobrepellís. De Donats Clergues trobem ja al 1082 l'exemple del Clergue Amat, i continuaren fins al segle XVI. L'Abat Cisneros encara legislà pels Donats Sacerdots, diversos de la petita Comunitat de Preveres que residia al Monestir. La fórmula de professió dels Donats, Clergues o Llecs, deia així: Jo N. N. em dono perpètuament a aquest Monestir de la Verge Maria de Montserrat, de l'Orde de Sant Benet, i prometo Obediència, Castedat i Pobresa, davant de Déu i dels Sants, en presència del P. Abat N. N.

El sacerdocí, però, fou sempre una excepció a la Comunitat de Donats. La generalitat, i després del segle XVI la totalitat, eren Llecs dedicats a treballs manuals. Si els Monjos portaren la assenyada direcció del Santuari, els Donats foren els braços

inlassables, i prestaren immensos serveis a Montserrat, especialment a la recepció dels pelegrins, l'assistència als pobres, el control de les plegues d'almoines, el conreu de les terres del Monestir, la neteja i arranjament del Santuari, etc. El compliment del treball material d'aquests homes abnegats, permeté als Monjos de poder-se lliurar folgadamment a llurs deures particulars, a la contemplació i a l'estudi.

La secció dels Donats, tinguda sempre en gran estima al Santuari, meresché l'atenció de diversos Priors i Abats que redactaren Constitucions particulars adreçades al regulament de la vida llur dins la Comunitat. De temps molt antic se'ls ha considerat com a Religiosos, participants de tots els béns espirituals i temporals del Monestir, i per bé que sempre han ocupat l'últim lloc geràrquic de la Comunitat, se'ls ha professat l'afecte i se'ls ha dit *Germans*, nom que ha prevalgut en els temps moderns, en substitució del de Donats o Deodats emprat en els segles antics.

Per amor a la virtut de l'humilitat, moltes persones excel·lentment dotades han demanat en el curs dels segles l'hàbit de Germà de Montserrat, i sota l'humil vesta de burell han servat amagades les virtuts rebudes de Déu. De vegades, però, l'esclat d'aquestes dots vessava a l'exterior, i més d'un nom il·lustre, per qualitats de govern, talent i santedat, ha eixit de l'humil Comunitat de Germans Llecs.

El dia 18 d'octubre del 1511, Miquel de Pedroche demanà i després de molta insistència obtingué l'hàbit de Donat. Aviat demostrà dots tan excepcionals, que l'Abat Pere de Burgos l'obligà

a passar-se a Monjo. Féu els estudis eclesiàstics amb lluïment, exercí diversos càrrecs a satisfacció de tothom, i finalment en morir el P. Burgos la Comunitat li donà els vots i l'elegí Abat. De la seva actuació com a Prelat del Monestir, un vell manuscrit del nostre Arxiu comentava que en amplitud d'esperit, benignitat, diligència i prudència podia comparar-se als millors Superiors. Carles V l'apreciava extraordinàriament, i més d'una vegada havia menjat al seu costat en el nostre Refetor.

Al 1571 vestia l'hàbit un altre Germà que restà Llec tota la vida. Escriví un tractat interessantíssim de farmacologia que hom estampà a Barcelona al 1592. Es deia Antoni Castell. Les obres citades en el seu treball meritíssim, un dels primers publicats en llengua castellana, palesen la notable erudició del Germà i al mateix temps la riquesa de llibres especialitzats en aquesta matèria que posseïa la nostra antiga Biblioteca. El Germà Castell prestà bells serveis al Monestir com a farmacèutic, i més tard a Valladolid. Morí a la tardana edat de 104 anys.

La glòria, però, i la corona dels Germans de Montserrat, un dels més alts prestigis dels nostres Ascetes, i fins una de les figures de més relleu de la mística benedictina dels ss. XVII-XVIII és el Venerable Germà Josep de Sant Benet. Nasqué a Signi-l'Abbaye el dia 5 de desembre del 1654. El cas d'un estranger vingut de llunyes terres a demanar l'hàbit benedictí a Montserrat, no és infreqüent. Més d'un s'ha fet remarcar i ha passat al catàleg dels montserratins il·lustres. Els italians Benet de Tocco i Francesc Lebrotto, els portuguesos Benet Villalobos i Pere de Chaves, els francesos Joan Xaxonés i Francesc de Latour, el xec Rupert Linz-

mayer, l'alemany Schilling, l'anglès Bonifaci Kemp, i Pere Alfons i el nostre Venerable vinguts dels Països Baixos ho confirmen a bastament. La gènesi de cada una d'aquestes vocacions és complexa; no són anècdotes d'atzar. Per diverses rutes la Providència ha conduït al nostre Monestir aquestes ànimes sedejants de solitud, anheloses de perfecció monàstica.

Les predileccions divines gronxaren el breçol del nostre humil Germà Josep de St. Benet. A la seva infància, abans de l'ús de raó, la Verge Santíssima se li aparegué, el guarí d'una greu malaltia i omplí el seu cor d'una intensíssima amor filial, d'un immens desig de santedat. Circumstàncies meravelloses el menaren al nostre Santuari on de primer treballà a jornal en el seu ofici de picapedrer. Madona Bruna li atorgà la gràcia de la vocació religiosa, i al 1677 prengué l'hàbit de Germà Llec, puix amb prou feines sabia de lletra. Els avenços en el camí de la santedat des de la professió religiosa del bon Germà, no són per dir en poques paraules. No descurà la mortificació de la carn: es flagel·lava diàriament, sovint fins a vessament de sang; estreta damunt del pit duia una creu coberta de claus punxaguts; ultra el cilici, tots els divendres es cenyia damunt la carn una cadena també plena de punxes; malgrat les cruels temptacions que patia de fam, era rigorosíssim en els seus dejunis; dormia poc damunt d'una fusta, etc. El Senyor provà amb eixuteses i tortures espirituals aquesta ànima privilegiada, però la comblà també de gaudis inefables i dels dons de contemplació i de ciència infusa.

El coneixement profund de les Sagrades Escripures i la subtil penetració de la difícil Teologia Mística, desvetllaren l'admiració dels contemporanis, que no capien com l'humil picapedrer d'ahir,

sense haver cursat estudis de cap mena, escrivia en llatí tractats doctíssims, expectació d'Exegetes i Teòlegs professionals. En vida seva un Monjo nostre escriví una breu nota biogràfica en la qual es llegeix: No és fàcil explicar la rara virtut d'aquest religiós; molt millor que no les meves paraules ho diuen les seves obres. En venir al Monestir no sabia quasi de lletra, però es lliurà ardorosament a la lectura de la Sagrada Escriptura i ha eixit tan excel·lent Mestre, que homes doctes que l'han tractat confessen que la seva ciència és meravellosa. Molts i diversos llibres ha escrit sadolls de pietat i de doctrina celestial. Algunes d'aquestes obres les ha redactades del llit estant durant els vuit anys de la seva malaltia. Són l'admiració de tothom. Fa poc un gran Teòleg vingué a consultar-li unes qüestions difícils. El Germà respongué encertadament. On heu après les coses que em dieu, vós que tot just sabeu llegir? li preguntà el savi. *Spiritus ubi vult spirat*, respongué el Venerable. Les consultes, especialment en afers de direcció d'esperits, es multiplicaren, i les seves respostes eren escoltades com un oracle. Morí la mort dels Justos el 18 de novembre del 1723, i després de la seva mort s'esdevinguéren curacions excepcionals a invocació seva i dues aparicions glorioses.

El Venerable Josep de Sant Benet, ha il·lustrat i honorificat l'humil secció dels nostres Germans.

ELS ESCOLANS

A les Processons que s'estilaven a les grans solemnitats montserratines, dues notes típiques, úniques, colpien els nostres avantpassats que les assenyalaven amb veneració i simpatia: el grup dels vells Ermitans i el chor dels joves Escolans. L'aurora i el crepuscle de la vida, la innocència i la penitència, units en corona de càntics i pregueres a l'entorn de la Imatge de Madona Bruna.

Quan començaren d'actuar Escolans a Montserrat? Percebem més densa la fosca en els orígens de l'Escolania que no pas en altres estaments de la nostra Comunitat, perquè ací s'estroneja la única deu d'informació dels temps primitius: les escriptures públiques, les quals signaven Préveres, Donats, Oblats, Confreres, i no signaven Escolans, menors d'edat.

Tal vegada l'Escolania nasqué a últims del segle XI o principis del XII, l'època més propícia a la germinació dels elements integrants del Santuari. Històricament, però, al s. XI no en sabem res. Al segle XII hi ha un indici, massa feble tanmateix, per recolzar-hi ferm: La Missa Matinal, que ja es deia a Montserrat al s. XII, com en tants Monestirs benedictins i sobretot cistercienses, la cantaven els Escolans? Ho ignorem encara. Avui hom pot afirmar només l'existència de l'Escolania al segle XIII.

Vers el 1250 Alfons el Savi escriví les seves *Cantigues*. Amb candorositat ingènua conta en una d'elles, que durant quatre anys unes cabres selvatges compareixien cada vespre a la porta del Monestir, i pacíficament esperaven ésser munyides per internar-se a la Muntanya. Això durà «atees que un *crerizon* sandeu / furtou un cabrito et o comeu / et das cabras depois assí lles conteceu / que nunca mais las poderon ver». Què era aquest «*crerizon* sandeu» que furtà el cabrit? El nom de *crerizon* no designa Monjos ni Ermitans ni Donats. Hom pensaria amb els Preveres que vivien al Santuari al segle XIII, però aquests les velles escriptures els anomenen sempre Preveres o Capellans; fins el mateix Alfons el Savi, en lletra al Prior de Montserrat, fundà un benefici per tal, diu, que un *Capellan* celebri Missa cada dia a la seva intenció. D'altra part la facècia del cabrit, més que no pas a un respectable Prevere escauria a un Escolà entremaliat. En un document de 1264 s'esmenten altra vegada els *Clergues* de Montserrat.

El noble cavaller Berenguer de la Guàrdia deixa en testament que el dia de l'aniversari de la seva mort es digui un funeral i es dongui als *Clergues* del Monestir i als pobres doble pitança. També aquí el mot *Clergues* es més entenedor aplicat als Escolans que no pas als Preveres. Monjos i Preveres assistien al funeral; no es comprèn l'excepció; en canvi és més lògic que l'extraordinari s'atorgués als infants i als pobres. També al segle XIII un avi cedeix béns al Monestir, amb voluntat que el seu petit nét es faci Monjo de Montserrat. Del context de l'escriptura hom podria deduir que l'infant vivia al Monestir mateix. Era Escolà?

La prova definitiva, però, de l'existència d'Escolans a Montserrat al segle XIII, no la forneixen pas aquestes dades, massa imprecises, sinó el primer document històric amb referències explícites a l'Escolania, datat el dia 14 de juliol de l'any 1307.

Al principi del període d'*Emancipació*, el Monestir passà una crisi econòmica tan aguda que, a l'any susdit, després de treballoses deliberacions la Comunitat prengué el gravíssim acord d'alienar durant un quinquenni tots els béns i les rendes del Monestir i totes les almoines del Santuari als ciutadans de Barcelona Pere de Santpere, Bernat Oromir i Castelló de Santpere, els quals, a canvi, s'obligaren a satisfer els acreedors del Monestir i a mantenir els Monjos, els Escolans, els Donats, els Preveres, els Guardes del Castell i els altres servents del Santuari. El document esmenta els Escolans immediatament després dels Monjos, precedits de la frase «ut est fieri antiquitus consuetum in dicto Monasterio: segons que de temps antic s'ha acostumat a fer en el susdit Monestir». La interpretació més rígida d'aquests mots, redactats al 1307, ha de confessar que Montserrat tenia Escolans almenys a últims del segle XIII; sense violentar gens la frase, hom pot endinsar-se segle XIII enllà.

El preat document inèdit particularitza. Diu que són cinc els Escolans que de consuetud sojornen al Monestir. Si hom recorda que els Monjos, abans del segle XVI, no passaven de dotze, i que sovint es limitaven a vuit o nou, no resulta, proporcionalment, massa reduït el nombre d'Escolans.

Ultra la manutenció, Pere de Santpere i els seus companys s'obligaven a lliurar anualment a cada Escolà una «cota de panno». *Cota* en el llatí medieval, significava el mateix que en el

català d'avui: la túnica exterior, la sotana. Fa, doncs, més de sis centúries que els nostres Escolans vesteixen hàbit talar, si fa no fa, com als nostres dies.

Sense lliurar detalls tan interessants, les al·lusions als nostres Escolans abunden al darrer terç del segle XIV. La Reina Elionor de Sicília, tal vegada amb el pressentiment de la mort propera, féu una novena a Montserrat pel març de l'any 1375. Agraïda a les atencions prodigades per la Comunitat, en partir lliurà cinquanta vuit florins d'or a Berenguer Marquès, cambrer seu, «qui aquells de manament de dita Senyora ha donats e distribuïts manualment entre els Monges, Preveres, *Scolans* e servents del dit Monestir de Montserrat, axí per amor de Déu com per diverses serveis e treballs per ells sostenguts per la dita Senyora e per sa companyia dins nou dies que la dita Senyora per devoció ha estat al dit Monestir».

Tres anys més tard de la donació reial, el Prior Rigalt de Vern proveïa el benefici presbiteral establert a Montserrat per Guillem Durfort en la persona de Francesc Serra, antic Escolà del nostre Monestir. Vicens de Ribes i els seus Monjos signaven el dia 14 de novembre del 1388 unes Constitucions a les quals també accidentalment s'esmenten els Escolans. Hom establí: les almoines fetes a les Capelles de Sant Iscle i de Sant Miquel, s'invertiran en la conservació de les esmentades Ermites i es donarà un diner a l'Escolà que servirà les Misses setmanalment celebradores. Al 1392, en retre comptes Miquel Ricoma com a procurador i administrador reial de les quantitats despeses al nostre Santuari, una partida correspon «a la provisió dels Mon-

ges, Capellans e *Escolans* del dit Monestir de Montserrat».

Les Constitucions redactades per l'Abat Antoni Pere Ferrer al 1456, decreten sovint pels membres més joves de la família montserratina. El P. Sagristà, per exemple, calia que proveís de candeles i ciris «*Monachis, Presbiteris, Heremitanis, Scholaribus, Donatis et aliae familiae ipsius Monasterii prout ante hac fieri solitum est*». Cal remarcar que els Escolans mai no són compresos amb la resta dels servents del Monestir, sinó que hom els col·loca sempre en secció a part.

A aquest temps el P. Sagristà tenia cura de l'Escolania. De les rendes assignades al seu càrrec, proveïa de vestit, calçat, etc., als Escolans, i mensualment donava a cada u 12 diners per despeses secundàries.

Les Constitucions susdites revelen la intervenció d'aquests jovenets a la vida domèstica del Monestir al segle XV. Un Escolà llegia en llatí a la taula de la Comunitat, i els altres servien als Monjos i Preveres. Les feines feixugues — com és ara tragar aigua — eren acomplertes pels Donats. Els Escolans paraven taula al Refetor; estenien estovalles «nítides i escaients», diu el document, posaven el pa «pulcre i oportú», repartien els salers, i omplien les tasses d'aigua. Durant el menjar, quan algú tenia fretura de vi feia un signe, l'Escolà prenia el vas, l'omplia d'una boteta de vidre situada al cap del menjador i el servia a l'interessat.

En haver donat gràcies la Comunitat, desaparaven taula, posaven unes altres estovalles i seien a menjar junt amb els Donats. Un Escolà llegia a aquesta segona taula en llengua vernàcula, segons especifica el document contemporani.

Aquestes lectures en llatí i en vulgar fetes pels nostres Escolans, a una època en què el saber de lletra era una excepció entre la gent laica, demostra que la Comunitat montserratina s'ha preocupat sempre de l'educació intel·lectual dels infants confiats al Monestir.

Els Escolans han estat destinats exclusivament al culte. Quan prengueren part activa en els cants del Santuari? Probablement des de llur fundació, o almenys d'ençà que la seva presència al Monestir és històricament certa: últims del XIII, principis del XIV. Altrament, què eren ni què feien a Montserrat aquests joves, a l'any 1307 ja tradicionalment establerts al Santuari? Fills de famílies nobles, lliurats al Monestir per l'educació llur? Molt esqueia a un Cenobi benedictí aquesta tasca iniciada per Sant Benet, però en aquest cas els pares subvienien, i amb escreix, les despeses de llurs infants, i ací veiem que és el Monestir, o els arrendadors dels seus béns, els que curaven de la manutenció i vestit dels Escolans. Un Col·legi de joves aspirants a Monjos? Per damunt de les dificultats de caràcter més general, és poc entenedor que una Comunitat que no podia passar de dotze individus mantingués constantment cinc candidats; i després, com indicar quan ni per què aquesta petita secció de pretendents monàstics esdevingué una Escolania, precisament en segles posteriors, quan la Comunitat més nombrosa justificava i fins demanava abundosos elements nous? Eren senzillament Escolans, és a dir, nois destinats només a servir Misses? Inicialment és possible. Un Monestir benestant podia donar-se el luxe de mantenir, vestir i educar, d'habitud, un grup de joves pel

servei de l'Altar. Ara, quan a les angoixes financeres del 1307 — als moments desesperants en què hom cerca arreu l'estalvi i arriba a alienar els béns i les almoines — aquesta institució no solament no naufraga, sinó que és assenyalada en primer terme entre les coses que cal servir a ultrança, vol dir que ja aleshores aquests infants representaven quelcom més a Montserrat que uns senzills ajudants de Misses, tan fàcilment substituïbles per Donats i Oblats; vol dir que l'Escolania, aleshores com ara, era quelcom d'imprescindible, tan fermament arrelat ànima endins del Santuari, que ni la situació precaríssima d'aquells dies, ni l'huracà formidable del primer terç del segle XIX, poderós per aterrar la soca mil·lenària de la institució eremítica, no bastaren a extirpar la vitalitat d'aquests plançons que, arranats, rebrotaren amb nova ufana. Evidentment, l'actuació musical de l'Escolania començà molt dejorn. Tenim d'altra banda vells testimonis que relacionen el conreu de la música i del cant amb el nostre Monestir d'aquesta època.

La tradició musical a Montserrat és antiquíssima. No solament els cants estrictament culturals, sinó també els extra-litúrgics, ressonaren de bona hora a la Muntanya Santa. Un còdex preadíssim, l'únic caligràfic salvat miraculosament de la invasió napoleònica, monument de l'antiga cultura montserratina, ha servat una sèrie de cançons populars remarcables, exclusives algunes d'elles de Montserrat, escrites a posta per ésser cantades dels pelegrins durant llur romiatge i sobretot durant la seva estada al Santuari. Per bé que el susdit manuscrit es redactés i miniés al segle XIV, els intel·ligents atribueixen la composició de les cançons populars montserratinas al segle XIII. De temps molt antic,

doncs, Montserrat s'ocupà del cant no litúrgic. La superba transcripció d'aquestes cançons, les notes aclaratòries i fins el text mateix, versos i oracions, palesen la importància que els nostres bons Monjos de segles passats conferien a aquests esplais piadosos. Ells, probablement, foren autors de lletra i música; ells, sabem de cert, les recomanaven als romeus per tal d'evitar altres cançons i danses poc decoroses al Santuari, i ells les repetien als fidels que les aprenien de cor i les cantaven amb fervor en entrar corporativament a l'Església, sobretot aquella «*Dolça harmonia a la dolcíssima Verge Maria*».

Assagem una hipòtesi. Els Escolans del Monestir de tant de sentir cantar aquestes i d'altres cançons, les sabrien aviat i farien chor amb els romeus. La frescor de les veus blanques, la gràcia dels llavis infantins es remarcarien tot seguit; hom els escoltaria amb simpatia i emoció. D'aquí a cantar sols, amb un repertori més extens, hi havia un sol pas ben fàcil de donar. Fins quan de bell antuvi hom no hagués pensat en dedicar aquests infants al cant, les circumstàncies especialíssimes del Santuari haurien creat automàticament la nostra Escolania.

Més endavant, ultra les al·lusions a lletanies, sembla, cantades, les Constitucions del 1456 tracten en el mateix apartat del Mestre dels Escolans, dels Escolans i de l'Organista: lògicament s'endevina que aquest Mestre és el professor de música. És segur que al segle XV existia aquesta Escola de cant, puix a l'arribada dels Monjos val·lisoletans — a últims d'aquest segle — consta positivament el culte tributat pels nostres Escolans a Madona Bruna, i és impossible que els Monjos vinguts de Castella,

sense tradició musical en llurs Monestirs, i enmig de les greus preocupacions de la nova possessió, els restés lleure i oportunitat per a improvisar i organitzar una Escola de música.

Cisneros a l'Escolania, com a la resta del Santuari, no fou creador sinó perfeccionador de les coses existents, amb un sentit ultra conservador. Exemples: Per casualitat sabem que els Escolans del segle XV menjaven amb els Donats; a les Constitucions cisnerianes hom establí que Donats i Escolans mengessin plegats. L'Abat Antoni Pere Ferrer ordenà que el Monjo encarregat de la Sagristia tingués cura dels vestits dels Escolans; al segle XVI era el Sagristà qui curava d'aquests vestits. Un Escolà llegia a la taula dels Monjos i Preveres; a la vinguda dels de Valladolid els Preveres menjaven a part, però un Escolà continuà llegint a llur taula, etc. Així els divuit capítols de les Constitucions de Cisneros, poden donar una idea molt aproximada de la vida disciplinar i espiritual dels Escolans de segles anteriors; i els horaris i la intervenció directa en el culte del Santuari d'aquests infants al segle XVI, són un reflex fidel de l'actuació musical dels Escolans viscuts als temps dels nostres Monjos Claustrals.

L'horari ha sofert modificacions durant tants segles. D'una faisó o d'altra, però, el temps s'ha esmerçat sempre en l'educació religiosa, intel·lectual, musical, i en l'assistència als actes de culte.

No cal dir que els Monjos s'han preocupat per damunt de tot, de donar teòricament i pràctica una profunda instrucció religiosa als petits Escolans. L'explicació del Catecisme, les lectures pies, la freqüència dels Sagraments, l'assistència quotidiana a la

Santa Missa, han figurat en primer terme en tots els Estatuts i breus Constitucions promulgades per a regular la vida piadosa de la nostra Escolania; i sempre aquests infants amb llur modestia i recolliment a l'Església han estat l'edificació dels fidels.

Intel·lectualment hom ha educat els Escolans segons el programa d'estudis de cada època. Ja hem vist que al segle XV els nostres infants llegien al Refetor en llatí i en català, argument d'una bona instrucció en aquells temps que moltes persones majors d'edat i de bona posició no sabien de lletra. Cisneros ordenà que un mestre instruís aquests joves en l'estudi de la gramàtica, aritmètica, etc. En eixir de l'Escolania, als catorze, quinze o divuit anys, segons les èpoques, els nostres Escolans tenien una instrucció més complerta que molts fills de cavallers i de nobles.

L'estudi de la música, però, s'ha endut la millor part del temps i de les activitats dels nostres petits cantaires, tal com demanava la seva destinació primordial. El solfeig, el cant, instruments de corda, fusta o metall, l'orgue, fins la composició eren ensenyats amb cura a l'Escolania. Els avenços dels deixebles es mostraren de vegades amb exhibicions lluïdes. Al 1702 en venir Felip V a visitar el Santuari, els Escolans donaren un petit concert davant els músics i cantors de la Cort; interpretaren una Salve a quatre veus, acompanyada amb instruments. Un Escolà prengué la batuta, distribuí els chors i dirigí la Salve, executada amb una justesa i afinació que meravellà als músics regis.

Un testimoni més eloqüent i positiu de l'òptima educació musical que aquests joves rebien a Montserrat, cal cercar-lo en

el nombre vertaderament extraordinari de Mestres de Capella i Organistes que durant els segles XVII i XVIII invadiren les Col·legiates i Catedrals d'Espanya, eixits de la nostra Escolania. Al 1650 escrivia l'Abat Martí Marvà: «Crec que en tot Catalunya, Aragó i València no hi ha Església particular ni Catedral ni Col·legiata ni Monestir reformat o per reformar, monacal o mendicant, que no tingui per Director, Organista o Mestre de Música algun ex-Escolà de Montserrat. I no solament a Catalunya, Aragó i València: mai no he visitat una Església o Monestir de Castella, Navarra i Galícia, que no trobés alumnes d'aquesta Escolania que exercien els oficis de Xantre, de Cabiscol, de Cantor, d'Organista». La fama de músics excel·lents que arreu tenien els nostres Escolans, motivaren contínues peticions de diverses Col·legiates i Catedrals al Monestir per tal de proveir vacants. Aquesta consuetud durà fins a la destrucció del Santuari per les tropes napoleòniques. El 27 d'abril del 1804, per exemple, el Cabilde de la Catedral de la Seu d'Urgell escrivia al Mestre de l'Escolania de Montserrat: «L'experiència d'alguns joves que, instruïts a la Capella d'aquest Monestir, han exercit perfectament el seu càrrec en aquesta nostra Catedral, ens ofereix la plaent avinentesa de suplicar a V. R. que si disposa d'algun amb veu de Soxantre, li cedirem la vacant de la nostra Capella de música amb la retribució de 300 lliures anuals». Als càrrecs proveïts per oposició, els pretendents eixits de Montserrat eren adversaris terribles i guanyadors, generalment, de la plaça.

La prova màxima de la cultura musical montserratina, l'ofereixen els grans Mestres i les notabilitats educades a l'Escola de

Montserrat, la qual cosa comentarem en parlar de la cultura general del nostre Monestir.

En la *Laus perennis* hem vist el tribut notabilíssim que aquesta Capella de música ha aportat a les magnificències cultuals de la nostra Basílica.

El nombre d'Escolans montserratins ha variat molt segons les èpoques. En temps antics oscil·laria entre cinc i dotze. Cisneros assenyalà vint com a límit màxim. Vers el 1550 arribaren a vint-i-quatre i vint-i-vuit. La Visita Apostòlica del 1586 els limità a setze. L'experiència mostrà que aquest número era insuficient, i al 1623 s'obtingué dispensa d'aquest ordenament i augmentaren a vint; més endavant foren vint-i-quatre i arribaren a trenta. Actualment són trenta cinc, nombre mai no assolit fins ara.

Aquests infants ingressaven dels set als deu anys. No sempre pertanyien a la classe humil. Segles passats les famílies nobles de Catalunya es feien un honor de portar llurs fills a Montserrat, al servei de Madona Bruna. Els de Cardona, d'Aytona, de Vilamarí, de Moncada, d'Eril, d'Aguilar, de Requesens, de Vilalba, de Boixadors, de Santa Coloma, de Pinós, de Canyelles, de Queralt, de Llinàs, de Sarriera, de Llupià, de Rocabertí, de Sant Climent, de Corbera, etc., passaren per la nostra Escolania. Alguns d'ells esdevingueren personalitats il·lustres i recordaren tota la vida amb il·lusió enyoradissa els anys de la infància viscuts a Montserrat. Joan de Cardona, Almirall de les naus que defensaren Malta, essent Virrei de Navarra, escrivia a l'Abat: «digueu als meus germanets, els Escolans, que no m'oblidin i

que m'encomanin a la Verge». També foren Escolans de Montserrat Francesc de Moncada, l'escriptor de l'Expedició de Catalans i Aragonesos a l'Orient, l'altre escriptor Joaquim de Setantí, Tomàs Gargal, famós Bisbe de Malta, etc.

Sovint la vinguda d'aquests infants al Monestir era motivada d'alguna prometença feta per llurs pares a la Verge. Al 1736 la Duquessa de Cardona en tenir el seu fill Joan a punt de morir, féu vot de portar-lo un any d'Escolà a Montserrat. Madona escoltà la pregària, i la mare complí la promesa. Hom escriví el cerimonial emprat a la vestició d'aquest noble; té quelcom de principesc. Val a dir que els de Cardona, benefactors insignes del Santuari, s'ho mereixien tot. Els Ducs anunciaren la seva arribada a Montserrat el dia 29 d'abril del 1736. L'Abat, acompanyat de dos Monjos, eixí a l'encontre de la noble família a Can Massana. Arribats a la porta dels Claustres foren rebuts per tota la Comunitat; besaren la relíquia de la Vera Creu que els oferí el P. Sagristà i, processionalment, mentre els Monjos cantaven el *Te Deum*, pervingueren a l'Església. L'Escolania executà una Salve amb violins, i després de besar la mà de la Verge, s'allotjaren a la Cambra abacial. L'endemà de matí, en el Cambril, l'Abat beneí la cota i el roquet del nou Escolà, celebrà Missa i, en acabat, es verificà la vestició. A la tarda els Escolans cantaren acompanyats d'instruments els Goigs, el *Magnificat* i la Salve, amb assistència dels Ducs al Presbiteri, i a la nit obsequiaren els hostes amb un concert vocal i instrumental. El ritual d'entrada d'un Escolà no era ordinàriament tan solemne, però sempre, fins als nostres dies, la cerimònia de vestició d'aquests infants als peus de Madona Bruna, voltats dels seus com-

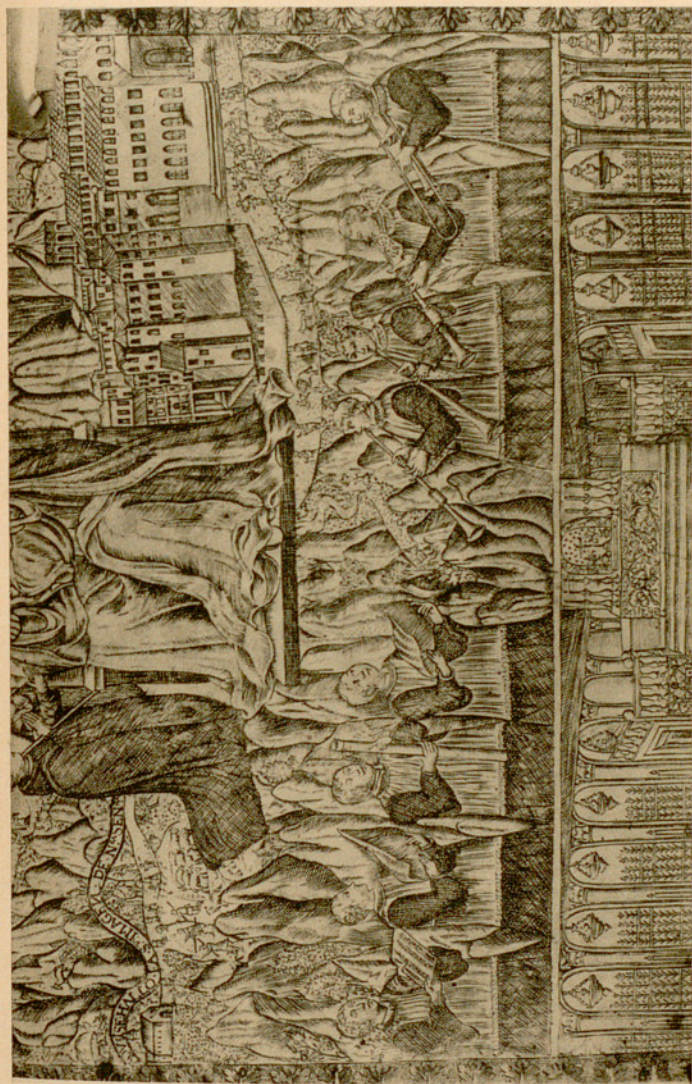
panyons de cel·la, és emocionant i amablement simpàtica.

Un percentatge regular d'aquests joves, demanava i obtenia l'hàbit benedictí a Montserrat mateix. El catàleg de Monjos notables procedents de l'Escolania,* no és breu. Excel·lents Abats: Bartomeu Garriga, Josep Costa, Beda Pi, Jaume Forner, Francesc Bayls, Jaume Martí, Jaume Saragossa, Plàcid Riquer, Miquel Pujol, etc., esmerçaren la seva infància lloant la Verge de Montserrat. Entre els nostres ascetes hem assenyalat homes eminents eixits de l'Escolania. Entre els escriptors, erudits i artistes caldrà esmentar Jeroni Lloret, Joan Guerin, Joan Marquès, Francesc Salvador, Gaspar Tàpies, Pere Roca, Josep Capellades, Jaume Vidal, Joan Cererols, Francesc Rossell, Didac Solà, Joan García, Joan Rocabert, Benet Julià, Anselm Viola, Narcís Casanoves, Maur Ametller, Benet Brell, etc., figures montserratines de primer rengle, procedents de l'Escolania.

La història de l'Escolania — pròspera, en general, fins al segle XIX — ha seguit, naturalment, les vicissituds del Monestir. Des de la destrucció del Santuari al 1811 fins al 1818, Montserrat restà sense Escolans. El dia 15 de març de l'any esmentat, s'inicià altra vegada l'Escola de Música sota la direcció del Pare Boada, antic deixeble del P. Narcís Casanoves. Quatre anys més tard, Monjos i Escolans eren allunyats del Monestir. Del 1824 al 1834 les veus infantines ressonaren de nou a l'Església, i un altre decenni, 1834-1844, emmudiren novament. Al 8 de setembre del 1844 ingressaren dos Escolans, i l'octogenari P. Boada organitzà de bell nou l'Escolania que arribà a tenir divuit alum-

nes. Aquest Monjo, meritíssim, morí al cap de poc; aviat també davallaren al sepulcre el P. Brell i els pocs representants de l'antiga tradició musical de Montserrat, i l'Escolania passà un període críticíssim a mans de professors seglars i d'altres persones no prou capacitades per la tasca difícil de crear de bell nou una Escola de música com la que de segles havia existit a Montserrat.

Vers el 1890 la situació fou salvada per la intervenció del P. Guzmàn. A la plenitud de la seva vida artística renuncià la direcció de la Capella de música de la Catedral de València, i vestí la cogulla benedictina al nostre Monestir. Personalitat vigorosament dibuixada, Mestre en el sentit més profund de la paraula, s'avançà al seu temps en l'admiració i estudi de la música polifònica amb la publicació de les obres del Mestre Comes i, anys abans que es parlés de reforma musical religiosa, instaurà a Montserrat l'execució de les obres clàssiques del segle XVI. L'Abat Deàs li confià l'educació musical dels Escolans, i ell acomplí la tasca encomanada amb un encert que ultrapassà tota previsió. Montserrat ha contret el deute d'inscriure el nom del P. Guzmàn al Catàleg dels homes insignes; cal agrair-li la creació de l'Escolania als temps moderns.

Part inferior d'un antic gravat de Montserrat, en el qual als peus de la Verge hi han els Escolans que canten i toquen diversos instruments.

*L'Escolania de Montserrat. Fotografia feta al
brollador dels Claustres nous.*